Į LAISVĘ

GRUODIS
1979

Jurgis Gliauda
RYTOJAUS ŠAKNYS NŪDIENOJE

Linas Kojelis
JAUNIMO LIETUVIŠKAS SĄMONINGUMAS

Vytautas Vaitiekūnas
VATIKANO RYTŲ POLITIKA

Stasys Raštikis
ATEINANTIEJI PAKEIČIA IŠEINANČIUS

Jonas Pabedinskas
LIETUVIŲ FRONTO BIČIUOIŲ CREDO

"Į Laisvę" vedamieji
RUOŠKIMĖS GRĮŽTI PRIEŠ VASARIO 16-JĄ

Nr. 77 (114)

LIETUVIŲ FRONTO BIČIULIŲ TARYBA

P. Algis Raulinaitis, Tarybos prezidiumo pirmininkas
1501 Riverside Drive
Burbank CA 91506, USA

Edmundas Arbas, Tarybos prezidiumo sekretorius
306 — 22nd Street
Santa Monica, CA 90402, USA

Juozas Ardys, JAV ir Kanados LFB centro valdybos pirm.
Fairview, Penn.

Vytautas Aušrotas, Weston, Ont., Kanada

Dr. Zigmas Brinkis, Tarybos prezidiumo narys, Los Angeles, Calif.

Dr. Kajetonas J. Čeginskas, Europos LFB pirmininkas,
Muenchen, Vokietija

Kun. Viktoras Dabušis, Paterson, New Jersey

Dr. Kęstutis K. Girnius, Muenchen, Vokietija

Juozas Kojelis, "Į Laisvę" red., Santa Monica, Calif.

Linas Kojelis, Washington, D.C.

Antanas Sabalis, Woodhaven, New York

Dr. Rozalija Šomkaitė, So. Orange, New Jersey

Rankraščiai, nuotraukos ir knygos siunčiamos redaktoriaus adresu: 747 — 23rd Street, Santa Monica, CA 90402

Užsakymus ir prenumeratos mokestį siųsti administracijos adresu: Jonas Prakapas, 14 Thelma Dr., Bakersfield, CA 93305

Metinė prenumerata: Australijoje, Jungtinėse Valstybėse ir Kanadoje — $7.00, kitur — $5.00.

Straipsniai, autoriaus pasirašyti pavarde, slapyvardžiu ar inicialais, nebūtinai reiškia ir redakcijos nuomonę.

Spaudžia TĖVŲ PRANCIŠKONŲ spaustuvė, 341 Highland Blvd., Brooklyn, N.Y. 11207

KU biblioteka

Į LAISVĘ

Nr. 77 (114)
1979 — GRUODIS

POLITIKOS ŽURNALAS

TURINYS

Skaitytojų žodis 2
Jurgis Gliauda: Rytojaus šaknys nūdienoje 5
Linas Kojelis: Jaunimo lietuviškas sąmoningumas 20
Vytautas Vaitiekūnas: Vatikano Rytų politika 26
"Atlikime Dievo skirtąją misiją" **36**
Stasys Raštikis: Ateinantieji pakeičia išeinančius 38
J. Kj.: Pasiryžome nemirti 46
R.: Baimė pasitvirtino 52
Dr. S. R. Dautartas: Naujos rezoliucijos JAV Kongrese 53
Jonas Pabedinskas: Lietuvių Fronto Bičiulių CREDO 57
L. K.: Trys nutarimai 62
Bičiuliai kūryboje, veikloje ir gyvenime 66
"Į Laisvę" vedamieji 70

"Į LAISVĘ" — lietuvių politikos žurnalas.
Leidžia Lietuvių Fronto Bičiuliai.

"Į LAISVĘ" (TOWARD FREEDOM): Lithuanian magazine of politics, published three times a year by the **Friends of the Lithuanian Front.**

Juozas Kojelis, Redaktorius/Editor
747 — 23rd Street
Santa Monica, CA 90402

Jonas Prakapas, Administratorius/Circulation Manager
14 Thelma Drive
Bakersfield, CA 93305, USA

Prisiminimai apie Vaišnorą

Žurnalo "Į Laisvę" šių metų rugsėjo mėn. Nr. 76 laidoje idėtas Juot'be straipsnis — "Paslaptis nepalaidota". Čia aprašomas Juozo Vaišnoro vaidmuo, pagal kurį jis tampa su prof. A. Voldemaru ir prof. V. Jurgučiu, vieno įvykio atveju, taip pat istorinis asmuo.

J. Vaišnorą pusėtinai gerai pažinau. Todėl prie to, kas apie jį parašyta "Į Laisvę" ir LE (papild. tomas 515 psl.), norėčiau keliais faktais iš jo gyvenimo tas žinias papildyti. Stud. Vaišnoras kurį metą draugavo su gana gražia studente varpininke. Kai mergaitė nuo jo pasitraukė ir ištekėjo už profesoriaus, stud. Vaišnoras jau buvo gerokai prasiskolinęs. Netekęs mergaitės, gerokai buvo dvasiniai sukrėstas; susidariusi skola dar labiau jį slėgė. Keli jo artimesni draugai (aš jau buvau nebestudentas) labai susirūpino jo padėtimi ir ieškojo būdo ištraukti jį iš skolų. Du atėjo pas mane su J. Vaišnoro 2000 litų pasirašytu vekseliu ir prašė vekselį pažiuroti. Aš tai padariau. Vaišnoras, gavęs tarnybą Lietuvos prekybos ir pramonės rūmuose, savo skolą pats grąžino — pasielgė sąžiningai.

Bolševikams 1940 m. okupavus Lietuvą ir Kremliaus komisarui Dekanozovui Justą Paleckį paskyrus ministeriu pirmininku, Paleckis kvietė Vaišnorą būti jo kabinete finansų ministeriu. Vaišnoras nuo to pasiūlymo atsisakė — esąs per jaunas ir nepatyręs. Savo ruožtu jis pasiūlė tam postui prityrusį politiką, kelis kartus buv. ministerį pirmininką Ernestą Galvanauską. Galvanauskas, paėmęs siūlomąsias pareigas, Vaišnorą pasikvietė savo pavaduotoju — generaliniu sekretoriumi, kaip tuomet buvo praktikuojama. Po kurio meto Galvanauskui pasitraukus, Vaišnoras tapo ne tik finansų komisaru, bet ir komisarų tarybos pirmininko pavaduotoju. (Lietuvą sovietai jau buvo įtraukę į Sovietijos narius). Kartą, būdamas kažkokioje delegacijoje, Vaišnoras pateko į patį Kremlių. Sakoma, kad tuo metu ten jam esant, pats Stalinas įteikęs Vaišnorui komunistų partijos bilietą. Būdamas finansų komisaru, Vaišnoras karts nuo karto sukviesdavęs komisariato tarnautojus pasikalbėjimams. Kartą tuose pasikalbėjimuose, dr. Vlado Juodeikos teigimu, Vaišnoras visiem viešai pasakęs maždaug taip: "Negerai darote vienas kitą skųsdami — tas tautininkas, tas vėl toks ir toks ir pn. To nereikia. Mes, komunistai, labai gerai žinome, kas kuo yra ir ko vertas".

1945 m. rudenį VLIKo narys Jonas Deksnys iš Wuerzburgo išvyko į Lietuvą. Po kokios pusės metų jis grįžo atgal. Vykdamas su prof. St. Žymantu, vieną naktį nakvojo Hanau tremtinių stovykloje. Juos abu pasikviečiau pas save vakarienei. Be kitų įdomių dalykų, Deksnys papasakojo ir apie Vaišnorą, kuris, grįžęs į Vilnių iš Maskvos, turėjęs aukštą postą okupuotos Lietuvos "vyriausybėje". Vieną naktį į jo butą atėjo keli NKVD pareigūnai. Čia darė kratą ir rado ginkluotą partizaną — Juozo Vaišnoro brolį. Abu juos suėmė. Juozas nuteisiamas mirties bausme, bet teismas ją pakeitė 15 metų sunkiųjų darbų bausme. 10 metų pakalėjęs, vėl grįžo į Vilnių. Prof. V. Jurgučiui mirus, "Liaudies ūkio" žurnale Vaišnoras parašė labai gražų nekrologą. Munyčiau, kaip ir Juo'tbe rašo, kad Vaišnoras visą laiką laikėsi lietuviško dvasios, kokį aš jį pažinau, jam esant studentu.

Juozas Audėnas
So. Ozone Park, NY

Balsas iš Švedijos

Prieš ketverius metus man pasitraukus iš Lietuvos į Švediją, su pirmu spausdintu išeivijos žodžiu susipažinau per "Draugą" ir tuoj tapau šio laikraščio

nuolatiniu skaitytoju ir bendradarbiu. Vėliau teko susipažinti su "Aidais" ir "Ateitimi". Juos beskaitydamas džiaugiausi tų leidinių rimtumu, įdomiais straipsniais ir, žinoma, aukštu profesiniu lygiu. Bet štai, prieš kelias dienas K. Bradūnas man atsiuntė susipažinimui ir šį žurnalą. Tuoj supratau, ko man taip ilgai trūko: politinio žurnalo "Į Laisvę". Tad su malonumu tapsiu jo skaitytoju.

Noriu padėkoti Viliui Bražėnui už jo straipsnį "Keistina politinės veiklos kryptis". Jo mintys tikrai ras atgarsį jaunesniosios lietuvių kartos tarpe — IV PLJ kongresas mane tuo įtikino.

Nenustembu, kad straipsnio "Paslaptis nepalaidota" autorius nori išlikti anonimu. Paimu, pav., Juo'tbės keturių komunarų charakteristiką: R. Giedrys ir K. Požėla — abu lietuviai, — reiškia "komunistai su žmonišku veidu" ir "galvoja lietuviškai". Kiti du — J. Greifenbergeris (vokietis) ir R. Čarnas (žydas), — reiškia, jiems "reikėjo iš Maskvos daugiau gauti". Ar autorius gali įrodyti, kad pastarieji du tapo komunistais dėl pinigo, ir paaiškinti, koks skirtumas tarp idealisto ir materialisto komunisto, jei juos vienija vienas tikslas ir vienodos priemonės: sukomunistinti Lietuvą ir atiduoti ją į Maskvos rankas. Mano manymu, Hitleris su Stalinu irgi buvo idealistai, bet tai jiems nesutrukdė maudytis kraujo upėse.

Nuo tokios rasistinių prietarų pažiūros tik vienas žingsnis į neapykantos kitataučiams ir kitos religijos Lietuvos piliečiams. Ar straipsnio autorius nėra girdėjęs apie žydus, rusus ar vokiečius, kovojusius dėl Lietuvos nepriklausomybės? Ar jie savo galvas dėl pinigo paguldė?

O kalbant apie lietuvišką galvojimą, tai aš, būdamas žydas, visą gyvenimą galvojau, kalbėjau, skaičiau ir rašiau lietuviškai ir to ateityje tikrai nesiruošiu atsisakyti.

Arkadijus Vinokūras

Švedija

Pritariu ir nepritariu

Skaitydamas rugsėjo mėnesio "Į Laisvę" (nr. 76), dariausi kai kurias pastabas, vieniems autorių teigimams pritardamas, kitiems — ne. Man atrodo, kad Z. V. Rekašiaus teigimai silpnai paremti faktais, ir straipsnis turėjo būti paskelbtas diskusiniu. Galbūt jam, "iš tojo žiūrint . . . panikos balsams apie agentus bažnyčios hierarchijoje, infiltravimą ir pan. nėra pagrindo". Gal jam "iš tolo žiūrint, . . . lietuvybės padėtis krašte nėra bloga. Apie bet kokį gyventojų nutautėjimą ar surusėjimą negali būti nė kalbos". Bet nereikia žiūrėti iš tolo. Geriau pažvelgti iš arčiau. Mūsų atvykę broliai ir sesės "ant keturių ausų ir akių" išsako visą tikrovę. Ar nėra daugiau pagrindo patikėti "LKB Kronikos" pateiktais faktais, o ne kokios "Tiesos" ar "Kultūros Barų" partijos ir gyvenimo Lietuvoje liaupsinimais?

V. Bražėno straipsnis puikus. Mums reiktų drąsiau įsilieti į Amerikos konservatorių eiles, nes įvairaus plauko liberalai baigia pražudyti Ameriką. Bražėną gerbiu už tai, kad jis drąsiai narplioja įvairias politines problemas ir atskleidžia raudonosios Maskvos imperializmą.

Bal. Brazdžionis
Chicago, Ill.

Nepritaria kritikui

Susidaro įspūdis, kad Bražėnas, kritikuodamas CREDO (ĮL nr. 67-11), išvadas daro ne tiek iš paties credo, bet iš savos credo interpretacijos. Juk jei credo autoriai blogybių mato ne tik komunizme, bet ir Vakarų pasaulyje, dar negalima teigti, kad tuo užimamos "visiško neutralumo" pozicijos "žūtbūtinėse grumtynėse tarp laisvojo pasaulio ir tarptautinio komunizmo tironijos". Vargu credo tekste būtų galima nurodyti vietų, kur būtų siūloma būti "pasyviais stebėtojais, sėdinčiais ant istorijos vagos", o taip pat vargu prasminga rinktis mažesnę blogybę ir kovoti už ją, kai yra dar ir trečias pasirinkimas. Pagaliau

vargu būtų galima pritarti autoriaus padarytam "krikščioniško humanizmo" pasmerkimui. Jo priėmimas nereiškia krikščionybės atmetimo. Net pats dabartinis popiežius Paulius Jonas II, lankydamasis Meksikoje, atmetė beširdį kapitalizmą ir žmogų pavergiantį komunizmą ir pasiūlė trečią kelią — krikščioniškąjį humanizmą.

Aleksas Kulnys
Rancho Palos Verdes, CA.

Balsas iš Lietuvos

Perskaičiau Z. V. Rekašiaus straipsnį "Lietuvos perspektyvos". Mus stebina, kaip išeivija gerai apie padėtį Lietuvoje informuota.

XX
Kaunas

Nepamiršta rezistencija

Žurnalas aktualus, straipsniai vertingi ir įdomūs. Nuolatos grįžtama prie temų, kuriomis kiti mažai besidomi, t.y. prie Lietuvos rezistencijos. Kritikuoti galima būtų ne žurnalą, bet tuos, kurie tą sritį yra pamiršę.

P. Narutis
Chicago, Ill.

Ne reveransas

Žurnalistas Alfonsas Nakas, "Darbininke" (nr. 45) apžvelgdamas "Į Laisvę" rugsėjo numerį, A. Šilainio straipsnį "Mūsų priešo priešas — mūsų draugas" nuvertinančiai pavadina "reveransu komunistinei Kinijai". Aš jokio reveranso komunistinei Kinijai tame straipsnyje nematau. Mano nuomone, tai inteligentiška pastarojo laikotarpio Kinijos politikos analizė su vertinga prognoze ateičiai. Įvykiais Kinijoje labiau turėtume domėtis. Prof. Juozas Eretas jau senai skelbė, kad Kinija, vadinamas "geltonasis pavojus", žmonijai ir kartu Lietuvai gali tapti "geltonąja viltimi".

Balys Graužinis
Los Angeles, Calif.

Suklastoti parašai

Straipsnyje "Lietuviškuose veiksniuose" (ĮL nr. 76) rašoma, kad Vliko 1979 deklaracija "nėra išaugusi iš politinės tautos realybės supratimo nei iš rezistencinių išeivijos rūpesčių. Ši deklaracija negali tapti istoriniu kovos dėl Lietuvos laisvės dokumentu". Man atrodo, kad istoriniu dokumentu negali tapti ir dėl to, kad keli parašai po tuo dokumentu yra sukalstoti. Įsivaizduokite, kokią vertę turėtų Vasario 16-tos aktas ir dabar Lietuvoje veikiančio "Tikinčiųjų teisėms ginti" komiteto skelbiami dokumentai su suklastotais parašais!

P. P.
New York, NY

Redakcijos pastaba

Mes nelaikome reikšmingu dalyku, kad menkas dokumentas skelbiamas su suklastotais parašais, tačiau tai rodo, į kokio mentaliteto žmonių rankas yra patekęs Vliko vairas. Dar liūdniau, kad istorinei kompromitacijai save išstato ir tokie atsakomingi žmonės, kaip Stiklorius, Jurgėla, Stukas, kurie savo tikrais parašais solidarizuoja neatsakomingiems veiksmams, daromiems visos Vliko valdybos vardu.

Rašytojos domesys "Į Laisvę"

Seniau "Į Laisvę" peržiūrėdavau, dabar skaitau. 67 (113) numeryje man labiausiai patiko poeto Bernardo Brazdžionio menine forma išreikštas įtaigus lietuvių tautos šauksmas pasauliui (kun. Karolio Garucko) "Pamoksle". Stasio Barzduko, iškiliosios asmenybės mūsų bendruomenėje, pozityvūs mąstymai turėtų tapti kelrodžiu išeivijos klystkeliuose. Viktoro Nako svarstymai parodo jo paties gilią lietuvišką sąmonę, o taip pat ir tos akademinio jaunimo dalies, kurios vardu jis kalba. Redaktoriaus vedamieji taiklūs. Ypač pirmuoju realiai atsiliepiama į mūsų tautos okupanto žiauriai vykdomas lietuvių tautos rusinimo pastangas.

Alė Rūta
Santa Monica, CA.

RYTOJAUS ŠAKNYS NŪDIENOJE

JURGIS GLIAUDA

"Padėtis Lietuvoje" — tokio pavadinimo buvo mano įvadas į praeitų metų LFB sambūrio surengtą politinį seminarą Los Angeles mieste. Tai buvo plačių rėmų simpoziumas, daug puikių paskaitų, kalnai informacinės medžiagos. Ir mano įvado tema buvo taip palanki maišyti realybę su teorizavimais. "Padėtis Lietuvoje", kaip man pasiūlė simpoziumo organizatoriai, — tema enciklopedinė, reikalaujanti jungti skausmą su džiaugsmu: vieni ten kenkia Lietuvos laisvės reikalui, kiti, kaip į kryžių kalną, atneša savo kryžius parodyti pasauliui.

Iš tos temos srūva į mus ideologinės ir buitinės problemos, ekonominiai galvosūkiai, vartotojų rūpesčiai, kroniškas ir žmones alinantis visuotinis prekių deficitas, juodosios rinkos šurmulys, Potemkino kaimų fasadai, prie tariamųjų pergalių pritempti pramoniniai indeksai, absoliutus menų ir mokslų supropagandinimas per tariamai našų "socialistinį realizmą", kriminaliai teroristinis žmonių nureliginimas, visuomeninių kastų formavimas per pasų ir darbo knygelių institucijas . . . Visur esantis slogus, makabriškas partokratijos viešpatavimas, milžiniškų pramoninių kompleksų įkurdinimas Lietuvos teritorijoje (pav., naftos rafinerijos įmonė šalia Mažeikių), terenos ir vandenų tarša ir žalojimas, darbo jėgos gabenimas į Sovietų valstybės pločius atlyginimais ir kareiviavimu, darbo jėgos demografiniais sumetimais įgabenimas į Lietuvą, norint mažinti lietuvių kompaktiškumą bendrame Lietuvos gyventojų sąstate . . .

Ak, mes galėtumėm valandomis kalbėti apie stebuklingus tautinės lietuvių kultūros atsiekimus sunkiausiose darbo sąlygose: apie stambius lituanistikos nuoveikius (pradžia padaryta Nepriklausomos Lietuvos metais), apie aukšto kalibro mokslininkų prieauglį, apie lingvistikos laimėjimus ir eskapadinės poezijos kilstelėjimą, neretai išsiveržiant iš "socialistinio realizmo" pančių, apie architektų kovas su daugiaaukščių barakų invazija į lietuviškos terenos specifiką, apie saviveiklos spalvingumą ir įvairumą, apie sportą, kada čempionai lietuviai "reprezentuoja" SSSR, apie gausią ir gają pogrindžio spaudą, atkutusią postalininėje eroje . . .

Padėtis Lietuvoje — politinė, ekonominė, kultūrinė — tai plačių rėmų informacinė tema. Tai panoraminis vaizdas. Juk tūkstan-

čiai užsienio lietuvių, geros valios lietuvių, kurie puolė gaivalingai lankyti Lietuvą, ketindami pajusti savo įspūdžiuose nūdienės Lietuvos prigimtį, atgabena kalnus naujovių, aruodus medžiagos, kuri, individualiai nutvieksta, marga, kaip genys margas.

Tai mozaika, kurioje tačiau visos spalvos pažįstamos, naujovės nėra staigios, kur viet ,e buvusios aitrios nostalgijos sieloje įsigyvena savotiško pasitenkinimo letargas. Savo atvirais pasakojimais arba santūriais nutylėjimais Lietuvos lankytojai dar kartą įrodo, kad Lietuva dabar mums ir pasauliui nebėra *terra incognita*. Nuožmiai sovietinės santvarkos niokojama ir virškinama, Lietuva tėra dalis kuo išsamiausios Hedrick Smith'o temos, kurią jis pavaizdavo savo "bestseleriškoje" knygoje *"The Russians"*. Pro tą žurnalisto pastabumą, dalinai matome esminę nūdienės Lietuvos prigimtį. Matome Lietuvą ir jos žmones geriau, kaip kad pro *"Švyturio"*, *"Nemuno"* ar *Kultūros barų"* puslapius.

Nutautinimo tankai

Padėtis Lietuvoje ir bekraštėje SSSR teritorijoje dabar nėra nei mįslė, nei sensacingų demaskavimų spektaklis. Padėtis buvo paslaptinga Stalino kulto laikais. Tai buvo multimilijoninės valstybės merdėjimo dėl nuogo išgyvenimo rūpesčiai. Tada rūpėjo ne duona, ne druska prie duonos, bet bailios savo gyvybėlės išlaikymas visaip nualintame savo kūne. Nikita platėliau (dėl savo asmeniškų interesų) pradarė langus, pro kuriuos pasaulis pradėjo matyti sovietinės buities siaubą, suvokti buities kontūrus ir savybes. Po to praėjo ketvirtadalis šimtmečio, ir mes jau dedamės šiek tiek pažįstą keistoką sovietinį gyvenimą, kurį tebelamdo, tebedarko režiminės audros. Ten viso gyvenimo siekiai (politiniai, ekonominiai, kultūriniai) panašūs į JAV karus Vietname ir Korėjoje: negalima peržengti nužymėtų paralelių! Taip Amerika vargo Korėjoje su trisdešimt aštunta paralele — nei peržengti, nei bombarduoti. Taip sovietinė ekonomija ir gyvenimo filosofija vargsta su savo doktrininėmis paralėlimis: nei už jų iškiši nosį, nei pastatysi pėdą.

Doktrininiai *tabu* veikia okupuotoje Pabaltijo respublikose. Tai keičia gyvenimo natūralumą į sektantizmą. Trisdešimt penkekerius metus sovietinė mašinerija drasko Pabaltijo tautų prigimties šaknis, kartu su šaknimis stengdamasi išrauti ir tų tautų ateitį. Kad tik nebūtų siekio atkurti savo tautos suverenumo savo istorinėje teritorijoje.

Atkreiptinas skaitytojo dėmesys, kad išeivijos projektuose, siekiant savistovumo — nepriklausomybės — suverenumo, kalbama apie etninę tautą (natio), ne apie valstybinę, mišriatautę masę (populus). Net nuostabu, kad visuose lietuvių teorizavi-

muose ir kovose dėl tų teorijų realizavimo, atkakliai nedalyvauja Lietuvoje buvusios tautinės mažumos, tarytum tai tik lietuvių reikalas. Ši padėtis susidarė nuo pat pirmųjų laisvės netekimo dienų.

Tvirtinama, kad Sovietų valstybei pagrįsti šimtmečio bėgyje numatoma absorbuoti (asimiliuoti) mažumas, jas praryti. Tada, esą, atsiras naujos, sovietinės tautos monolitas. Tarp kitų tautinių mažumų, esą, ir lietuvių tauta Sovietų valstybės glėby neteks savo jaunatviško gyvastingumo, sutaps su sovietinio masyvo interesais ir galvosena. To pat siekė carų režimas anam šimtmečiui atstovaujančiu metodu.

Galbūt tai daugiaformis ir instinktyvus didžiulės tautos kėslas, santykiaujant su mažyte tauta: eliminuoti mažytį santalkos partnerį? Nors ir nelengva tikėti, kad toks kanibališkas projektas galėtų egzistuoti mūsų laikais, bet leiskime prakalbėti faktams. Tokio kanibališko projekto preliudas buvo beprecedentinis Karaliaučiaus srities genocidas: gyventojus išvežti ir jų buvusios buities pėdsakus radikaliai išrauti. Tos teritorijos nepriskyrė prie Lietuvos, bet sukūrė atskirą geopolitinį vienetą, apsupo Lietuvą strategine kilpa, pagrindinai pavertė prūsų žemę rusiška, pakeitę vietovardžių pavadinimus. Mums šventą dėl Donelaičio Tolminkienį pavadino Čistyje prūdy (Švarūs tvenkiniai) pramanymu. Taip padaryta pasauliui tylint, kvailai galvojant, kad tai sovietinis kerštas už nacizmo nedorybes.

Tolminkiemio kultūrinės praeities išniekinimas rodo, kad nutautinimo tankai gyvi sovietų apyvartoje. Sovietams įmanoma išvežti visą tautą ir jos gyvenvietes nutrinti nuo žemės paviršiaus — Krymo totorių, Pavolgio vokiečių, Pauralio mongolų pavyzdžiai. Todėl septynių milijonų sielų Pabaltijys nėra tikras dėl savo tautinio identiteto sekančiais dešimtmečiais. Jaustis tautiniai skirtingu Sovietų praktikoje reiškia gyventi permanentinio pavojaus zonoje.

Rusifikacija ir rusianizacija

"Skaldyk ir viešpatauk" — tai senas antikos posakis, kuris buvo naudingas romėnams. Ta strategija amžinai nauja ir gaji. Tai ir sovietinių nutautinimo tankų strategija. 1970 metų gyventojų SSSR teritorijoje surašyme lietuviai užėmę dešimtą vietą. Lietuvių iš viso yra du milijonai šeši šimtai šešiasdešimt keturi tūkstančiai. Tikrai nedaug šalia gigantiško slavų masyvo. Šiame palyginimo santykyje lietuviai stovi tarp moldavų, kurių tiktai trisdešimt tūkstančių daugiau ir tarp žydų; šių pusė milijono mažiau.

Nutautinimo atakos preciziškai detalizuotos Amsterdamo universiteto profesoriaus Hans Knipperberg'io ir Petr Dostal'o studijo-

je *"Tautinių mažumų rusifikacija"* (*"Soviet Geography"*, Vol. 4, 1979, Washington, D.C.). Studija paremta šiaip gana suktomis sovietinio cenzo lentelėmis, darant iš jų išvadas, visaip keičiant klausimų formulavimą. Nors lietuviai gyvena atskiroje savo "sąjunginėje" respublikoje, bendroje SSSR tautų rubrikoje, jie (ir visos kitos tautos) vadinami "tautine SSSR mažuma".

Pastanga sukurti vientisą sovietinę tautą, *populus sovieticus*, vykdoma per tautinių mažumų nupratinimą nuo jų etninių savybių, per jų įpratinimą į rusų kalbą ir kultūrą, per įtikinimą, kad rusų kalba yra gyvybinės reikšmės komunikacijos priemonė.

Bendrasis "rusifikacijos" terminas turi sudėtinių faktorių sumą. Rusifikacija, kaip sovietinimo užtikrinimas yra bekompromisinis tautinės mažumos suviršinimas, asimiliacija — ir tai skirta visoms mažumoms. Tai marinimas lojalumo savo etniniam pradui, kategoriškasis angažavimasis valstybinei kalbai, valstybinei rusų kalbai. Tai simpatizavimas rusų kultūros apraiškoms. Rusų kalba tampa gyvybinis susižinojimo faktorius. Gyventojų surašymo dokumentai rodo, kad 1970 metais buvo kitataučių klausiama, kuri jo gimtoji kalba? Tada žydų tautybės asmenys net 78% pripažino rusų kalbą savąja. Tiktai pusantro nuošimčio lietuvių (1,5%) rusų kalbą pavadino savo gimtąja. Slavų kilmės tautos — ukrainiečiai ir gudai — rusų kalbą pasirinko tik iki 18%.

Į nutautinimo metodus įžengia rusianizacija. Tai rusų tautybės asmenų infiltracija į tautinę kitataučių visuomenę. Šiurpus pavyzdys — Ryga! Ją rusianizacijos faktorius mušte muša savo nuošimčių indeksais. Rusianizacija veikia nuolatiniu kontaktu rusų su nerusais. Ji priverčia atakuojamąjį kitatautį santykiauti su rusu, imtis jo gyvenimo būdo, mąstysenos, bendrų siekių. Tai vadinamasis mažumos "exposure to Russians". Mūsų laikraštijoje tai dar mažai liestas nutautinimo faktorius, nes Lietuvos miestams dar netaikomas spartumas, kuo žymi latvių rusianizacija.

Rusianizacijos sekmę kartais trukdo etninės ir kultūrinės skirtybės, vadinamoji "kultūrinė distancija". Pav. tadžikų, kirgizų tautinės kultūros visai atskiros, stovi toli nuo rusiškosios kultūros. Todėl čia svarbiausiu nutautinimo faktoriumi eina rusų kalbos įsavinimas. Dažnai ir istorinės tautinės šaknys tampa kieta užkarda rusifikacijai. Armėnai, gruzinai, lietuviai — tautos su giliu senovės sentimentu.

Rusianizacija, kaip tautinio masyvo pati pirmoji erozija, jau plačiai pradaro duris rusifikacijai. Čia jau ne paskutinę rolę turi buitinės aplinkos faktoriai: urbanizacija, transportas, industrializacija, pramoninių gigantų darbininkų masė. Mechaniniai faktoriai perkeičia dvasinę nutauti-

namos mažumos struktūrą. Ir, sakoma, pirmieji respekto ženklai rusų kultūrai yra pirmieji rusifikacijos žiedai nutautinamos mažumos teritorijoje. Neretai neruso kaimynystė su nerusu talkina rusifikacijai, nes jie abu susižino rusų kalba.

Socialinis gyvenimas reikalauja socialinės mobilizacijos, ir čia etnologinė tautinės deformacijos stadija: ji kinta nuo urbanizacijos sąlygų, nuo kultūrinės politikos slėgties sferų ir metodų. Tačiau, tai visad permanentinis spaudimas į žmones — kiekvienas šalies gyventojas absoliučiai negali egzistuoti be susižinojimo faktoriaus, be rusų kalbos, lektūros, informacijos . . .

"Skaldyk ir viešpatauk" metodu paremta rusianizacija; tai frontinis tankas rusifikacijos atakoje.

Konvergencijos miražas

Kodėl, paėmę siužetu Lietuvos dabartinės padėties motyvą, keliaujame kitomis siužetinėmis sritimis? Todėl, kad Lietuvos padėtis dabar yra grūdai ant sovietinio malūno girnų. Kalbame, sakysim, apie tadžikų rusianizaciją ir rusifikaciją, o turime prieš akis kaip gyvą Lietuvą ir lietuvius. Kalbame, sakysim, apie lietuvius, turime prieš akis latvius, estus ir tolimus geografiniu požiūriu, bet artimus pagal likimą, armėnus, čečenus ar jakutus . . . Asimiliacijos procesas, nors įvairus formomis ir intensyvumu dėl "kultūrinių distancijų", visiškai tapatus savo esme ir siekiais.

Tą asimiliacijos laipsnių momentą iš savo pažiūrų punktų akcentavo mūsų "trečios bangos" imigrantai, spalvingai ir spontaniškai įsiveržę į išeiviškus politinės futūrologijos svarstymus prieš porą metų. Tai buvo fantastiško optimizmo demonstracija! Esą, SSSR režimas supuvo, jis vėžio graužiamas. Tas vėžys — biurokratija! Nebėra sovietinio idealizmo. Sovietuose viešpataująs visuotinis nuovargis. Mes galime laukti ne evoliucinės, režiminės erozijos, bet tikros "rūmų revoliucijos", kuri, kaip Damoklo kardas, kaba ties režimo idolų galvomis. Tad artėja lemtingos dienos Lietuvai . . .

Gausios auditorijos, išgirdusios tai, ko jos ir norėjo, sutiko tuos futūrologinius apreiškimus kaip autentiškus, žinoviškus liudijimus. Juk *deus ex machina* visad išspręsdavo painiausias situacijas antikos scenoje. Taip nutiko mūsuose. Esą, režimas atleido savo veržeklius, pasikeitimai jau už kampo, išeivija privalanti "vadovauti". Vadovauti chimerai. Deja, tenka pareikšti užuojautą ateities spėjikams. Maskva turi pralaimėjimų, bet ji turi ir neabejotinų laimėjimų. Jos globalinė politika lanksti ir judri, ji dargi principinga. Todėl pagrįstai tenka laukti, kad tiktai ilgų dešimtmečių evoliucija, idėjinės erozijos lydima, gali parodyti kitoms gen-

kartėms, kaip degeneruos partokartijos kultas.

Tačiau tos idėjinės vėtros, nors bailios, nors kuklios, paliečia žmogų Lietuvoje. Nėra dūmų be ugnies, ir užsienio stebėtojai pro savo teleskopus retkarčiais įžiūri sovietinėje valdymo struktūroje tikrų ir menamų plyšių. Mūsiškiai "stebėtojai" pastatė laimėjimo kortą ant fizinio sovietų sistemos senėjimo. Prancūzų stebėtojai, pavyzdžiui, pastatė sovietų sistemos pergimimo galimybes ant vadinamos "konvergencijos" teorijos. Konvergencijos tema užsieniuose prirašyta daug, susidaro biblioteka apie pustrečio šimto talpių tomų. Tai yra teorizavimai apie naujo politinio hibrido — socializmo ir kapitalizmo junginio gimimą. Miuncheno pasaulinės politikos instituto debatuose profesorius Klaus Ritter apibūdino konvergencijos hibridą kaipo "atsisakymą nuo doktrinos ir atvirą visuomeninių suartėjimų sandariai bendraujant". Konvergencijos adeptai tvirtina, kad socialinės sistemos negalinčios egzistuoti savo grynoje formoje. Tad kapitalizmas suka savo iniciatyvą į socialistinių pradų kiemą. Taip, kalba konvergencijos šalininkai, komunizmas suks savo iniciatyvą į kapitalistinius gamybos ir gaminių distribucijos principus.

Iš savo asmeniškų pokalbių su Lietuvos žmonėmis ir iš kitų davinių pastebiu, kad tam tikros "konvergencinės" variacijos domina lietuvius, nes sovietinio valdymo praktika nejučiomis ir aklai ieško išeities iš ekonominės politikos akligatvio. Lietuviškoji patriotika Lietuvoje konvergencines galimybes laiko žingsniu pirmyn, prievaizdavimo slogučiui pamažinti.

Tačiau laisvojo pasaulio profesūra, konvergencijos teorijos paveikta, atrodo, išleido iš akių "menką" detalę: SSSR nėra ekonomika paremta valstybė, kurios funkcija tenkinti ekonominius žmogaus poreikius; SSSR nėra ir idėjiniai-komunistinė valstybė, kuriai, pagal tradicinį istorijos dėsnį, neįmanoma būtų išvengti ekonominės evoliucijos, nei suktai apeiti idėjinės erozijos dogmas. SSSR yra partokratijos valdomas geopolitinis vienetas. Tokioje struktūroje nebuvo ir nebus atviresnės idėjų kovos, atvirų palyginimų, poieškių, debatų, nes esminis tvarkymosi elementas yra valdančiojo diktatas. Konvergencijos teorija, kaip ir kitų ekonominių teorijų išpažinimas, patenka į gilų pogrindį ir tuo pačiu ji nėra legalus sąjūdis, bet baustinas kriminalas! Konvergencijos teorijos pervertinime glūdi geros valios laisvojo mokslo atstovų klaida.

Sovietiniai šaltiniai, aišku, aštriai ir vulgariai pasmerkė konvergencijos teoriją. Tai, esą, "eilinė ataka prieš idėjinius socialistinės valstybės pagrindus" (plgk.

prof. N. Moločnov, *"Literaturnaja Gazeta", 1975).*

Sarkastiškai, lyg ir liesdamas konvergencijos motyvą, savo interview (*"The National Review"* 1975) kalba A. Solženicynas. Jis sako, kad iki šiol užsienio liberalų sluoksniuose tebeviešpatauja mitas, kad Stalinas "sugadinęs" socializmą ir kad dabar, po Stalino, kantriai atstatomas "tikras socializmas". Ir užsienio geros valios teoretikus palaiko (ir klaidina) kitas pagarsėjęs sovietinis disidentas Roy Medvedev savo veikalu *"Leiskim kalbėti istorijai"* (1400 puslapių knyga!), kalbėdamas apie "išgrynintą marksizmą", kuriam steigti sąlygos visai palankios postalininėje eroje . . .

Galbūt nesuklysime tarę, kad teorijos apie "komunizmą su žmogaus veidu" ir apie galimybes erozijų ir ekonominių kaitų tėra audra stiklinėje drumzlino vandens . . .

Sovietinio žmogaus miražas

Tos gausios teorinės audros, idėjinės šalnos, prielaidų vėjai, aišku, paliečia mąstančiųjų lietuvių smegenis. Juk pastangos išsiveržti iš akligatvio bendros visiems, kas akligatvyje merdi. Daug ko lietuviai Lietuvoje nežino, nes valstybinių sienų užkardos kietos ir aukštos. Tačiau lietuviai Lietuvoje kai ką junta paveikiau kaip kad mes, išpaikę absoliučios politinės laisvės pasostėje kalbėti ir tartis atvirai ir pasitikinčiai. Pagaudami idėjinius vėjus, stabilumo ir metamorfozių iliuzijas, fizinių pavojų skonį, lietuviai Lietuvoje sudaro savo atsargias nuomones apie savo šalies ateitį. Tai jų futūrologijos menas ir ekvilibristika. Tai mąstančiojo ir teorizuojančiojo elemento privilegija, tai gaivalingas išsiveržimas iš sovietinio miesčioniškumo lygmens. O juk visos tos kabalos, tų utopinių sankryžų jie nė justi nejustų, jeigu jie gyventų savo krašte politinės laisvės p.ilaimoje, susiliesdami su natūralia ir našia ekonomika, politinio sektantizmo (kompartinės indoktrinacijos) nenuodijami, nežeidžiami! Trečioji po pavergimo dienos generacija, apglušusi, pavargusi nuo nuolatinių propagandinių būgnų, nuo utopinių kelionių į komunizmo žadėtąją žemę, dieną iš dienos merdi po parafrazuoto amžinojo posakio pašvaiste: palikite kas Dostojevskio Dostojevskiui, o kas kuklaus sovietinio pilietuko — eiliniam sovietiniam piliečiui . . .

Ar kas kalbės apie krašto grįžimą į suverenumo būvį? Ar kas palies tą eventualumą? Tai jau laisvojo užsienio privilegija atakuoti savo legislatūras okupaciją smerkiančiomis rezoliucijomis. Ir tuo tarpu, deja, tiktai JAV taip išdidžiai laikosi. Kur laisvę adoruojančios valstybės: Anglija, Prancūzija, spiečiai mažesnių šalių?

Todėl susidaro kietas įspūdis, kad padėtis nėra pereinamoje stadijoje. Pogrindinė literatūra beveik nepaliečia utopinių ar teorinių vėtrų, kurių apstu aplinkoj. Pogrindinė literatūra skirta šiai valandai, ji blaivi ir dokumentiška. Iš lietuvių pogrindžio literatūros net atrodo, kad lietuviai, kaip etninė masė, atšoko nuo pasaulėžiūrinių ieškojimų, tarytum įsakų ir įstatymų sudrausminti, ir besirūpiną tiktai tais pareigūnais, kurie savaip ir barbariškai interpretuoja gana liberalius įstatymus.

1917 metais kalbėdamas apie "tautų apsisprendimą", Sovietų valstybės steigėjas Vladimiras Uljanoras Leninas galvojo apie "vientisą sovietinę liaudį". Lenino raštuose nerasti etninės mažumos nusakymų nei respektų tai sąvokai. Sovietų valstybė paremta "sovietinės liaudies" baze, ir tai yra Romos imperijos bazė — "populus", liaudis.

1971 metais XXIV kompartijos kongrese Lenino tezę palaikė Leonidas Brežnevas: paskiros tautos, tautinės mažumos, gyvena "vyresniojo brolio" globoj!

"Vyresniojo brolio" terminas suponuoja kažin kokio tobulesnio asmens portretą. Romos imperijoje toks buvo "civis romanus". Iškyla sovietinio žmogaus figūra, apie kurią noriai kalba seminaruose politvadovai, o beletristikoje režimo favorizuojami beletristai.

Rusianizacijai talkina, ją vykdo, ją įvertina individas. Sprendimams ir darbo metodams bazė yra sovietinės santvarkos dogmų adeptas. Tai — *homo sovieticus*. Regime rūpestingai vykdomą naujo žmogaus formavimo procesą. Ir nuostabu, kad šis virštautinis padaras yra susijęs su rusų kalbos, su rusų kultūros misionieriškumu. Tarytum tinkamiausia kalba sovietinio žmogaus apyvartoje tegali būti Lenino kalba!

Pabaltijyje naujo žmogaus gaminimo procesas vykdomas jau keturiasdešimt metų. Tas *homo sovieticus* yra drastiška priešprieša bet kurioms Lietuvos suverenumo teorijoms. Jam dabartinis status quo toks pat stabiliausias dėsnis, kaip kad žemės sukimasis aplink saulę.

Brutali politinė propaganda (vienos krypties gatvė), sovietinė žurnalistika, socialistinio realizmo literatūra, skrupulinga įvairiopių priežiūrų sistema ir sektantiškas įniršis viską matyti tiktai savo nušvietime montuoja įdomų tipą, kuris utopijoje regi realybę. Sukūrę suvulgarinto marksizmo adeptą, "aparačikai" ketina kurti suvulgarintą komunizmą. Kai neaprėpiamieji Karlo Markso išvedžiojimai suvedami į propagandines aksiomas, iš Lotynų Amerikos, iš Juodojo kontinento ir Azijos sėkmingai atplėšiami vis nauji teritoriniai gabalai . . .

Aneksijos partneriai lietuviškom pavardėm

Sovietų valstybės teorijoje (ir Lietuvoje) vyksta platus vaidinimas. Tai čekų dramaturgo Karel Čapek'o pjesės "R.U.R." pakartojimas sovietinėje versijoje. Tai pjesė apie robotų gamybą. Prieš pusšimtį metų Čapek'as įpilietino mechaninio roboto sąvoką. Dramaturgas kėlė mašinizacijos blogį, o tikras blogis glūdėjo ideologinėje mašinizacijoje, kuria paremtas sovietinio žmogaus idealas. Savo laiku glorifikuotas sovietų rašytojo Nikalojaus Ostrovskio "audros pagimdytasis" deformavo į "propagandos pagimdytąjį" rezonierių.

Sovietinės teorijos rezonieriai slėgte slegia lietuvių visuomenę ir jaučiasi esą aneksijos partneriai. Tai matome iš kiekvieno laikraščio, žurnalo, studijos puslapio, kuriuos čia laisvai gaunam. Tokiems tipams absoliučiai nepriimtina suverenios Lietuvos sąvoka ir viskas, kas tą sąvoką supa. Šio tipo asmenys kategoriškai atmeta savo žemės suverenumo idėją, nes jų idėjinis nusiteikimas ir ekonominė padėtis užangažuota aneksijai palaikyti. Savo žemės suverenumo idėja jiems atrodo pigi ir pavojinga avantiūra ir pelėsių kvapo archyvas. Jų pasaulėjautoje viešpatauja tautinių ambicijų ir per tai Lietuvos suverenumo siekių absoliuti atrofija. Jų lietuviškos pavardės sutinkamos kas puslapis pogrindžio spaudoje vis kaltinamojo suole — jie aktyvūs okupacinio režimo tarnai! Jie, būdami lietuviai, yra tapę tuo rusianizacijos tanku, kuris smeigia rusifikacijos pleištus. Tai *homines sovietici* su lietuviškom pavardėm. Tai lietuviai, kurie kaip naujokai kariuomenėje, perauklėjami sovietinėse kareivinėse.

Technokratija ir pragmatizmo surogatas

Šalia partokratijos kulto, kuris sukurtas pagal ekonominę gerovę ir įtakos svorį klasėmis susiskirsčiusioje sovietų visuomenėje, egzistuoja ir vadinamasis technokratijos kultas. Tai gabių, išradingų, veržlių žmonių galvosenos karalius. Tai įdomus psichinis sąjūdis, kuriam teko užpildyti idėjinę bendrąją tuštumą. Jis naudingas sovietų žmogaus statybai, teikdamas kūrybingo asmens bruožų, niveliuodamas surūgusią kabinetinio biurokrato miną.

Technokratija įčiulpia žmogų į gyvybingą sovietų valstybei darbą, įgalina jį atsidavusiai dirbti režimui, daro jį gyvu įvairių indeksų vergu. Technokratija gerbiama, glorifikuojama. Nuo pat valstybės centro iki skurdžiausių pakraščių Lietuvos įmonėse ir kolūkiuose žmonės svaiginami ekstravagantiškais technologiniais projektais, pompastiškais raginimais aukotis darbui. Šiomis dienomis tai matome prie Mažeikių, kur Lietuvos terenos pražūčiai statoma gigantiška naftos ra-

finerijos įmonė. Matome tai Užbaikalyje (Sibire), kur tiesiama geležinkelio linija, "BAM".

Technokratija stovi ant industrijos gigantų, ant noro statyti gigantus. Tai medžiagos ir darbo utilizacijos kultas. Tai supolitinta medžiaga. Šis sąjūdis atstovauja teigiamiausiem žmogaus polėkio elementam: jėgai, iniciatyvai, darbui. Tačiau laisvos iniciatyvos šalyse technika ir jos produktas tėra tiktai profesija, tik rentabiliškas gamtos resursų ir žmogaus darbo junginys. Laisvose šalyse tai eilinis produkcijos reiškinys, ne reiškinio sudievinimas. Tai investacija, uždarbis, gaminio pasiūla. Technokratijos kultas, užpildęs idėjinį vakuumą Sovietuose, yra jų propagandinis išradimas.

Šalia lyg ir pakilaus technokratijos kulto velkasi sunkių visakeriopo deficito vargų padaras — pragmatizmo surogato išpažinimas. Tai nėra intelektualinė, sakytumėm, filosofinė pasaulėžvalga. Tai specifiniai sovietinio gyvenimo, sovietinio kiemo miešČioniškumo apraiška. Tai susitaikėliškumas su režimu ir su jo skurdžiais palydovais nuogoje buityje.

Marksistinė teorija smerkia filosofinį pragmatizmą. Sovietinėje buityje pragmatizmas suprimityvėjo, suvulgarėjo. Jis identifikuojamas su miesčioniškumu, lyginamas su cirkinio akrobato sugebėjimais balansuoti ant vielos, balansuoti tarp tariamų laimėjimų ir amžino visuotinio, ekonominio bei idėjinio deficito.

Kiekvienas sovietinis turistas (net *"homo sovieticus"*), kaip nors patekęs į laisvos gamybinės iniciatyvos valstybę, savo gaivališkais apsipirkimais demonstruoja savo pragmatizmą, savo sovietinį nepilnavertiškumą, įrodydamas, kad virš visų utopinių scholastikų savo marškiniai arčiau odos. Su tuo pragmatizmu režimas sugyvena, nes pragmatizmas niveliuoje masių revoliucingumą, pasirenka status quo tezę. Kova prieš masių pragmatizmą Lenkijoje išprovokavo darbininkų riaušes.

Šios dvi partokratinės išperos yra sociologo disidento kaukaziečio A. Avtorchanovo terminija. Sovietinę idėjinę buitį, pasirodo, galima sudėti į rėmus: technokratinis konstruktyvizmas ir pragmatinis anemiškumas. Tos viena antrą neutralizuojančios teorijos dalinai sudaro režimo išsilaikymo bazę.

Patriotinė lietuviška futūrologija

Rašydamas romanus, kurių siužetai visai arba dalinai liečia nūdienės Lietuvos etninį ir ideologinį peisažą, buvau priverstas įmanomai plačiau vertinti politinio klimato įtaką į individą. Tie romanai — "Liepsnos ir apmaudo ąsočiai", "Pagairė" ir "Brėkšmės našta". Už juos gavau barti iš "homo sovieticus" lūpų. Tai, gal būt, rodo, kad

realybės ir idėjinės tiesos romanuose būta.

Susidūręs su nagrinėjimo išvadomis, supratau, kad dabartinė etninė medžiaga skirtinga nuo 1918 metų žmonių medžiagos. Dabar taurusis patriotizmas yra besąlyginė jėga bendrame beidėjiškume ir quasi-polėkių komplekse. Per daug sunkių antnašų užkrauta ant tradicinio lietuviui savo žemės patriotizmo, savo krašto suverenumo idėjos. Patriotizmo, lietuviško entuziazmo protuberancai tampa permanentiniu reiškiniu tamsiame okupacijos fone. Ir šalia tų reiškinių specifiniai, sovietinio klimato idėjiniai ieškojimai tampa dienos mada, ne egzistencijos esme. Jie reikalingi tol, kol reikia sudaryti nūdienos sintetinį žmogų. "Visasąjunginių" idėjų ir erezijų fone vis dar yra lietuvių būrys, kuris aktyviai perima visuomeninių nuotaikų dirigavimo pultą. Tai tik būrys, bet juk ir žmogaus embrionas medžiaga mikroskopui.

Pro Scilę ir Charibdę nuskrido pirma balandis; jį sekė eldija. Ir gerai pažindami sovietinės visuomenės idėjinio gyvenimo stimulus, mes vis dėlto nežinome, ar lietuviai Lietuvoje turi sudarę konkrečią ateities viziją. Rusams — tai nusikratymas režimu. Lietuviams reikia daugiau: nusikratymas okupacija. Lietuvių atvejis jautresnis ir komplikuotesnis.

Matome laipsnišką ir gerai logiškai paremtą atsisakymą nuo anksčiau naudotų metodų: nuo ieškojimo atramos Lietuvos suverenumui negeistinuose aktuose. Pavyzdžiui — kovose dėl asmens teisių tinka Helsinkio baigiamojo akto nuostatai. Bet Helsinkio baigiamasis aktas, kad ir kaip jo dvasią beinterpretuotum, yra giljotina Lietuvos suverenumo atstatymo idėjai. Naudojimasis helsinkiniais nuostatais iš vienos akto dalies yra viso akto teisėtumo ir moralumo pripažinimas. Taip asmens laisvių problema priešpastatoma valstybinio suverenumo idėjai.

Lietuviškojo helsinkinio komiteto susidarymas iškilo "visasąjunginio" komiteto palaiminimo ženkle. Atrodytų, kad asmens laisvių gynybai mums labiau tinka Jungtinių Tautų atitinkamos tuo reikalu deklaracijos, visai ignoruojant Helsinkio amoralų aktą, kuris pastatė absoliutų *tabu* bet kuriai užuominai apie valstybinę Lietuvos egzistenciją ir bet kurią teritorinę reviziją.

Gaivališkai susidaręs "Tikinčiųjų teisėms ginti komitetas" rodo, kad įvyko principinis atsiribojimas nuo Helsinkio komiteto "visasąjungiškumo" ir filialės rolės. "Tikinčiųjų teisėms ginti komitetas" jau visiškai savistovus, lietuviškas, asmens teisių gynimo organas, dargi veikiąs legalumo rėmuose. Tai kova dėl veikiančių, kad ir okupanto užmestų, įstatymų raidės interpretacijos. Kalbama čia apie asmens teises, ne apie valstybės, Lietuvos, teises. Ryškiausią poziciją, tačiau, už-

ėmė Viktoras Petkus, atmetęs sovietinio teismo veikimo kompetenciją kaip užmestinę, savivališką, neteisėtą.

Pavojingiausia kalba yra kalba apie Lietuvą. Tais atvejais režimas kerta iš peties. Valstybinė idėja yra režimui pavojingiausia. Vienok įmanoma ir tą, pavojingiausią, idėją liesti. Tai "sąjunginės respublikos" pozicija SSSR konstitucijoje. Tai septyniasdešimt antras SSSR konstitucijos straipsnis, kuris skamba taip: "Kiekvienai sąjunginei respublikai paliekama teisė laisvai išstoti iš TSRS (Tarybų socialistinių respublikų sąjungos)".

Tai didelė patriotams pagunda. Būrelis gruzinų išdrįso pasiremti šiuo SSSR konstitucijos straipsniu. Atrodo, jie ketino pamėginti šio straipsnio efektyvumą. Jie, deja, nepazondavo sekančiųjų SSSR konstitucijos straipsnių. Konstitucija nenurodo būdo, kaip gali būti įgytas mandatas "sąjunginės respublikos" išstojimo iniciatyvai. Legislatūros organų pyniavos kazuistika palieka tokią iniciatyvą organams, kurie yra komunistų partijos kontrolėje. Tokio mandato neturėjimas iniciatyvinę veiklą pastato už įstatymo ribų, paverčia sukiliminiu aktu. Tai gruzinai iniciatoriai įrodė savo likimais, jie stojo ant kazuistinio "quicksand'o". Jų iniciatyva nebuvo revoliucinis aktas, nes savo akciją jie rėmė problematišku ir konstitucijoje iki finalo nedetalizuotu kaip tik okupacinės valdžios įstatymu. Todėl ir nuomonės, kad prie tam tikrų geopolitinių sąlygų lietuvių respublika galinti "taikiai" ir "legaliai" išstoti iš SSSR sąstato, nėra paremtos tikrove ir logika.

Štai, 1979 rugpiūčio 24 dieną britų telegramų agentūra Reuters pranešė, kad 45 Lietuvos, Latvijos ir Estijos piliečiai, Maskvon nukakę, ten padarė demaršą. Jie pareikalavo panaikinti SSSR ir Hitlerio Vokietijos 1939 metais pasirašytą antiagresijos paktą ir atstatyti 1939 metų politinį status quo Pabaltijo regione. Demaršo dalyviai mano, kad Lietuvos okupacija yra Stalino - Hitlerio slaptų derybų padarinys, todėl derybas pripažinus neteisėtomis, neteisėti ir tų derybų - pakto padariniai. Tai reikštų okupacinių militarinių ir administracinių organų pašalinimą iš Pabaltijo regiono ir Lietuvos, Latvijos, Estijos suverenių respublikų atstatymą. Demaršas įteiktas Jungtinėms Tautoms, SSSR ir Vakarų bei Rytų Vokietijos vyriausybėms. Tai geras, strateginis tarptautinės teisės labirintuose mąstymas. Jis artimas 1918 metų vasario šešioliktosios deklaracijos dvasiai. Čia nesiremiama SSSR konstitucija, nes ta konstitucija yra okupacinis potvarkis okupuotoje teritorijoje. Pasirėmimas Stalino - Hitlerio sutartimi stato į problematišką padėtį tuos Helsinkio baigiamojo akto straipsnius, kurie neleidžia ki-

toms valstybėms (aktą pasirašiusioms) kelti aikštėn SSSR teritorinių klausimų.

1979 metų rugsėjo 23 dienos data yra istorinio įvykio data. Tai Hitlerio - Stalino sutarties teisėtumo revizijos reikalavimas! Tai revoliucinis aktas, nes nesiremia okupacinio režimo įstatymais. Tai, atrodo, precedento neturįs reikalavimas. Nutrauktas valstybinis suverenumas natūraliai grįžo į Beneluxo ir Skandinavijos kraštus. Kaip baigminis Vienos kongreso (1815) aktas buvo neteisėtas, nes diktatoriškais įgeidžiais švaistėsi Europos teritorijomis, taip Stalino - Hitlerio - Musolinio tvarkymasis lamdė tą pat Europą vėliau. Kaip Vienos kongreso potvarkiai, sugriuvę ir supuvę, pranyko, taip turi supūti ir vėliausiųjų Europos diktatorių potvarkiai — toks yra bendrinis dėsnis. Ir čia susiduriama su brutalios valstybinės jėgos tikrove, kuri slypi už okupacinių įstatymų fasado.

Ši vieno skyrelio išbėga iš pagrindinės rašinio temos skirta parodyti, kad sovietinio žmogaus viešpatavimo Lietuvoje dar, toli gražu, nėra. Šie laisvinimosi idėjų proturberancai, kaip proturberancai ties kunkuliuojančia saule, nuolatos kyla, smelkiasi aukštyn, liudija savo laisvės buvimo ir savo tautinio savitumo žaizdrus. Kaip bevertintumėm šiuos apsireiškimus, jie yra didžios istorinės reikšmės. Lietuvių iniciatyva, kaip įmanoma, purena dirvonus savo gamybos arklais.

Tuo tarpu... milžino šešėlyje

Pagal seną carinės Rusijos madą, Rusijos imperija vadintina "milžinas ant molio kojų". Tą išganingą optimizmui žinią mums parnešė neskaitlingi mūsų trečiosios imigracinės bangos reprezentantai. Šalia tikrovės ši žinia buvo savotiška sensacija, sukėlusi kalbų, skatinusi kantriai klausytis fantastiškos bazės paskaitų. Ar tuo tarpu tikrai milžinas stovi ant molio kojų?

Kaip kiekvienas griežtai diktatūrinis režimas, Sovietinis kolosas turi ir Achilo kulną. Koloso strategija skirta slėpti nuo pasaulio akių tą lemtingą, pažeidžiamą kulną. Ir koloso itin sustiprintos pastangos rusifikuoti šimtą dvidešimt penkius milijonus nerusiškų sielų dalinai ir parodo, kad Achilo kulnas yra tautų mozaika neaprėpiamuose sovietinės sistemos valdymo rėmuose. Lietuviai, tai tik viena keturiasdešimtoji dalelė rusifikuotinos masės. Tačiau etninis savitumas stato Lietuvą į kietai gvildenamų riešutų poziciją. Nutautimui lengviausiai įveikiamos slavų masės: ukrainiečiai ir gudai. Ir ne dėlto, kad jie nebūtų atsidavę savo milžiniškoje SSSR teritorijoje. Štai, ką rašo ta tema rusų išeivijos apžvalgininkas:

Suskaldymo nėra Armenijoje, Gruzijoje, Lietuvoje ir Estijoje. Čia stiprios etninės, kultūrinės ir

religinės skirtybės nuo Rusijos, čia yra tautinė inteligentija, čia labai stiprios antirusiškos nuotaikos (gatvėj ar krautuvėj visai ir neatsako, jeigu kreipiamasi rusiškai), bet šios respublikos paskirai labai mažos, jos neturi kitų palankių tautų ir nepajėgios savo pastangų koordinuoti. Latvijos padėtis panaši lietuviškai su tuo skirtumu, kad sostinėje (Rygoj) bėra tikrai trečdalis latvių gyventojų. (D. F. Michhejev, *"Russkaya Mysl"* Nr. 3272).

Lietuvių pogrindžio leidinys, *"Aušra"*, nr. 15-55, paskelbė "Lietuvių kalbos gynimo iniciatyvinės grupės" deklaraciją apie rusinimo pavojų. Tai kreipimasis į visus pasaulio lietuvius, į lietuvišką patriotinę išeiviją. Tai tragiškasis *SOS* tautos, kuriai atima identitetą, kuriai atima etninę sielą.

"Vyresnysis brolis" rusifikacijai naudoja (periodikoje) pedantišką, biurokratišką standartą. Tai įrodome:

"sąjunginėse" etninėse respublikose — visur be išimties — kur veikia mokslo akademijos, tų akademijų leidiniai spausdinami rusų kalba. Arba rusų kalbos santraukomis. Armenijos respublikoje rusų kalba leidžiama Komunistas, Komsomolec, Literaturnaja Armenija, Astrofizika, Medicina ir Russki jazyk v armenskoj škole (Rusų kalba armėnų mokykloje) . . .

Azarbeidžiane randame: Bakinskii raboči, Vyška, Azerbeidžan, Za progress, Literaturnyj Azerbeidžan, Russkii jazyk ve azerbeidžianskoj škole (Rusų kalba Azerbeidžano mokykloje) . . .

Gudijoje — Znamia junosti, Zorka, Fizkulturnik, Komunist, Neman (Nemunas), Stroitel . . .

Toks pat vaizdas kitose respublikose. Tarp savo kalba leidžiamos periodikos būtinai keliolika įvairiažanrių leidinių leidžiama rusų kalba.

Lietuvoje rusų kalba: Komsomolskaja Pravda, Sovietskaja Litva, Komunist, Litovskiji fizičeskii sbornik, Russkij jazyk v schole, Litva literaturnaja, Sobytia i vremia ir Lietuvos SSSR mokslų akademijos darbai.

Biurokratinis standartas etninėmis kalbomis toks gailiai akyvaizdus! Matome vienos išvaizdos, formato ir pavadinimų: Literatūra ir menas (liet.), Literatūra un maksla (latv.), Sirp ia vasar (est.), Literaturuli sakartvelo (gruzinų), Aireniki dzain (armėnų), Adebiiat ve indzhesenet (azerbeidžan.), Literatura i mastatstva (gudų), Kazakh adabieti (kazachų), Literatura shi arta (moldavų).

Tad rusifikacijos darbas, valdomas iš vieno centro, suprastintas iki detalių minimumo. Kiekvienas esmingesnis centro potvarkis automatiškai skelbiamas kitomis kalbomis, leidiniuose užima nustatytą vietą, vienodo šrifto dydžio ir vienodo dydžio pavadinimais. Todėl šių leidinių kolekcija savo rūšies unikali —

griežtas, įstatymo įteisintas standartas. Tai pirmas žingsnis į pavaldinio mašiniżaciją.

Pragmatizmas buityje, spalvingas entuziazmas vis šlubuojančiame konstruktyvizme, aršūs nutautinimo tankai rusianizacijos ir rusifikacijos frontuose ir tuo tarpu optimizmo neremiamas pasipriešinimas irgi dviejuose frontuose: kova dėl asmens teisių ir dėl valstybės teisių. Rytojaus šaknys nūdienoje! Ar yra realybėje tas *"homo sovieticus"*, kuris šioje pavergtųjų tautų kovoje dėl savo etninio identiteto, rusifikacijos gurguolėje sėdėdamas, pritaria savo etniniam genocidui? Gal tai tiktai fikcija, dirbtinis baubas? . . . Deja, jis egzistuoja!

Atskleidžiame lietuvių kalba leidžiamą leidinį *"Literatūra ir menas" nr. 39* ir skaitome rusianizacijos - rusifikacijos motto, šūkį — kuris talkina okupacijos įtvirtinimui, tautiniam genocidui:

Kas kursto prieš rusų tautą, kas norėtų atplėšti lietuvių tautą nuo rusų tautos, tas kasa duobę lietuvių tautai. Arba su rusų tauta, su visomis tarybinėmis tautomis nacionalinio suklestėjimo keliu, arba imperialistinė vergovė, lietuvių tautos sunaikinimo grėsmė. Trečio kelio nėra..."

Tas *homo sovieticus* kaip nuluptas! — pasakys kiekvienas patriotas. Tai, pridedame, pilnaviduris rusifikacijos produktas, apie kurio susiformavimą gana plačiai kalbėta šio rašinio rėmuose. Jame susipynę partokratija su etniniu nuosmūkiu, realybės jausmo ir kritikos nebuvimas. Ant tokio ir stovi sovietinis milžinas, tokiais fanatikų drabužėliais dengdamas savo žiojojantį Achilo kulną. Ypatūs "Literatūros ir meno" žurnalai leidžiami visose "sąjunginėse" respublikose — tai visomis kalbomis trisdešimt devintą š. m. savaitę išsikišo šis fantastiškas ir fanatiškas sovietinio žmogaus *credo*.

Pro tokius grasius šešėlius rytojaus augalų daigai stiepiasi saulėn . . .

PAREIŠKIMAS

JAV Lietuvių Bendruomenės Tarybos sesijoje Pasaulio Lietuvių Bendruomenės pirmininkas p. V. Kamantas pranešė, kad Vyriausiojo Lietuvos Išlaisvinimo Komiteto valdybos posėdyje, įvykusiame 1979 rugsėjo 29 dieną, VLIK-o pirmininkas dr. K. Bobelis įžeidė PLB ir JAV LB ryšininką prie VLIK-o p. A. Gurecką ir vienašališkai pareikalavo pasišalinti iš VLIK-o valdybos posėdžio. Šiuomi pareiškiame visuomenės žiniai, kad LFB sąjūdis, kaip viena iš VLIK-ą sudarančių grupių, nepritaria šitokiam VLIK-o pirmininko pasielgimui ir nuo jo atsiriboja.

LFB Tarybos Prezidiumas

JAUNIMO LIETUVIŠKAS SĄMONINGUMAS

LINAS KOJELIS

Išeivijos lietuvių jaunimo lietuviško sąmoningumo ugdymas yra nepaprastai didelis, svarbus ir sudėtingas uždavinys. Kaip kas bemanytų, bet man atrodo, kad lietuviškas sąmoningumas nebus pilnas, jei jis nebus pratęstas į politinį - visuomeninį sąmoningumą. Žmogus be politinio sąmoningumo — tai lyg namas be stogo, į kurį galima užeiti saulėtomis dienomis, bet kuriame turiningam darbui kurtis negalima. Todėl aš čia noriu paliesti kai kurias lietuvių jaunimo politinio sąmoningumo problemas.

Nors originalieji politiniai pabėgėliai, arba tremtiniai, gan pavėluotai ėmė rūpintis sistemingu jaunimo politinio sąmoningumo ugdymu, tačiau didelė dalis vyresniosios kartos, o taip pat ir pats jaunimas jaunesniosios kartos politiniam sąmoningumui duotų patenkinamą pažymį. Tam yra ir objektyvių davinių. Jaunimo susirinkimuose, stovyklose bei suvažiavimuose yra diskutuojamos Lietuvos likimą liečiančios temos. Gal dar svarbiau, jauni žmonės ateina į bendrines lietuvių organizacijas, ypač į Lietuvių Bendruomenę. JAV LB IX-sios tarybos rinkimų rezultatai rodo, kad jaunoji karta palaipsniui perima lietuviško darbo naštą. Tai reikšmingas faktas, nors pilnai dar neįvertintas. Kitas pavyzdys, — tai IV PLJ kongreso programa. Studijų dienose net trečdalis programos skirtas politiniams klausimams svarstyti. Taigi, jaunimas jungiasi į bendrą darbą, ir tai rodo, kad jis savyje yra išvystęs tam tikrų politinio sąmoningumo laipsnį.

Galėtų būti geriau

Kad ir didžiuojamės tam tikrais laimėjimais, tačiau visi turbūt sutiksime, kad galėtų būti geriau: į aktyvų Lietuvos laisvinimo darbą galėtų ateiti žymiai daugiau jaunimo, o jau dalyvaujantieji galėtų tam darbui skirti daugiau pastangų. Taigi, reiktų pasvarstyti, kas stabdo to sąmoningumo ugdymą ir praktišką jo reiškimąsi ir kas padaryta ar nepadaryta pilnesniam to sąmoningumo išvystymui. Aišku, tai yra nepaprastai painus ir didelės ap-

imties klausimas, kuriuo daugelis turėtų skirtingas nuomones. Atsiremdamas į asmenišką patirtį, aš čia noriu paliesti mažą tos problemos dalelę, bandydamas rasti atsakymą į klausimą, kas jaunimo politinio sąmoningumo apsireiškimus stabdo?

Jei aš pasakyčiau, kad čia didelę rolę vaidina **baimė**, gal ne vieno būčiau pabartas. Kai kam toks atsakymas galėtų atrodyti keistas, o gal net absurdiškas. Ypač vyresnieji galėtų klausti, ko jaunimui reikia bijoti. Gimę ir užaugę laisvame krašte turi jaustis nepaprastai drąsūs. Laisvai vartoja gimtųjų kraštų kalbas. Net Lietuvos lietuviai, sutikę jaunus tautiečius iš užsienio, dažnai yra paveikti jų drąsiu, atviru nuomonių reiškimu. Tad iš kur galėtų būti baimė?

Trys pavyzdžiai

Čia noriu pateikti tris pavyzdžius, tris tikrus atsitikimus, kada jaunimo politinis pasireiškimas buvo varžomas baimės jausmo.

Pirmas atsitikimas. 1976 sausio mėnesį PLJ sąjungos atstovai buvo susirinkę Brazilijoje trečiajam kongresui. Studijų dienoms besibaigiant, iškilo klausimas, kuriam krašte susidarys naujoji PLJ sąjungos valdyba. Po ilgesnių kraštų delegacijų pasitarimų, Kanados atstovai beveik sutiko sudaryti valdybą. Suvažiavimas tada vėl susirinko į bendrą posėdį, ir Kanados delegacija pradėjo pateikti savo siūlymus. Tik po kiek laiko paaiškėjo, kad ne visi pradžioje numatyti naujos valdybos nariai benorėjo įeiti į valdybą, **bijodami,** kad ateinančią vasarą negausią leidimo vykti į Lietuvą. Taigi, Kanados piliečiai, susitikę Brazilijoje, pabūgo galimų Sovietų Sąjungos represijų.

Antrasis atsitikimas. 1977 rudenį Washingtone įvyko Jaunimo sąjungos suorganizuotas žygis už žmogaus teises okupuotoje Lietuvoje. Žygis iš anksto buvo gerai suorganizuotas, pilnai legalus ir taikingas. Tačiau nei spauda, nei televizija jam nerodė dėmesio. Po oficialiosios dalies, dalis jaunimo protestą dėl Lietuvos okupavimo ir žmogaus teisių paneigimo nutarė pareikšti prie Sovietų Sąjungos ambasados. Pradėta ten žygiuoti. Tas žygis, nuo Linkolno paminklo iki rusų pasiuntinybės, nors buvo taikingas, bet buvo nelegalus. Jaunimas drąsiai žygiavo, kol policija nestabdė. Bet kai policija sustabdė ir nurodė kitą kelio kryptį, jaunimas, bent pradžioje, **bijodamas** areštų, vykdė policijos nurodymus. Aišku, areštas yra blogas dalykas. Yra galvojama, kad gali būti kliūtimi įstoti į universitetą, o ypač gauti geresnį valdišką darbą. Reikėjo padrąsinančio žodžio, kad jaunimas nugalėtų baimę, prasiveržtų pro policijos užtvarą ir sukeltų spaudos ir žinių agentūrų susidomėjimą.

Trečiasis atsitikimas. 1978 birželio mėnesį Čikagos naciai į

save atkreipė ne tik visos Amerikos, bet ir pasaulio dėmesį. organizuodami demonstracijas viename Čikagos priemiestyje, Skokie, kur apsigyvenę daug iš Europos atvykusių žydų. Ta proga didžioji spauda nepalankiai paliesdavo ir lietuvius, priskirdami jiems kolaboravimą su naciais II Pasaulinio karo metu. Čikagos lietuvių jaunimo tarpe kilo iniciatyva išnaudoti tą momentą ir parodyti tikrą lietuvių nusistatymą nacių atžvilgiu. Iniciatoriai bent pradžioje pritarimo iš Čikagos lietuvių, įskaitant ir jaunimą, nesulaukė. **Bijota** Marquette Parko rajone įsikūrusių keliolikos nacių chuliganų fiziško keršto. **Bijota**, kad spauda nepaminėtų demonstracijų prieš nacius organizatorių ir dalyvių pavardžių ir kad netaptų nacių keršto taikiniais. Tik organizatorių atkaklumas pralaužė tos baimės užtvaras, ir demonstracijos įvyko, susilaukusios palankaus Amerikos didžiosios spaudos dėmesio.

Politinei veiklai neparuošti

Nors visi pateikti atsitikimai skiriasi savo aplinkybėmis ir baimės priežastimi, tačiau, mano manymu, visi jie nurodo į jaunimo nepasiruošimą, o gal labiau į neparuošimą, politinei veiklai. Tai ženklas, kad ir tų, kurie supranta lietuviško darbo reikšmę, politinis sąmoningumas dar nepilnai išvystytas. Kad tai ryškiau suprastume, turime palyginti mūsų politinę-visuomeninę veiklą su kai kuriais kitais politiniais judėjimais Amerikoje, kaip tai "anti-Vietnamo karo", "anti-branduolinių jėgainių", "eukoliginių" ar juodųjų civilinių teisių sąjūdžiais. Galima pritarti ar nepritarti tų judėjimų tikslams, tačiau jie buvo ir yra nepaprastai reikšmingi ir verti mūsų dėmesio ir analizės. Savo skaičiumi mes negalime prilygti prie Eugene McCarthy arba Tom Hayden judėjimų, nes jų buvo (o Hayden atveju tebėra) tūkstančiai. Tačiau mus turėtų dominti skirtumas tarp mūsų ir jų dalyvių mentaliteto, arba dvasinio nusiteikimo, kovai. Ne vien skaičius, bet ir jų politinio sąmoningumo laipsnis lėmė kovos sėkmingumą.

Rusai mus kontroliuoja?

Nagrinėjant pirmojo atsitikimo, kuris įvyko Pietų Amerikoje III PLJ kongreso metu, prigimtį, darosi aišku, kad jis savyje yra kontradikcinis: norime padėti okupuotai Lietuvai, nusilenkdami okupanto autoritetui. Juk labai dažnai iš vyresniųjų ir jaunesniųjų lūpų girdime tokius pasakymus, kaip "negaliu organizuoti demonstracijų, nes noriu vykti į Lietuvą", arba "mama važiuoja į Lietuvą", arba "negaliu pasirašyti peticijos prezidentui, nes mano teta ką tik atvyko iš Lietuvos" ir t.t. Kartais toks galvojimas nueina iki visiškos nesąmonės. Pažįstu vieną jaunuolį, kuris demonstracijų Washingtone

metu, kur buvo tūkstančiai žmonių, slapstėsi nuo fotografų, bijodamas patekti į KGB kartoteką.

Nėra abejonės, kad čia yra problema ir gan jautri problema. Juk visi turime nepaprastą norą aplankyti Lietuvą. Taip pat jauniesiems yra kalama į galvą, kad nesilankant Lietuvoje negalima būti geru lietuviu. Iš antros pusės, nenorime pakenkti savo giminėms Lietuvoje, ypač jei jie mus arba mes juos esame aplankę. Tarsi atsiduriame prieš neišsprendžiamą dilemą: dalyvauti kovoje dėl Lietuvos laisvės ir tuo pačiu metu nepakenkti sau nei savo giminėms Lietuvoje. Kiltų klausimas, ar tokia neišsprendžiama dilema iš tikro yra, o jei yra, tai kaip ji spręstina?

Pirmiausia, aš manau, kad pavojus matome didesnius, negu kad jie iš tikro yra. Pav., daug kas nepaima knygų į Lietuvą, bijodami, kad sovietinėje muitinėje jos gali būti atimtos, keliautojas nubaustas arba neįleistas į Lietuvą. Tačiau iš tikro nėra tekę girdėti atsitikimo, kad dėl knygų žmogui nebūtų leista įvažiuoti į Lietuvą. Jei neklystu, retai muitinėje knygas ir atima, ypač jei jos yra dailiosios literatūros kūriniai. O tokių knygų visi Lietuvos lietuviai kaip tik ir laukia. Todėl aš manau, kad, pagal lietuvišką posakį, baimė turi dideles akis.

Ta pati išpūstų pavojų baimė kartais stabdo jaunimą aktyviai dalyvauti politinėje lietuvių veikloje. Bet turbūt iš tikro labai reti atvejai, kad už tokią veiklą rusai kam nors neleistų apsilankyti Lietuvoje. Tačiau jei iš tikro rusai nustatytų ribas, kurių peržengimas užkirstų kelius į Lietuvą, tada, manau, jaunam žmogui tektų principiškai apsispręsti: paklusti Lietuvos okupanto potvarkiams ar paklusti lietuviškai sąžinei? Tačiau, mano įsitikinimu, to klausimo taip dramatiškai net nereikia statyti. Pilną politinį sąmoningumą išvystęs jaunuolis, dalyvaudamas politinėje - visuomeninėje veikloje, važiavimo į Lietuvą problemą turėtų visai ignoruoti, tarsi jos iš vis nebūtų. Ji jokiu būdu neturėtų bet kokia forma vienaip ar kitaip lemti lietuviškus darbus.

Lietuvišką sąmoningumą išvysčiusiam jaunam žmogui pirminė pareiga talkinti Lietuvos žmonių kovai dėl savo laisvės, gi tiesioginis su jais susitikimas, — tai šalutinis klausimas. Deja, iš savo patyrimo žinau, kad tai nėra vien teoretinė problema. Išeivijoje sovietų keliama baimė turi ir praktiškų pasekmių. Jos yra paliestų ir jaunosios kartos lietuvių. Tai lietuviško sąmoningumo stoka. Dėl jo neišvystymo galima papriekaištauti mūsų visuomeninėms institucijoms, lituanistinėms mokykloms, bet pirmoje eilėje tėvams. Daugelis jų atsilankymus Lietuvoje laiko svarbiausiu veiksniu lietuviškame jaunuolio auklėjime. Pasižvalgę,

kiekvienas surastume pavyzdžių, su kokiu rūpestingumu tėvai savo vaikus paruošia kelionėms į Lietuvą, tik to rūpestingumo nerodo paruošti savo prieauglį visuomeninei - politinei veiklai.

Tai sakydamas, nepaneigiu kelionių į Lietuvą vertingumo. Aš pats ten esu buvęs ir mielai norėčiau vėl nuvykti. Esu įsitikinęs, kad dažniausiai jaunuoliai iš ten grįžta patriotiškiau nusiteikę (bent trumpam laikui), negu kad buvo išvykdami. Tačiau taip pat nesu linkęs kelionių į Lietuvą reikšmės ir pervertinti. Bet tai jau būtų atskiras, įdomus ir vertas nuodugniau pagvildenti klausimas. Tačiau esu giliai įsitikinęs, kad turėtume tvirtai atmesti nusilenkimo ar papataikavimo okupantui pagundą. Baimės dėl jų galimų sankcijų prieš mus neturėtume nei turėti, nei parodyti. Nusilenkimas okupantui reiškia rezistencinės dvasios blėsimą.

Paklusnumas įstatymams

Antruoju atveju, demonstruojant prie Sovietų Sąjungos pasiuntinybės Washingtone, buvo pabijota prasilenkti su šio krašto įstatymais ir administraciniais potvarkiais. Kai kas pabijojo galimų areštų ir po to galimų komplikacijų. Bet ir vėl manau, kad baimė perdėta. Nežinau, kodėl išeivijos lietuviai politinėje veikloje skrupulatiškai bijo prasilenkti su bet kuriais potvarkiais ir taisyklėmis. Gal tas drausmingumas kyla iš tėvų kartos nemalonios patirties Lietuvoje? O gal jie vis jaučiasi šiame krašte svečiais, ir mandagumas neleidžia šeimininko dvare nepagirtinai elgtis? Tėvų kartos elgesį suprasti lengviau. Bet kaip suprasti ir pateisinti Šiaurės Amerikos kraštuose gimusį jaunimą, kurie irgi jaučiasi svečiais, o ne pilnateisiais krašto piliečiais? Prieš IV PLJ kongresą Clevelande buvo susirinkę jaunimo atstovai ir tą klausimą diskutavo. Taigi, problema yra reali.

Keldamas šį klausimą, nenoriu sudaryti įspūdžio, jog pritarčiau įstatymo laužymui iš principo, netgi siekiant kilnių politinių tikslų. Tačiau kai kuriuose susidūrimuose, stiprus užsiangažavimas, dvasinis užsidegimas gali privesti prie prasilenkimų su nustatyta tvarka. Ir tai suprantama ir pateisinama. Vadinamas "civilis nepaklusnumas" Amerikoje nelaikomas didesniu nusikaltimu. Pav., demonstrantai už juodųjų teises, prieš Vietnamo karą, prieš branduolines jėgaines jausdavosi drąsiai ir masiškai būdavo areštuojami. Paleisti iš areštų, vėl grįždavo į protesto demonstracijas ir dažnai vėl būdavo suimti. O kokios pasekmės? Štai Andrew Young, kuris buvo daug kartų areštuotas demonstracijose už juodųjų civilines teises, šiandien mūsų kraštui atstovauja Jungtinėse Tautose. (Rugpj. 14 jis atsistatydino. — Red.). "Chicago Seven" grupės

nariai, daug kartų areštuoti ir teisti, šiandien dirba Amerikos valdžios įstaigose, didžiosiose firmose, religinėse organizacijose, o vienas jų, Tom Hayden, beveik buvo išrinktas demokratų senatoriumi iš Californijos, buvo priimtas Baltuosiuose Rūmuose ir pagirtas prez. Carterio.

Lietuva ir banginiai

Mano įsitikinimu, mes dažnai pavojus matome ten, kur jų nėra. Bet, sakykime, kad kai kurie mūsų veiksmai Lietuvos laisvės reikalui atneštų tam tikrų nemalonumų, kad ir pavojų, ar tai turėtų sustabdyti mus nuo lietuviškos pareigos atlikimo? Kur mūsų išeivijos, vyresniųjų ir jaunesniųjų, ryžtas ir ištvermė? Žinoma, aš daugiau turiu teisės kalbėti savo kartos vardu.

Prileistina, kad demonstracijų metu Chicagoje prieš nacius būtų buvę išprovokuotos muštynės, kad būtų buvę sužeistų, bet jei tai būtų išryškinę lietuvių tautos tikrą nusistatymą Lietuvos okupantų — nacių ir komunistų, atžvilgiu, ar dėl baimės būtų reikėję nuo demonstracijų atsisakyti? Kai 1976 vasarą Chicagoje būrelis aktyvistų protesto plakatais į lietuvių tautinių šokių šventę atvykstančiai prezidento Fordo žmonai priminėme Lietuvos reikalą, vadinamos "super-patriotinės" spaudos buvome išvadinti "barzdukiniais kutvelomis"; bet ar nebūtų dar labiau pasitarnauta Lietuvos reikalui, jei ne būrelis, o keli šimtai tautiniuose rūbuose lietuvių jaunuolių gatvėje būtų priminę prezidento žmonai Helsinkyje padarytą Lietuvai skriaudą, o amfiteatre šokiais pagerbę ją kaip viešnią? Ir tai nebūtų buvę pademonstruotas blogas skonis, bet kultūringa politinio protesto forma ir aukšto laipsnio jaunosios kartos lietuviškas sąmoningumas.

Aš žinau, nes ir pats truputį ten esu pirštus pridėjęs, jaunų amerikiečių sąjūdį, vad. "Greenpeace", kuris gelbsti nuo išnaikinimo banginius. Jauni vyrai ir mergaitės mažais laiveliais plaukia toli į vandenyną, trukdydami rusų ir japonų laivams banginių medžiokles. Ne vieną kartą rusų laivai yra paskandinę mažus "Greenpeace" laivelius, bet jauni pasiryžėliai vėl ir vėl grįžta į vandenyną.

Iki šiol nė vienas "Greenpeace" narys nėra žuvęs. Bet jei žūtų, ar kas už kelerių metų prisimintų jo vardą? Ar kas prisimena vardus žuvusių demonstracijose prieš Vietnamo karą Kent State universitete? Tačiau tikslai, dėl kurių jie kovojo (ir tebekovoja), kovotojų ryžtas ir pasiaukojimas, pavojų nebojimas ilgiems laikams švies sektinu pavyzdžiu. **Kokius šviesius pavyzdžius už penkiasdešimt metų lietuviai matys, žvelgdami į dabartinę laisvųjų lietuvių jaunąją kartą?** Jei kas lygins mūsų pasiaukojimą Lietuvos reikalui su "Greenpeace" organizacijos narių pasiaukojimu banginių gelbė-

VATIKANO RYTŲ POLITIKA

Kodėl ji domina?

VYTAUTAS VAITIEKŪNAS

(Tęsinys iš 76-113 nr.)

Naujas tarpsnis

1954.XI.11. Sovietų Sąjungos kompartijos centro komitetas priėmęs nutarimą "Dėl kovos su religiniais prietarais", kuriame pasisakęs, kad ta kova turi eiti ideologinėje plotmėje be įžeidinėjimų tikinčiųjų jausmų, be išpuolių prieš dvasininkus. O 1955 pradžioje Grazo (Austrijoje) universiteto prof. Marcelis Redingas gavęs iš sovietų ambasados Vienoje Kremliaus kvietimą apsilankyti. Mat, prieš porą metų savo

---

jimo reikalui, ar galės pasakyti, kad mums Lietuvos laisvė labiau rūpėjo, negu aniems banginiams? Aplamai, man atrodo, kad kai kurių mūsų veikėjų drąsių patriotinių žodžių neseka drąsūs patriotiniai darbai. Ta negalia yra perduota didelei jaunosios kartos daliai: ji irgi drąsi, kartais net pikta, žodžiuose, gi nepasiaukojanti ir neištverminga darbuose. Kartais atrodo, kad rūpestis Lietuvos reikalais yra tik pramoginis savaitgalio užsiėmimas, o ne didysis mūsų tautinis tikslas.

Tautinio sąmoningumo ir iš jo plaukiančių išvadų problema yra paini ir komplikuota ir bendriniais teigimais neišsprendžiama. Tačiau, apibendrindama svarstomos temos išvadas, laisvųjų lietuvių jaunoji karta turi sau aiškiai pasakyti, kad tautiniais šokiais, dainomis ir lietuviškais nugėrimais dar neįrodome savo lietuviško sąmoningumo. Jį įrodys drąsi veikla ir ištvermingas pasiaukojimas Lietuvos laisvės reikalui. Tas bus atlikęs gero žmogaus pareigą, kuris galės pasakyti "kovojau gerą kovą".

Vienos jaunimo organizacijos, ateitininkų, himnas apie tokią kovą kalba. Mūsų tėvai ir vyresnieji daugelį mūsų tą himną išmokė, deja, jo esmės mes pilnai nesame įsisavinę. Paskutinis to himno posmelis yra toks:

Ateitį regim tėvynės laimingą,
Šviečia mums kryžius ant mūs /vėliavos,
Stokime drąsiai *į kovą garbingą*
Dirbkim, kovokime dėl Lietuvos.

įvadinėj paskaitoj prof. Redingas Marksą gretinęs su Tomu Akviniečiu, ir radęs kai kurių panašumų. Vatikanui leidus, prof. Redingas 1955.XII.16. jau buvęs Maskvoje. Jį globojęs viceministras iš "Tarybos kultų reikalam". Per dvi savaites prof. Redingas, lydimas sovietų pareigūnų, buvęs nuskraidintas į Armeniją, į Leningradą, į Vilnių, kuriame Kalėdų rytą laikęs pamaldas. Matęsis su Armenijos, Leningrado katalikų dvasininkais, su vysk. Steponavičium. Kremliuje buvęs priimtas vicepremjero Mikojano, kuriam paaiškinęs, kad atvykęs patyrinėti religijos padėties, padiskutuoti su ateistais ir privačiai patyrinėti Vatikano ir Kremliaus sugyvenimo galimybes. Būdingas Mikojano reagavimas, kad to sugyvenimo klausimas esąs "Tarybos kultų reikalam" kompetencijoj, atseit, Sovietų Sąjungos vidaus reikalas, ne tarptautinis.

Dar prieš prof. Redingo lankymąsi Maskvoje, tenai jau buvęs lankęsis ir taręsis V. Vokietijos kancleris Adenaueris. O dar prieš tai, Italijos socialistų lyderiui, Stalino premijos laureatui Nenni vykstant į Maskvą, jis buvęs Vatikano prašytas pasidomėti ir Kremliaus nuotaikomis Vatikano atžvilgiu. Ir pats Vatikanas jau buvęs Sovietų ambasadai Vienoje pranešęs dviejų naujų vyskupų (Maželio ir Steponavičiaus) okupuotai Lietuvai paskyrimą ir prašęs tam paskyrimui sutikimo.

Iš savo pusės gestu atsakęs Kremlius: 1956.VIII.21. sovietų ambasados Romoje chargé d'affairs įteikęs popiežiaus nuncijui Italijai Sovietų Sąjungos siūlymus visuotiniam tarptautiniam nusiginklavimui. Nenuostabu, kad netrukus po to (1956.IX.2) Pijaus XII žodis Koelno Katalikų Dienai buvęs aiškus kvietimas paliaubų. O jo artimas patarėjas prof. Gundlachas, S.J. "Bažnyčia Bėdoje" organizacijos kongresui Koenigsteine (Taunus) 1956.IX.12. aiškinęs:

"Bažnyčios uždavinys visokiomis aplinkybėmis išmėginti visas galimybes, kad būtų užtikrintas bent minimumas sielovados tose srityse, kur šiandieną jokios sielovados nebėra", nes *"visais laikais sunkiausiose padėtyse Bažnyčia bandė gelbėti, kas dar išgelbstima"*. (326 p.).

Vengrijos sukilimas ir jo žiaurus sutriuškinimas sukėlė labai griežtą Vatikano reakciją, bet ne tokią, kad prasidėjęs dialogas būtų nutrauktas. Pirmiausia Lenkijoj jis buvęs tęsiamas intensyviai.

Jonas XXIII — reformatorius

Vatikano sluoksniuose kardinolas Roncalli buvęs pašaipiai populiarus savo šventuolišku paprastumu bei naivumu. Netikėtas jo išrinkimas Pijaus XII įpėdiniu buvęs visuotinai suprastas kaip Vatikano klimato pasikeitimas. Tik niekas nelaukęs, kad Jono XXIII iniciatyva Bažnyčios reformų ir Vatikano rytų politi-

kos atžvilgiais būtų tokia įspūdinga.

Jonas XXIII sprendimus daręs ne pagal kokį apskaičiuotą, iš anksto išmąstytą Vatikano planą, o spontaniškai pagal savo sąžinės balsą, kuriame jungęsis pasitikėjimas Dievu su nuolankumu pasauliui ir su ūkininko išmintimi.

Ir Jono XXIII rytų politika siejusis su mistika, kaip kad ir d'Herbigny savo meto planai. Ji taip pat buvusi ir dvilypė, kaip kad Pijaus XI ir Pijaus XII. Tik jos dvilypumas buvęs kitoks. Pijus XI ir Pijus XII veikę dviem lygiagrečiais kanalais — diplomatiniu ir pogrindžio. — Jonas XXIII taip pat veikęs dviem lygiagrečiais kanalais — diplomatiniu ir religiniu — ekumeniniu.

Vatikano ilgų amžių planus rytų apeigų schizmatikus susigrąžinti į Katalikų bažnyčios organizacinę vienybę Jonas XXIII pakeitęs ekumeniniu sąjūdžiu, įsteigdamas tam reikalui Krikščionių Vienybės sekretoriatą.

Pirmą kartą per 44 metus po bolševikų revoliucijos Rusijoje kompartijos šefas ir Sovietų Sąjungos premjeras 1961.XI.25. pasiuntęs popiežiui savo sveikinimą. Nesvarbu, kuriais motyvais Chruščiovas pavedė sovietų ambasadoriui Romoje, kad jo vardu pasveikintų Joną XXIII 80 metų amžiaus sukakties proga. Pats Jonas XXIII, paskaitęs Chruščiovo sveikinimą, savo sekretoriui Capovillai juokaudamas išsitaręs:

— Geriau nekaip antausis. Netiesa?

Maždaug po metų (1962.XII.13) savo pasikalbėjime su "Saturday Review" leidėju Norman Cousins Chruščiovas patikinęs, kad Kremlius suinteresuotas nuolatiniu kontaktu su Vatikanu. Cousins primintas Lvovo arkivyskupo ir rytų apeigų katalikų metropolito Slipyj iš kalėjimo išleidimo galimybę, Chruščiovas pažadėjęs ir tuo pasidomėti. 1963 pradžioje arkivyskupas Slipyj po 17 kalinimo metų jau buvęs pakeliui į Romą. O Jonas XXIII gavęs 1962 Kalėdų sveikinimo atviruką paties Chruščiovo ranka rašytą. Kai už tą sveikinimą sekretorius parodęs Jonui XXIII diplomatiškai formalų atsakymą Chruščiovui, popiežius tą tekstą padėjęs į šalį ir čia pat sava ranka ir savais žodžiais Chruščiovui padėką parašęs.

1963.III.7. Jonas XXIII priėmęs Chruščiovo dukrą ir žentą Adžubėjus, nors Vatikano valstybės sekretoriato monsignorai dėl to buvę labai nelaimingi, nes ta audiencija sutapusi su Italijoje ėjusia priešrinkimine akcija ir galėjus sukelti balsuotojų palankumą komunistų kandidatam.

Jono XXIII 1960 įsteigtas Krikščionių Vienybės sekretoriatas ne tik buvęs palankiai sutiktas kitų krikščionių tikybų sluoksniuose, bet ir sudaręs sąlygas Vatikano II-ajame susirinkime stebėtojais

dalyvauti kitų krikščionių tikybų atstovam, tarp jų ir Maskvos patriarchato.

Ogi Jono XXIII enciklika "Pacem in Terris" (1963.IV.11.) ypatingai didelio susidomėjimo sulaukusi Rytų Europos kraštuose ir pravėrusi duris Vatikano diplomatijai. 1963 vasarą Vienos kardinolas jau galėjęs lankytis Vengrijoje ir Lenkijoje. O netrukus po jo Budapešte ir Pragoje galėjęs lankytis Vatikano valstybės sekretoriaus pavaduotojas (nuo 1961) Agostino Casaroli, kuriam Budapešte pavykę keturiem internuotiem vyskupam išderėti laisvę, o Pragoje sudaryti klimatą vėlesniem pasitarimam.

Žodžiu, Jonui XXIII per, palyginti, trumpą popiežiavimą pasisekę pastatyti tiltus tarp Vatikano ir Rytų Europos ir net tarp Vatikano ir Kremliaus. Jono XXIII charizminė asmenybė labai daug padėjusi jam Bažnyčios uždavinius vykdyti.

Paulius VI — derintojas

Paulius VI iš arti stebėjęs Pijų XI, Pijų XII ir Joną XXIII. Jam gilų įspūdį palikęs Pijaus XI ryžtingumas. Jis stebėjęsis Pijaus XII diplomatinėmis plonybėmis. Jį traukusi Jono XXIII charizma. Paulius VI taip pat gerai pažinojęs Romos kurijos užkulisius ir Vatikano diplomatinę virtuvę. Vatikano II-ajame susirinkime jam išryškėjusios dvi kryptys: status quo kryptis ir reformų kryptis. Jį jaudinusi baimė, kad tų dviejų krypčių susikirtimo įtampoje neįvyktų skilimo. Todėl Pauliaus VI didžiausias rūpestis buvęs derinti skirtingumus. Jis sugebėdavęs taip nuoširdžiai įsijausti į abiejų šalių argumentus, kad abi šalys galėję jį laikyti saviškiu.

Paulius VI nebuvęs už besąlyginį Bažnyčios sugyvenimą su komunistiniu režimu. Jis buvęs įsitikinęs, kad tikslinga yra ideologinę kovą, doktrininę polemiką atjungti nuo sielovados praktikos. Vatikano II-ajam susirinkimui svarstant sielovados praktinį vykdymą šių laikų pasaulyje, Paulius VI nenusilenkęs, palyginti, stiprios susirinkimo frakcijos (297 susirinkimo tėvam iš apie 2000 visumos) siūlymui išskirtinai pasisakyti dėl komunizmo. (Komunizmas yra tik viena, bet ne vienintelė sielovadai kliūtis).

Pauliaus VI, kaip kad ir jo pirmtakų, rytų politikai dariusi įtakos ir bendroji tarptautinė raida iš šaltojo karo į detante.

Autorius detaliai aprašo kardinolo Mindszenty bylą. Pagal Vengrijos *ius communis* Vengrijos primas ex officio buvęs ir Vengrijos valstybės tarybos prezidentas ir nuolatinis aukštųjų rūmų (senato) narys, antrasis pareigūnas po karaliaus. Nors Vengrija jau po I-ojo pasaulinio karo karaliaus nebeturėjo, o po II-ojo jau buvo respublika, Mindszenty tebesijautęs karaliaus vietininko vaidmenyje. Į Vengrijos vyriau-

sybės sveikinimą paskyrimo Esztergomo arkivyskupu ir Vengrijos primu proga Mindszenty telegrafavęs:

"Pirmasis bendruomeninės teisės krašto dignitorius (pasiruošęs) savo tėvynei patarnauti". ("Der erste gemeinrechtliche Wuerdentraeger des Landes steht seiner Heimat zu Diensten").

Šitaip suprastos Vengrijos primo funkcijos nesikirtę su Vatikano nusistatymais, kol valstybės ir Bažnyčios interesai sutapę. O kai jie išsiskyrę, Mindszenty taip pat turėjęs pasirinkti vieną katrą. Mindszenty labiau atsižvelgęs į valstybės, ne į Bažnyčios interesus. Susikirtimas su Vatikanu buvęs neišvengiamas. Kai įtikinėjimai nepaveikę, Paulius VI buvęs priverstas Vengrijos primo titulą iš Mindszenty atimti.

Autorius netvirtina, kad tik Mindszenty išjungimas iš Vengrijos bažnyčios hierarchijos sudaręs sąlygas sunaikintai hierarchijai atstatyti, tik pažymi, kad jau 1963 Casarolli pasitarimai Budapešte išlaisvinę keturis internuotus vyskupus; 1964 buvę paskirti penki nauji vyskupai ir Vengrų kolegija Romoje grąžinta vyskupų jurisdikcijai; 1969 vėl paskirti keturi nauji vyskupai, o 1964 paskirtieji padaryti ordinarais; 1972 vėl keturi nauji vyskupai; 1974 naujų klierikų skaičius nuo 38 leista padidinti iki 79, taip pat leista dukart per savaitę vaikų iki 12 metų katechizacija bažnyčiose; 1975 penki apaštaliniai administratoriai paskirti ordinarais; iš vienuolikos Vengrijos vyskupijų devynios jau turėję ordinarus, o dviem pats Vatikanas laikinai palikęs apaštalinius administratorius.

Čekoslovakijoj Paulius VI radęs beviltišką suvalstybintos bažnyčios padėtį. Iš 275 parapijų 1239 buvę be kunigo; Slovakijoje — nė vieno vyskupo, Čekijoje — du belikę. 1966 pradėti pasitarimai nutrūkę be vaisių. Tik 1972 pirmieji ledai buvę sulaužyti ir 1973 paskirti keturi vyskupai. Priešingai kardinolui Mindszenty, Pragos arkivyskupas Beranas lengvinęs Vatikanui.

Su Jugoslavija susiprasti Vatikanui buvę lengviau, nes Jugoslavijos komunistinis režimas Katalikų bažnyčiai pripažįstąs teisę būti. Katalikų bažnyčios padėtį Jugoslavijoje daugiau veikę tautiniai katalikų kroatų ir stačiatikių serbų tarpusavio santykiai, nekaip režimo komunistinis ateizmas. Kai Pauliaus VI ir patriarcho Athenagoro susitikimas ir taikos pasibučiavimas labai sušvelninęs Jugoslavijos stačiatikių nuotaikas katalikų atžvilgiu, netrukę susitvarkyti ir Vatikano diplomatiniai santykiai su Jugoslavija. O 1971.III.29. pats Tito vizitavęs Paulių VI.

Vatikano oficialūs pasitarimai su Rumunijos komunistine val-

džia prasidėję tik 1975, kai knyga jau buvo spaudoje. Opiausias Rumunijos Katalikų bažnyčios klausimas esąs Stačiatikių bažnyčios po karo prievarta prisijungtų rytų apeigų katalikų (unitų) klausimas.

Plačiai ir įdomiai autorius aptaria Vatikano politiką Lenkijos atžvilgiu. Pijus XII buvęs palikęs pačiai Lenkijos hierarchijai tvarkytis su komunistiniu režimu Nevisada Vatikanęs buvęs patenkintas kard. Višinskio politika, bet panašių susidūrimų kaip su Vengrijos primu kardinolu Mindszenty neįvykę. Kai 1973 prasidėję betarpiški Vatikano pasitarimai su Varšuvos komunistine valdžia, kardinolas Višinskis nebuvęs patenkintas. Kai 1974.II.4. Casaroli atvykęs Varšuvon kalbėtis su vyriausybe, kardinolas Višinskis, nors Vatikano buvęs prašytas drauge dalyvauti pasitarimuose, tyčia iš Varšuvos išvykęs. Faktiškai Vatikano pasitarimai su Lenkijos komunistine valdžia buvę ne dviejų partnerių, o sudarę trikampį: Vatikanas — vyriausybė — kardinolas Višinskis. Tik pastaraisiais metais Krokuvos kardinolui Wojtylai (dabartiniam popiežiui Jonui Pauliui II) pavykę išryškinti Lenkijos vyskupų kolektyvo vaidmenį ir sudaryti atsvarą kardinolo Višinskio dominavimui. Savo ruožtu, Vatikanas taip pat matąs, kad Lenkijos valdžios politika Katalikų bažnyčios atžvilgiu turinti būti apdairi, kad nepertemptų Kremliaus įtarumo. Lenkijos komunistinis režimas yra vienintelis komunistinis režimas, pripažinęs Katalikų bažnyčios teigiamą vaidmenį tautos ir valstybės gyvenimui. Antra vertus, Vatikanui rūpi Lenkijos pavyzdžiu įtikinti ir Kremlių, kad komunistinis režimas gali pripažinti teisę būti ir Katalikų bažnyčiai.

Vatikanas ir Maskva

Vatikano rytų politikos svarbiausias partneris — Sovietų Sąjunga. Čia tačiau Paulius VI, kaip kad ir Pijus XI, Pijus XII, Jonas XXIII, nebuvęs sėkmingas. Per pirmą Gromyko apsilankymą Vatikane (1966.IV.27) į Pauliaus VI prašymą palengvinti Katalikų bažnyčios padėtį Gromyko atsakęs, nėsąs tam kompetentingas. Per savo antrą vizitą (1970.VI. 14.) į to prašymo pakartojimą Gromyko atsakęs tylėjimu. O per trečią savo apsilankymą (1974. II.21) jau pažadėjęs tą Pauliaus VI prašymą perduoti Kremliaus kompetentingiem pareigūnam. Jokio pasikeitimo Katalikų bažnyčios padėtyje neįvykę ir po Sovietų Sąjungos prezidento (Aukščiausio Sovieto Prezidiumo pirmininko) Podgorny apsilankymo pas Paulių VI (1967.I.30). Nevaisingi buvę ir Vatikano nuo 1964 pasitarimai su sovietų ambasadorium Italijai.

Gal todėl Vatikanui knietėjęs sąlytis su tais Kremliaus pareigū-

nais, kuriem pavesta faktiškai vykdyti Kremliaus politiką Katalikų bažnyčios atžvilgiu. Tokiam sąlyčiui progą sudaręs atominių ginklų apribojimo sutarties pasirašymas Maskvoje. Tačiau Vatikano "ministro" Casaroli susitikimas su "Tarybos kulto reikalam" pirmininku Kurojedovu ir "nestačiatikių kulto reikalam" pareigūnu Makarzevu nebuvęs vaisingas. Abu sovietiniai pareigūnai kartoję jau komisaro Čičerino savo metu nuncijui Pacelli dėstytą sovietų politiką, kad bažnyčių reikalai yra Sovietų Sąjungos vidaus reikalai, tvarkomi sovietų dekretais, ne tarptautiniais susitarimais. Juodu buvę abejingi, ar bent tokiais apsimetę, kai Casaroli juodviem nurodęs nenormalią padėtį po II pasaulinio karo Sovietų Sąjungai atitekusių sričių, kuriose Katalikų bažnyčia tebesanti Lenkijos bažnytinės provincijos priklausomybėje. Į tai nereaguodami, sovietiniai pareigūnai tik gyrę Stačiatikių bažnyčios lojalumą valdžiai. Ta proga autorius papasakoja apie katalikų ir Sovietų Sąjungos stačiatikių sąlyčius: 1967.XII.10 Leningrade teologų pokalbis ir vysk. Willebrando ekumeninės misios drauge su stačiatikių metropolitu Nikodimu; metropolito Nikodimo lankymasis Italijoj (1970.XII. 6/10); katalikų ir stačiatikių teologų pokalbis Maskvos patriarchato būstinėje Zagorske (1973. VI.4/7); dviejų Leningrado stačiatikių dvasininkų studijos Romos "Russicume". Tik atrodo, kad autoriui nebuvo žinoma, kad Leningrado metropolitas Nikodimas sykiu buvo ir aukštas sovietinio saugumo pareigūnas (KGB generolas-majoras). Ir jo, palyginti, gana dažni pasivažinėjimai po laisvąjį pasaulį nebūtinai buvo tik Stačiatikių bažnyčios reikalais. Ir labai didelis klausimas, katrai institucijai — Stačiatikių bažnyčiai ar KGB — jis daugiau darbavosi. (Metropolitas Nikodemas staiga mirė audiencijoje pas Joną-Paulių I 1978 rugsėjo m.).

Vis dėlto autorius aiškina, kad ir Sovietų Sąjungoje Pauliaus VI rytų politika yra davusi teigiamų vaisių. Esą tarp 1964 ir 1974 Lietuvoje ir Latvijoje buvę įšventinti šeši nauji vyskupai: Vaivods ir Zondaks Latvijoje, ir Matulaitis-Labukas, Pletkus, Povilonis ir Krikščiūnas Lietuvoje. Autorius atkreipia dėmesį į Romoje studijas baigusio, tik 38 metų amžiaus Krikščiūno paskyrimą vyskupu, darydamas visai klaidingą užuominą, kad Kremlius, va, sutikęs net su tokia Vatikano šiltadaržyje brandinta vyskupo kandidatūra, nežinodamas, kad Krikščiūnas Romoje studijavo Kremliaus malone ir kad jo paskyrimas vyskupu labiau rūpėjo Kremliui, nekaip Lietuvos Katalikų bažnyčiai.

Autorius taip pat tvirtina, kad Lietuvoje be vyskupų Sladkevičiaus ir Steponavičiaus neleidžiamas vyskupo pareigų eiti dar ir vyskupas Dulbinskis. Nei Lie-

tuvos Katalikų Bažnyčios Kronika, nei kiti mūsų šaltiniai tokio Lietuvos vyskupo nežino. Gal tai Latvijos ar Gudijos katalikų vyskupas?

Knygoje dar randame šiuos okupuotos Lietuvos Katalikų bažnyčios duomenis: kunigų 1944 buvę 1460, 1971 — apie 700; vienintelė veikianti kunigų seminarija su aprėžtu klierikų skaičium (1966 — 25, 1974 — 50); priekabiavimas dėl vaikų patarnavimo apeigose; vaikų katechizavimo draudimas; 17,000 tikinčiųjų pareiškimas Jungtinių Tautų generaliniam sekretoriui; Kalantos susideginimas.

Tyčia ar netyčia neliečia klausimo, ar ir kokio poveikio Vatikano rytų politikai turėjo ir tebeturi neteisėta, neturinti tarptautinio pripažinimo Baltijos valstybių inkorporacija į Sovietų Sąjungą? Ar Kremliui nerūpi išgauti iš Vatikano tos neteisėtos inkorporacijos teisinį ir ypatingai moralinį patvirtinimą? Knyga sudaro įspūdį, tarsi, tokių klausimų visai nebūtų.

Autoriaus išvados

Savo išvadas dėl Vatikano rytų politikos aštuntame dešimtmetyje autorius taip nusako:

1. Konkordatų politikos modelis Katalikų bažnyčios santykiam su komunistiniais režimais netinka. Susitarimai su komunistiniais režimais turi aiškiai skirti Bažnyčios ir valstybės sritis.

2. Daliniai net ir nerašyti, bet veiksmingi konkrečių klausimų sprendimai yra geriau, nekaip globaliniai, kurie sunkiai pasiekiami ir dažnai nepastovūs.

3. Vatikanas nesiekia nei išsiderėti išimtinių pozicijų Katalikų bažnyčiai, nei silpninti ar stiprinti režimų, o tesiekia užtikrinti sąlygas sielovadai, apimančiai religines apeigas, religinę praktiką ir religijos mokymą. Kadangi žmogaus teisės, tad ir tikėjimo laisvės teisė, gali būti užtikrintos tik tarptautinės taikos sąlygomis, Vatikanui natūralu jungtis į tarptautinės taikos siekimo bendrąsias pastangas.

4. Vatikano rytų politikoje, bent teoriškai, pirmauja Bažnyčios padėtis Sovietų Sąjungoje, nes nuo Maskvos daug pareina Vatikano rytų politikos sėkmė ir kituose Rytų Europos kraštuose.

Knygos paraštėje

Ne Lietuvos Katalikų bažnyčios padėčiai, o savo kai kuriem teiginiam pavaizduoti autorius cituoja iš Vatikano dokumentų leidinio "Actes et Documents du Saint Siege Relatif a la Second Guerre Mondial" nunciatūros raportus ir Lietuvos hierarchus. Tos citatos be ko kita moko, (1) kad atsakingų žmonių pareiškimai visada turi būt labai apgalvoti ne tik to momento padėties atžvilgiu, bet ir ateities perspektyvoje, ir (2) kad praeities reiškiniai ir pareiškimai teisingai interpretuoti tegalima savo meto, bet ne dabarties sąlygų kon-

tekste.

Autorius, aiškindamas, kaip tautinės nuotaikos ir valstybiniai interesai kartais kertasi su Bažnyčios siekimais, cituoja lietuvių nuotaikas Vilniaus arkivyskupo Jalbrzykowskio atžvilgiu, kai Sovietų Sąjunga Vilnių grąžino Lietuvai. Tas nuotaikas iliustruoja tokiu pavyzdžiu:

— *Kai kurių nacionalistų lietuvių nepalankumas tokiam pat nacionalistiškai nusiteikusiam bažnyčios kunigaikščiui lenkui taip toli ėjo, kad vieno krikščionių demokratų laikraščio Kaune redaktorius kreipėsi į Vilniaus miesto sovietinį komisarą, prašydamas arkivyskupą areštuoti.* (221 p.).

Sovietai tą prašymą atmetę. Šaltinis: nunciatūros raportas ir komunistės Jędrychowskos atsiminimai.

Kadangi Kaune tuo metu krikščionių demokratų krypties laikraščiu buvo galima laikyti tik "XX Amžius" dienraštį, pažinojusiem jo redaktorius ta revoliucija atrodo neįtikima ir netikra. Būtų tikslinga, kad kas iš Romos lietuvių tą nunciatūros raportą patikrintų ir patikslintų. Jis yra "Actes et Documents du Saint Siege" vol. 3, dok. Nr. 41.

Vertindamas Vatikan laikyseną, Hitleriui 1941 užpuolus Sovietų Sąjungą, autorius cituoja arkivyskupo Skvirecko telegramą Pijui XII:

— *Vokiečių kariuomenės, paremiant pagal savo jėgas ginkluotiem lietuviam, Lietuva yra iš rusų bolševikiško jungo išvaduota. ("Stolzberichtete Erbischop Skvireckas aus Kaunas : "Litauen ist vom bolschevistischen Joch der Russen durch das deutsche Heer befreit worden, das bewaffnete Litauer (cum armis in manibus) nach Kräften unterstützen".)* (457 p. ir ADSS vol. 3, dok. Nr. 316). Kadangi vokiečių okupacijos sąlygomis Skvirecko telegramoje nė užuominos negalėjo būti, kad Lietuvoje įvyko tautos sukilimas, kad atstatytas Lietuvos suverenumo vykdymas ir sudaryta Lietuvos vyriausybė prieš Vokietijos valią, po 35 metų ta Skvirecko telegrama autoriui tapo tik liudijimu, kad *"lietuviai katalikai su ginklu talkino vokiečiam rusus iš Kauno išvaryti"* (231 p.).

Vatikano planus ir viltis Rusijos schizmatikam sukatalikinti laikydamas iliuzinėmis viltimis, autorius pašaipiai cituoja vysk. Brizgio 1941 pradžioje pasisiūlymą Vatikanui parinkti sovietų okupuotoje Lietuvoje jaunų kunigų kandidatų "Russicumui", taip pat ir vysk. Brizgio prašymą Vatikanui (1941.III.21), kad atsiųstų populiarios rusų kalba religinės literatūros. Autorius pašaipiai cituoja ir vysk. Brizgio pastabą savo pranešime Vatikanui, kad "naujoj (okupuotos Lietuvos) komisarų taryboj nėra nė vieno žydo". Anuomet tas faktas visai kitaip atrodė, nekaip autoriaus įspūdis šių dienų kon-

tekste.

Įdomu, kad, oponuodamas Pauliaus VI rytų politikos kritikam, priekaištaujantiem Vatikano rytų politiką per minkštą esant, autorius taip pat pasinaudoja vysk. Brizgio balsu. Vysk. Brizgys 1941 pradžioj dėl Vatikano radijo lietuvių kalba šeštadieninių laidų skundėsi:

— *Savo šeštadienines laidas lietuvių kalba tegu sustabdo. Jos mums tik nelaimę neša ir visai nenaudingos . . . Visų pirma mes prašome, kad lietuvių kalbos laidose nebūtų jokios antibolševikinės propagandos (paskaitų apie marksizmą, leninizmą, anekdotų, etc . . .) Tokios laidos tik erzina čionykštes valstybines įstaigas ir labai kenkia ir taip jau prispaustai Bažnyčiai Lietuvoje . . . Šitokia "informacija" pagaliau labai toli nutolusi nuo tikros, tikslios tikrovės. Ko mes laukiam — tai pranešimų iš katalikų pasaulio, katalikų mokslo aiškinimo . . . Kas pas mus vyksta, mes žinome.* (241 p.).

Kai dabar tą citatą skaitai, tikrai atrodo kaip sovietinės propagandos skolinys. Vietoj okupanto — "valstybinės įstaigos", ir išvis reikalavimai visai priešingi tam, ko okupuotos Lietuvos katalikai iš Vatikano radijo šiandieną laukia. Bet tada tuo nusiskundimu vysk. Brizgys tik jau negalvojo Vatikano rytų politikai piršti nuolaidumą sovietų atžvilgiu.

Praeities teigimus interpretuodamas dabarties sąlygų kontekste, autorius bus padaręs klaidą ir bus suklaidinęs turbūt nemažą dalį knygos skaitytojų.

POST SCRIPTUM. Daug kas mūsuose linkęs laukti, kad Jonas-Paulius II ligtolinę Vatikano rytų politiką gali pakeisti. Ir sovietinio ateizmo smurtui rezistuojantieji okupuotos Lietuvos religiniai sluoksniai iš jo tikisi ryškesnės Vatikano moralinės paramos. Tokiom viltim tam tikro pagrindo teikia Jono Pauliaus II tautiniai ir sielovadiniai ryšiai su Rytų Europa ir jo betarpiška ilgametė pažintis su sovietų bažnytinės politikos praktika. O kiekvieną politiką vykdant, kartais labai ryškiai, kartais mažiau ryškiai justi ir politikos rikiuotojo asmenybė. Tatai ir Stehle savo knygoje pavaizduoja, kalbėdamas apie Jono Pauliaus II pirmtakus.

Antra vertus, į Joną Paulių II dedamos viltys neturi iš akių išleisti Hansjakob Stehle teisingos pastabos, kad, pirma, ir Jono Pauliaus II pirmtakų pagrindinis rūpestis buvo — sovietinio režimo sąlygomis laimėti Bažnyčios egzistencijai bent minimumą galimybių, ir, antra, kad Vatikano politika taip pat negali ignoruoti bendros tarptautinės raidos faktų.

KUNIGAI PASIPRIEŠINIMO AVANGARDE

IDĖJOS ir

"ATLIKIME DIEVO SKIRTĄJĄ MISIJĄ"

— taip Tikinčiųjų Teisėms Ginti katalikų komitetas 1979 gegužės 5 d. raštu nr. 15 kreipiasi į Lietuvos vyskupus ir vyskupijų valdytojus. Šio rašto antrąją, išvadinę, dalį perspausdiname iš "LKB Kronikos" 39 nr.

Tuojau po Velykų Religijų reikalų tarybos įgaliotinis P. Anilionis visose vyskupijose įkalbinėjo dekanus laikytis religinių susivienijimų nuostatų. Pagal įgaliotinį, dekanai turi budėti, kad visi Lietuvos kunigai laikytųsi šių nuostatų.

Iš įvykusių pokalbių seka išvados:

a. Religijų reikalų taryba dekanams, o per juos ir kunigams nori įvaryti baimės, todėl dekanai ir buvo sukviesti ne į kurijas, bet į vykdomuosius komitetus.

b. Dekanų rankomis norima dusinti Katalikų Bažnyčią.

c. Iš kunigų reikalaujama prisidėti prie bedievių vykdomo nusikaltimo, pažeidinėjant tikinčiųjų vaikų teises — jų nekatekizuoti, nuvaryti nuo altoriaus, iš procesijų ir t.t.

d. Šiuose pokalbiuose dekanai buvo pažeminti, nes tuo pačiu metu, kai įgaliotinis reikalavo išduoti Bažnyčios interesus, jie buvo vaišinami kava.

e. Vyskupijų kurijos pažemino save, nes į vykdomuosius komitetus

Bronius Laurinavičius

Jonas Kauneckis

Alfonsas Svarinskas

DARBAI

dekanus sukvietė ne valdžios pareigūnai, o pačios kurijos. Pvz., Religijų reikalų tarybos referentas Kožukauskas J. E. vysk. Labukui perdavė tokią telefonogramą: "1979 m. balandžio 24 d. Kauno miesto vykdomajame komitete bus pravedamas pokalbis su Jūsų vadovaujamų vyskupijų dekanais. Pokalbio pradžia 14 val. Prašome užtikrinti visų dekanų dalyvavimą. Pageidaujama, kad pokalbyje dalyvautumėte ir Jūs". Visos kurijos, gavusios įsakymą, tuojau paskubėjo jį įvykdyti.

Š. m. pradžioje 522 Lietuvos kunigai ir du vyskupai — J.E. Julijonas Steponavičius ir J. E. Vincentas Sladkevičius pasisakė labai svarbiu Bažnyčiai klausimu, kad jie negalėsią laikytis Bažnyčiai primestų religinių susivienijimų nuostatų ir reikalavo juos atšaukti. Labai tiktų šiuo klausimu pasisakyti ir pareigas einantiems Lietuvos ordinarams.

Ypatingai ordinarus raginame rūpintis vaikų teisių pažeidimais Lietuvoje ir Vaiko Metų proga šį opų, bet labai svarbų klausimą nuolatos kelti. Mes esame įsitikinę, kad vaikų atžvilgiu ir mes, dvasiškiai, nesame be kaltės. Ordinarai galėtų bent privačiai paraginti kunigus daugiau rūpintis vaikais ir jaunimu, o dėl baimės ar apsileidimo nesirūpinantiems vaikų pastoracija pasiūlyti išsikelti į provinciją ir užleisti vietą drąsesniems ir uolesniems kunigams.

Gerbiami ordinarai, Dievo Apvaizda mums leido gyventi ir dirbti labai svarbiu ir lemiamu Bažnyčios gyvenimo momentu, tad garbingai atlikime Dievo skirtąją misiją.

TTG Katalikų Komiteto nariai — kunigai:

Jonas Kauneckas
Alfonsas Svarinskas
Sigitas Tamkevičius
Vincas Vėlavičius
Juozas Zdebskis

Vincas Vėlavičius

Sigitas Tamkevičius

Juozas Zdebskis

ATEINANTIEJI PAKEIČIA IŠEINANČIUS

Divizijos generolas Stasys Raštikis atsako į "Į Laisvę" klausimus

Stasys Raštikis, karys, rezistentas, valstybininkas. Įstojęs savanoriu į organizuojamą Lietuvos kariuomenę, dalyvavo Nepriklausomybės karuose, kautynėse du kartus sužeistas; patekęs į nelaisvę, buvo kalintas bolševikų kalėjimuose. Nepriklausomoje Lietuvoje yra ėjęs Lietuvos kariuomenės vado (1935 - 1940) ir krašto apsaugos ministerio (Mirono vyriausybėje) pareigas. Laikinosios Lietuvos vyriausybės (1941) krašto apsaugos ministeris, kelių knygų autorius, divizijos generolas.

Negalavimai, turį šaknis Nepriklausomybes karų metu gautose žaizdose, nebeleidžia Jums aktyviau dalyvauti lietuviškuose judėjimuose. Tačiau, kiek žinome, įdėmiai sekate lietuviško gyvenimo įvykius, jaučiate tremties ir tautos pulsą ir dalyvaujate bendruose rūpesčiuose. Susumuodamas išvadines mintis, kaip vertinate tautos atsparumą okupacijos grėsmei ir išeivijos pastangas išlaikyti kūrybingą tautinę gyvybę?

Okupuota lietuvių tauta yra labai atspari ir laikosi labai pasigėrėtinai. Gražų pavyzdį rodo ir Suvalkų trikampio lietuviai, nors jie yra ir svetimųjų valdžioje, bet gyvena žymiai lengvesniame okupaciniame režime, negu mūsų broliai ir seserys rusų oku-

pacijoje. Tenka tik gėrėtis okupuotos lietuvių tautos tautiniu ir religiniu atsparumu, o mums išeiviams gaslima tik pasimokyti iš savo tautos elgesio. Mūsų pareiga yra ne mokyti okupuotą tautą, bet padėti jai išlaikyti kūrybinę tautos gyvybę, o patiems kovoti už savo tautos laisvę, ypač tose srityse, kurios ten okupacijos sąlygose yra neprieinamos; mums gi čia leidžiama laisvai pasireikšti.

Pažįstate, Generole, rusą, nes tarnavote caristinėje armijoje, kaip rusų armijos karininkas dalyvavote I Pasauliniame kare. Amerikoje, dirbdamas kariuomenės kalbų mokyklose, turėjote kontaktų su senosios ir naujosios rusų imigracijos žmonėmis. Nuo II Pasaulinio karo pasaulyje įvyko milžiniški pasikeitimai. Net Juodasis kontinentas, atbudęs šio šimtmečio viduryje, žmogaus teisių srityje padarė gražią pažangą. Tik Rusija išliko niūri, vergijos pančiais žvanginanti, žmogų ir tautas pavergianti imperija. Nuo caro laikų Rusija padarė ne pažangą, bet atžangą. Ar ateis laikas, kada rusų tautą palies demokratijos idėjos ir evoliucijos keliu pakeis politinę santvarką?

Teisingai sakote, kad nuo caro laikų Rusija padarė ne pažangą, bet atžangą. Rusų tauta yra bolševizmo sukaustyta ir demoralizuota. Tačiau stebėdami rusus, vienaip ar kitaip patekusius į laisvąjį pasaulį, matome, kad jie turi ir šviesesnių protų ir nepritaria dabartiniam rusų bolševikų režimui. Nepritarančiųjų tarpe tik maža dalis yra senų monarchistinių pažiūrų, tuo tarpu kiti rusai šviesuoliai yra stiprios demokratinės tvarkos šalininkai ir tikisi evoliucijos keliu įgyvendinti tokią tvarką ir būsimoje Rusijoje. Tačiau tenka pabrėžti, kad pas visus juos yra stiprus rusiško nacionalizmo jausmas.

Prieš 60 metų ėjote savanoriu Vasario 16-tos aktui apginti. Ėjo tūkstančiai kitų jaunų vyrų. Daugelis nebegrįžo. Kiti, kaip ir Jūs, grįžo patyrę žaizdų. Vijote bolševikus iš Lietuvos. Dabar jau ketvirtas dešimtmetis, kai tie patys bolševikai vykdo savo piktus kėslus Lietuvoje. Ar tad ne per didelės aukos buvo sudėtos ant 20 metų nepriklausomybės aukuro?

Nedaug jau tebeliko mūsų pirmųjų kovų už Lietuvos nepriklausomybę gyvųjų dalyvių, ir tų likusiųjų skaičius labai greit mažėja. Vėliau nepriklausomybės laikais ir net okupacijų metais jų skaičių papildė kiti vėlesni kovotojai už Lietuvos laisvę. Ir šių, kaip ir pirmųjų, buvo ne šimtai, bet tūkstančiai. Pirmieji Lietuvos laisvės kovotojai iškovojo nepriklausomybę savo tautai. Tos pirmosios kovos už Lietuvos nepriklausomybę pareikalavo daug aukų: 1444 Lietuvos kariai (jų tarpe 61 karininkas), šauliai ir partizanai buvo nukauti kauty-

nių laukuose, 2530 karių buvo sužeistų, o drauge su mirusiais nuo žaizdų ir ligų lietuviai tada neteko 4256 karių. Klausiate, ar tai buvo ne per didelė auka, sudėta tada ant 20 metų nepriklausomybės aukuro? Ne! Nors ji buvo ir labai skaudi, tačiau ta auka labiau negu visi kiti mūsų tautos pasišventimai ir aukos suteikė ir užtikrino Lietuvai laisvę ir nepriklausomybę dviems dešimtmečiams, per kuriuos lietuvių tauta padarė didesnę pažangą visose gyvenimo srityse, pralenkdama net kai kurių kitų kultūringų tautų pažangą, jų padarytą net per kelis šimtmečius.

Žvelgiant į praeitį, mokantis iš jos ir darant sprendimus ateičiai, ar padarytos kariuomenės išlaikymui nepriklausomoje Lietuvoje valstybės investacijos nebūtų labiau sustiprinusios tautos potencialą, jei būtų labiau pakreiptos greitesniam švietimo, kultūros ir ūkinio gerbūvio kėlimui? Laikinosios vyriausybės atsišaukime 1941 skelbėte, kad gyventi dėl tėvynės yra toks pat heroizmas, kaip ir mirti dėl jos. Ar esmiškai kariuomenėje pilietis neruošiamas mirti dėl tėvynės, gi kultūrinėse ir ūkinėse pastangose — gyventi?

Negaliu sutikti su mintimi, kad "esmiškai kariuomenėje pilietis ruošiamas mirti dėl tėvynės, gi kultūrinėse ir ūkinėse pastangose — gyventi". Lietuvos kariuomenėje pilietis buvo ruošiamas ne mirčiai, bet kovai savo tėvynei ginti ir toje kovoje, jei reikėtų, nebijoti net mirti. Taip pat yra šališka prielaida, kad "kadarytos kariuomenės išlaikymui nepriklausomoje Lietuvoje valstybės investacijos ar nebūtų labiau sustiprinusios tautos potencialą, jei būtų labiau pakreiptos

Karininkas Stasys Raštikis, Lietuvos kariuomenės savanoris Nepriklausomybės karų metu 1919.

greitesniam švietimo, kultūros ir ūkinio gerbūvio kėlimui". Tai yra ne nauja mintis apie mūsų buvusią kariuomenę. Girdėjom ją ir 1918-1919 metais, kad kariuomenė esanti net visai nereikalinga. Bet jau tais pačiais metais Lietuvos kaimynų nedraugiški karo veiksmai prieš Lietuvą pakeitė tokias pacifistines svajones, ir Lietuva buvo apginta ir išgelbėta tos pačios savo kariuomenės. Laisvame krašte ne tik savo tautos švietimo, kultūros ir ūkinio garbūvio, bet ir savo valstybės saugumo sričių kėlimas ir stiprinimas yra pagrindiniai reikalai ir rūpesčiai savo tautos ir valstybės egzistencijai užtikrinti. Nepamirškime, kad Lietuvos kariuomenė taip pat buvo ir lietuvių jaunuolių valstybinio bei tautinio auklėjimo ir švietimo aktinga talkininkė. Sutinku, kad ir gyventi dėl tėvynės, visą laiką dirbti, aukotis ir kentėti dėl

Lietuvos kariuomenės vadas, generolas Stasys Raštikis 1936

Majoras Stasys Raštikis (pirmoje gretoje dešinėje) Vokietijos gen. štabo kursuose manevrų metu 1931

Stasys Raštikis (kairėje) su prof. J. Brazaičiu (dešinėje) ir pulk. J. Butkumi pabėgėlių stovykloje Vokietijoje 1948

jos yra taip pat heroiškumas, kaip ir mirti dėl jos.

Savo straipsnyje "Į Laisvę" nr. 65 (1975) cituojate prof. Juozo Brazaičio žodžius: "Ir reikia, kad (Laikinosios vyriausybės) lapas nebūtų užmirštas, kad jis būtų užrašytas teisingai ir su tokia meile (ne sau, bet kitiems kovotojams!), su kuria sukilimo dalyviai aukojosi tėvynei". Bet štai, mirus pulk. K. Škirpai, net oficialūs asmenys savo kalbose pasistengė vieną heroiškiausių Lietuvos istorijos epizodų pamiršti. Kad Birželio sukilimas ir Laikinoji Lietuvos vyriausybė yra rakštis okupantui, tai suprantama, bet ar galėtumėte spėti, kodėl užmirštinu įvykiu linkę tai laikyti kai kurie oficialiose pareigose esą mūsų pačių žmonės?

Dažnai dėl per didelio politikavimo užmirštame tinkamai paminėti svarbius įvykius iš mūsų istorijos ar tyčia rūšiuojame juos į minėtinus ir neminėtinus, dirbtinai padarydami kai kuriuos tuos įvykius ir jų vadus kontroversiniais. Tuo būdu mes parodome savo šališkumą. Šiuo atžvilgiu pirmiausia turėtų būti jautresni, apdairesni ir nešališki visi tie iš mūsų, kurie stovi vadovaujančiose arba oficialiose pareigose. Gaila, kad kartais kai kas vis mėgina ir 1941 metais birželio mėnesį buvusį lietuvių sukilimą priskirti prie kontroversinių ar net neminėtinų įvykių, nors tada mūsų tauta su pasididžiavimu sutiko lietuvių patriotų pasiaukojimą už Lietuvos laisvę, ir net keli šimtai jų paaukojo savo gyvybę ant tėvynės aukuro.

Mums jau gyvenant tremtyje, išėjo Brazaitis, Krupavičius, Kaminskas, Ivinskis, Škirpa, Olis, Biržiškos, Žymantas . . . ; išeina vienas po kito vyresnieji politinės bei kultūrinės rezistencijos šulai ir tautinės kultūros kūrėjai. Ar matote naujai ateinančių, kurie galės išeinančius pakeisti?

Amžina garbė jau mirusiems mūsų tautinės kultūros kovotojams ir politinės bei kultūrinės rezistencijos šulams. Šiuo metu politinių ir kultūrinių veikėjų skaičius yra kiek sumažėjęs, ta-

čiau nebūkime pesimistai, nes ir okupuotoje Lietuvoje ir išeivijoje dar turime prityrusių darbuotojų ir matome naujai ateinančius, kurie galės pakeisti išėjusius ir išeinančius.

Pokalbį perkeliant į šias dienas, būtų įdomu išgirsti Jūsų nusistatymą bendravimo su okupuotos Lietuvos lietuviais klausimu. Štai visai neseniai Vilniuje okupantui nusilenkė dailininkas Vytautas Jonynas, pagerbdamas "partiją ir vyriausybę". Nepaslaptis, kad nemažos dolerių sumos iš užsienio lietuvių tikinčiųjų pateko į Jonyno kišenę už bažnyčių ir koplyčių dekoravimą. Gi jo pagarbinta "partija ir vyriausybė" bažnyčias Lietuvoje iš tikinčiųjų atiminėja ir išniekina. Jonyno atvejį tenka skirti prie kraštutinių "kultūrinio bendradarbiavimo" formų, turintį aiškių asmeniško prisitaikėliškumo žymių — Brazaičio žodžiais, "imti tai, kas jam asmeniškai naudinga". Tačiau esama nuosaikesnių bendravimo entuziastų, kurie kiekvieną Lietuvos lietuvį priskiria prie okupuotų, o visus rusus — prie okupantų kategorijos. Pirmaisiais reikią pasitikėti ir jiems rodyti lietuvišką meilę. Ar toks nusistatymas turi pateisinimą tikrovėje?

Nesu priešininkas laisviesiems lietuviams bendrauti su okupuotos Lietuvos tautiečiais, ypač su savo giminėmis. Tačiau yra netoleruotinas ir smerktinas bendravimas ir bendradarbiavimas su Lietuvos okupantais, siekiant iš tokio bendravimo arba pasitarnavimo okupanto tikslams beatodairiško prisitaikymo jam, arba laukiant iš jo asmeniškos naudos tik pačiam sau, užmirštant okupuotų lietuvių kančias ir jiems daromas skriaudas. Manau, kad neteisingas yra ir "nuosaikesnių bendravimo entuziastų" elgesys, kurie kiekvieną okupuotos Lietuvos lietuvį priskiria prie okupuotųjų, o visus rusus prie okupantų kategorijos". Kiekvienas iš mūsų, giliau pagalvojęs, turėtų suprasti, kad toks griežtas nusistatymas gyvenimo tikrovėje nevisada gali būti pateisinamas.

Prieš gerą dešimtmetį į Lietuvos laisvinimo aktyvų darbų lauką atėjo JAV Lietuvių Bendruomenė. Šiuo metu politinės veiklos organą organizuoja ir PLB valdyba. Iš antros pusės, ne tik priešai, bet kai kas ir iš saviškių Lietuvių Bendruomenę dėl to bara. Net bando jai kenkti labai nepagirtinais būdais. Kokia galėtų būti išeitis iš šios nenormalios būklės?

Esu vienos Lietuvių Bendruomenės šalininkas, bet ne dviejų. Dvi Lietuvių Bendruomenės, kaip ir dvi Vokietijos, dvi Korėjos, dvi Kinijos, yra ne vienybės ir solidarumo, bet skaldymosi ir antagonizmo reiškiniai. Kaip atskiriems mūsų tautiečiams, taip ir jų organizacijoms negalima uždrausti rūpintis ne tik siaurais savo, bet ir bendrais visų

Stasys Raštikis JAV-se, Syracuse universiteto dėstytojas, su žmona Elena

mūsų ir mūsų tėvynės reikalais ir rūpesčiais. Ginčai kyla tik tada, kada pradedama negražiai rungtyniauti, vieni kitais nepasitikėti, trukdyti vieni kitiems ir kenkti. Bendravimo klausimai ir nesusipratimai negali būti išspręsti vienašališkai tik vienos organizacijos, bet abiejų šalių bendru susitarimu, ir ne skaitlinguose suvažiavimuose, seimuose ar mitinguose, bet atsakingų veikėjų bei vadovų nuoširdžiuose susitarimuose.

Pažįstate Lietuvių Fronto bičiulių veiklą ir iki tam tikro laipsnio pats identifikuojatės su tuo sąjūdžiu. Ar nemanote, kad LFB sąjūdis savo istorinę misiją yra atlikęs ir ar neturėtų tremties išeivijoje pradėti reikštis kitomis formomis?

Lietuvių Fronto bičiuliai veikia gražiai ir pozityviai. Negražūs kai kieno puolimai prieš frontininkus dažniausiai yra neteisingi ir vienašališki, kylantieji dėl blogos valios arba dėl nežinojimo. Manau, kad būtų labai naudinga, jei Fronto Bičiuliai per "Į Laisvę" ir gal per kitą spaudą smulkiau paaiškintų, kas tai yra Lietuvių Frontas, kas tai yra Fronto Bičiuliai, ką jie veikia ir ko siekia. Apie galimybę pradėti reikštis kitomis formomis, manau, galima dar palaukti. Nereikėtų skubėti.

Ar turėtumėte kokį nors receptą pozityvioms lietuviškoms jėgoms pasiekti susipratimo ir Lietuvos laisvinimo darbuose susiderinimo?

Jau yra nusibodęs mūsų susiskaldymas visuomeninėje veikloje ir beveik kasdien girdimi kaltinimai ar net ir šmeižtai vienų grupių prieš kitas. Tenka girdėti, kad net iš okupuotos Lietuvos ateiną priekaištai dėl mūsų susiskaldymo ir prašymai bei patarimai susitvarkyti, susitarti ir pra-

dėti vėl vieningai dirbti. Manau, kad visų mūsų politinių veiksnių — ir VLIKo ir Diplomatijos, ir ALTo, ir Bendruomenės, ir BALFo, ir kitų didesnių mūsų organizacijų vadovai ir autoritetingi pavieniai lietuvių visuomenės atstovai turėtų neatidėliodami rimtai apsvarstyti ir surasti bendrą receptą visoms pozityvioms lietuvių jėgoms apjungti ir jų veiklai suderinti Lietuvos laisvinimo reikalais. Jau tikrai pribrendo laikas mums patiems susitvarkyti ir liautis kovoti savo tarpe.

Ką norėtumėte palinkėt pavergtai tautai ir tremties lietuvių bendruomenei?

Pavergtai tautai ištvermės ir stiprybės, o lietuvių išeivijai susiderinimo ir vienybės.

Gen. Stasys Raštikis su lietuvių karininkų grupe; iš kairės: J. Vidžiūnas, J. Truškauskas, A. Ruigys, Stasys Raštikis, V. Kazlauskas, I. Šešplaukis, V. Varnas (Varnauskas) ir V. Karalius.

PASIRYŽOME NEMIRTI

JAV LB IX tarybos I-ji sesija Clevelande rugsėjo 29-30 d.d.

Pačia reikšmingiausia data ne tik pokarinėje, bet ir visoje išeivijos istorijoje reikia laikyti 1949 birželio 14-ją, kada buvo paskelbta Lietuvių Charta, davusi pradžią organizuotai Pasaulio Lietuvių Bendruomenei. Ta data sutapo su 1941 birželio didžiųjų deportacijų aštuonerių metų sukaktimi, ir tai buvo pats realiausias lietuvių tautą pasinešusiam sunaikinti okupantui atsakymas, kad Lietuvos laisvės labui išeivija apsisprendė nemirti. Apsijungusi Pasaulio Lietuvių Bendruomenėje ir solidarume su rezistuojančia lietuvių tauta okupacijoje, tremties lietuviškoji išeivija yra supratusi savo istorinę misiją ir esamose sąlygose geriau negu patenkinamai ją vykdo. Demokratiškos atrankos keliu į Bendruomenės vadovybes ateina aukos ir darbo žmonės, įvairių pasaulėžiūrų, srovinės diferenciacijos, skirtingose vietose stovinčių generacijų skalėje, vyrų ir moterų, Lietuvoje ir už Lietuvos ribų gimusių ir subrendusių. Jeigu didelę atsakomybę prisiima tie, kurie istorinę išeivijos misiją vykdo, tai ne mažesnę prisiima ir tie, kurie tos misijos kelyje Bendruomenei duobes kasa. Nesvarbu, ar tai daro iš ignorancijos, iš klaikaus patriotizmo, oportunizmo, ar įtaigauti iš šalies.

Avilys ir širšių lizdas

Esama veiksnių, kurie gan panašūs į širšių lizdus: bet koks iš šalies kad ir draugiškas prisilietimas, geros valios sugestija, kritiška pastaba tuoj sukelia pyktį, kaltinimų sriautą, atsikeršijimą geluonių nuodais. Bendruomenės avilyje kitaip: čia atvirom širdim priimamos sugestijos, patarimai, siūlymai, kritika. Lietuviškos problemos apylinkių susirinkimuose, apygardų suvažiavimuose ir tarybų sesijose atvirai diskutuojamos, pasiūlymai svarstomi, klaidos taisomos, netobulumai šalinami. Ir štai kodėl Pasaulio Lietuvių Bendruomenės medis auga, šakoja ir žydi, o nudžiūvusios šakelės genėjamos, kreivos ataugos išpiaustomos.

JAV LB IX tarybos I-ji sesija taip pat paliudijo Lietuvių Bendruomenės gyvastingumą. Apžvelgęs atliktus darbus ir sukurtus planus, išeinančios Kršato valdybos pirmininkas Algimantas Gečys su pagrindu galėjo pasakyti: "LB pirmūnų vizija, kad Lietuvių Bendruomenė apjungs visą išeiviją, pamažu ima tapti tikrove".

Darbo baruose

Apyskaitinius veiklos pranešimus padarė Algimantas Gečys — Krašto valdybos pirm., Balys Raugas — vykd. vicepirm., Bronius Juodelis —

Sesijos prezidiumas susitelkęs invokacijai: iš kairės — Vytautas Kamantas — PLB valdybos pirm., Jurgis Malskis — LB Clevelando apyl. pirm., Jonas Simanavičius — LB Kanados krašto valdybos pirm., Raimundas Kudukis — VIII tarybos prez. pirm., Romas Bublys — prez. sekret., dr. Edmundas Lenkauskas — prez. vicepirm. ir dr. Antanas Butkus — Ohio apyg. pirm.; nuotraukoje nematyti Algimanto Gečio, krašto valdybos pirm.

švietimo tarybos pirm., Feliksas Andriūnas — ižd., Aleksandras Radžius — kultūros tarybos pirm., Aušra Zerr — visuomeninių reikalų tarybos pirm., kun. dr. Kornelijus Bučmys — kontrolės komisijos pirm. ir Juozas Ardys — garbės teismo narys. Nors ne visose srityse atsiekta vienodų rezultatų, tačiau aplamai veiklos kreivė ėjo kylančia kryptimi ir veiklos apimtimi bei intensyvumu, jaunų žmonių į veiklą įsijungimu ir biudžetiniu augimu.

Organizacinės ribos plečiamos į lietuviškai nebekalbančią vad. Pennsylvanijos "angliakasių Lietuvą", kur pradedama organizuoti lituanistines mokyklas suaugusiems, lietuviškas radijo valandėles, kultūrinius pasireiškimus. Čia daug talkina vyčiai, sąmoningi lietuviškų parapijų klebonai ir anglų kalba leidžiamas biuletenis "Bridges" (red. R. Stirbys). JAV-se šiuo metu veikia 71 apylinkė, pasiskirsčiusi į 8 apygardas.

LB veikėjų organizacinėmis pastangomis bei tėvų pasiaukojimu, lituanistinio švietimo pozicijos atlaikomos. 1978-79 mokslo metais JAV-se veikė 28 lituanistinės mokyklos su 1925 mokiniais ir 247 mokytojais. Į lituanistinį švietimą investuota 221,095 dolerių suma. Švietimo tarybai pirmą kartą pasisekė gauti iš JAV valdžios virš 40,000 dolerių lituanistinių mokyklų mokytojų tobulinimui.

Kultūros srities darbuotojai bei atskirų menų kūrėjai į organizacinį apsijungimą sunkiau įtraukiami, tad Kultūros tarybos pastangos buvo nukreiptos į sąlygų kultūrinei veiklai

skatinti sudarymą: skelbiami konkursai, skiriamos premijos, finansuojami kultūriniai renginiai, sudaromi planai kultūrinių leidinių paruošimui ir t.t.

Bendruomenei reiškiamas visuomenės pasitikėjimas ją taip pat pastatė ant sveikų finansinių pagrindų, ir kadenciją baigusioji valdyba naujajai valdybai galėjo perduoti dvigubai didesnę sumą, negu pati prieš trejus metus buvo gavusi. Aplamai, jei būtų padaryta apylinkių, apygardų ir centrinių institucijų piniginių apyvartų suvestinė, tai JAV LB-nės metinės sumos siektų kelis milijonus. Vien Krašto valdybos 1979 balanse figūravo 142,500 dolerių suma ir 73,500 dol. bankuose. Sudedamos aukos Vasario 16 proga Lietuvos laisvinimo darbams remti rodo vis stiprėjantį Lietuvių Bendruomene, kaip laisvinimo veiksniu, pasitikėjimą. Jei prieš dešimtmetį LB-nei Vasario 16 proga tekdavo 4000-6000 dol., tai 1979 laisvinimo darbams finansuoti buvo sudėta arti 40,000 dolerių. Didžiausia suma — 5,381 dol. — buvo surinkta Detroite, kur

VIII tarybos prez. pirm. Raimundas Kudukis (dešinėje) Vilniaus un-to sukaktuvinį medalį įteikia krašto valdybos pirm. Algimantui Gečiui.

Pranešimą daro Visuomeninių reikalų tarybos pirm. Aušra Zerr

Altos žmonės teisę aukoti Bendruomenei iki šiol piktai tebeneigia. Kanados lietuviai, kurie visas Vasario 16 aukas nukreipdavo Tautos Fondui, Vlike įsiteisinus kai kurioms negerovėms, irgi priėmė laisvo apsisprendimo principą. Nuo 1980 metų Vasario 16 aukas paskirstys pagal aukotojų valią.

Laisvinimo veikloje

Krašto valdyba Lietuvos laisvinimo reikalams skirtas aukotojų viltis pilnai pateisino. Šioje srityje dirbta ištvermingai ir išradingai. Informacinės literatūros kitataučiams paruošime dirba dr. T. Remeikis, B. Nainys, dr. B. Kaslas, L. Kerulis, dr. R. Šilbajoris, kun. K. Pugevičius, prof. R. Krickus ir kt. Politinių kalinių gelbėjimo akcijoje ryšiai palaikyti su Amerikos Raud. Kryžiumi, Jungtinėmis Tautomis, Tarptautine žmogaus teisių lyga, Amnesty International, Amerikos žydų komitetu, Amerikos delegacija JT žmogaus teisių komisijoje ir t.t. Politinių kalinių gelbėjimo klausimas keliamas visoje Amerikos spaudoje ir spec. paruoštose anglų kalba radijo programose. Žmogaus teisių paneigimo Lietuvoje reikalu buvo ruošiami memorandumai ir su dokumentine medžiaga pateikti Amerikos ir tarptautinėms institucijoms.

JAV administracija LB-nės darbuotojams rodė išskirtiną palankumą, sudarydama sąlygas kontaktams su atsakingais valdžios pareigūnais. Tas sąlygas krašto valdyba išmaningai išnaudojo: vienų metų laikotarpyje, rūpinantis Lietuvos reikalais, turėta 15 svarbesnių audiencijų, konferencijų bei priėmimų JAV valdžios įstaigose. Bendraudama su LB atstovais, krašto administracija suprato, kad demokratiškai besitvarkanti Lietuvių Bendruomenė sudaro vieningą tautinę grupę, reprezentuojamą intelektualiai pajėgių žmonių, su kuriais galima vesti prasmingus pokalbius. Į politiniams kaliniams gelbėti įkurtos organizacijos, "Koalicija išlaisvinti Petkui ir Gajauskui", garbės komitetą sutiko įeiti 38 įtakingi visuomeninio, religinio ir kultūrinio gyvenimo autoritetai.

Už ryšių su tautinėmis bei tarptautinėmis organizacijomis sėkmingą

išvystymą ir už respekto JAV valdžioje laismėjimą nuopelnai priklauso Aušrai Zerr, Algimantui Gečiui, Rimui Česoniui, kun. Kazimierui Pugevičiui, Algimantui Gureckui, Daivai Kezienei ir jų bendradarbiams. Respektą LB-nei galėtų pailiustruoti ir toks faktas, kad į popiežiui suruoštą priėmimą Baltuosiuose Rūmuose iš lietuvių buvo pakviesti tik Lietuvių Bendruomenės darbuotojai. Teisus buvo Alg. Gečys savo pranešime teigdamas, jog "tiek prez. Fordo, tiek prez. Carterio administracijų LB-nei parodytas išskirtinas dėmesys leido LB-nei tapti pirmaujančiu laisvinimo srities veiksniu".

Nauji organai

Sesijoje, renkant vykdomuosius organus, vėl pasireiškė LB-nės gyvastingumas: ir į Krašto valdybos pirmininkus, ir į Tarybos prezidiumą buvo pakankamai kandidatų. Bendruomeniškoji dvasia tačiau lėmė, kad nebuvo nei "laimėtojų", nei "pralaimėtojų". Neišrinktieji atėjo talkininkauti išrinktiesiems.

Į krašto valdybos pirmininkus buvo išrinktas **Vytautas Kutkus**, kurio sudarytą kabinetą vėliau patvirtino balsavimo keliu visa taryba: **Algimantas Gečys** — visuomeninių reikalų tarybos pirm., **Jonas Kavaliūnas** — švietimo tarybos pirm., **Ingrida Bublienė** — kultūros tarybos pirm., **Jonas Ur-**

Pranešimą daro krašto valdybos vykd. vicepirm. Balys Raugas

Pagrindinis sesijos paskaitininkas Bronius Nainys, buv. JAV Krašto valdybos ir PLB valdybos pirmininkas.

bonas — vykdomasis vicepirm. organizaciniams reikalams, **Aušra Zerr** — I-ji vicepirm. politiniams reikalams, **Violeta Abariūtė** — vicepirm. specialiems reikalams, **dr. Antanas Butkus** — vicepirm. socialiniams reikalams, **Robertas Selenis** — vicepirm. juridiniams reikalams, **Algis Rugienius** — vicepirm. sporto reikalams, **Alfonsas Vėlavičius** — iždininkas, **Albertas Misiūnas** — protokolų sekretorius, **Karolis Balys** — reikalų vedėjas, **Irena Daunorienė** — sekretorė anglų kalba.

Tarybos prezidiumas sudarytas Bostone: **V. Izbickas** — pirm., **R. Veitas, M. Drunga, Č. Mickūnas** ir **V. Vėbraitė-Gustienė;** garbės teismas Clevelande; **dr. E. Lenkauskas** — pirm., **R. Bublys, R. Kudukis, A. Širvaitis** ir **V. Čyvas;** kontrolės komisija Čikagoje: **K. Sušinskas, V. Šoliūnas** ir **J. Vaznelis.**

Labai slegiantį įspūdį sesijos dalyviams padarė specialus PLB pirm. Vytauto Kamanto pranešimas iš tuo pačiu metu Washingtone vykusio VLIK-o valdybos posėdžio. Buvo pranešta, kad pirm. dr. Kazys Bobelis, pažeisdamas VLIK-o orumą ir išryškindamas savo charakterio irracionalumą, vartodamas koliojančius žodžius, iš posėdžio išvarė PLB-nės ryšininką prie Vlik-o Algimantą Gurecką. Esama nuomonių, kad keli VLIK-o valdybos nariai iš anksto buvo suplanavę tuo būdu nusikratyti LB-nės ryšininku, nes nebepajėgė pakelti A. Gurecko intelektualinio pranašumo. Bobelio išpuolis, atrodo, bus užbaigęs PLB-nės pastangas surasti jei jau ir ne nuoširdaus, tai bent džentelmeniško bendravimo formas su dabartiniu VLIK-u, nes PLB valdyba galutinai apsisprendė organizuoti politinei veiklai Visuomeninių reikalų komisiją. 1979.X.17 d. posėdyje PLB valdyba patvirtino tos komisijos branduolį šios sudėties: Vytautas Kamantas (pirm.), dr. Kazys Ambrozaitis, Bronius Bieliukas, Algimantas Gureckas, Saulius Kuprys, Ilona Laucienė ir dr. Tomas Remeikis. Branduolys sudarys pilną komisiją, papildydamas ją nariais iš JAV-bių, Kanados ir kitų kraštų. Su Visuomeninių reikalų komisija artimai dirbs Kanados LB krašto valdybos pirm. J. Simanavičius, buv. JAV LB krašto pirm. Alg. Gečys ir dabartinis pirm. V. Kutkus.

Regis jau laikas būtų ir oligarchiškos prigimties veiksnių vadovybėms įsisavinti Lietuvių Chartos žodžius, jog tik paklusdami demokratijos principams vykdysime Visagalio valią ir laisvo žmogaus pašaukimą.

J. Kj.

Mielas skaitytojau, pastabas apie šį "Į Laisvę" numerį siųsk redaktoriui iki 1980.III.1

BAIMĖ PASITVIRTINO

Nuogąstavimai, kad su dr. Kazio Bobelio prasiveržimu į Vyriausiojo Lietuvos Išlaisvinimo Komiteto pirmininkus plyšiai tarp pagrindinių lietuviškų organizacijų ims gilėti, deja, pasitvirtino. Anksčiau jo vadovaujama Amerikos Lietuvių Taryba vedė nuolatinį karą prieš JAV Lietuvių Bendruomenę, gi dr. K. Valiūno vadovaujamas VLIK-as ir su JAV LB-ne ir su Pasaulio Lietuvių Bendruomene visada bendravo abipusio respekto ir bendrųjų lietuviškų interesų sutarimo dvasioje. 1979.IX.29 VLIK-o valdybos posėdyje Washingtone iškilo konfliktas tarp VLIK-o ir PLB: K. Bobelis, išvadinęs Pasaulio Lietuvių Bendruomenės ryšininką Algimantą Gurecką kiaule ir jo pareiškimą pavadinęs prokomunistiniu, įsakė jam iš posėdžio išeiti "ir daugiau nebegrįžti".

Iki šiol VLIK-o valdybos ir tarybos posėdžiuose yra įvykę gan aštrių susikirtimų ir ginčų, bet iki koliojimosi niekad nebuvo prieita. Lietuvių Fronto Bičiuliai, kaip VLIK-o sudarančioji grupė, viešai nuo tokio VLIK-o pirmininko netakto atsiribojo, tarybos vardu pareikšdami savo nepritarimą (žiūr. p. 19).

Ką PLB-nės ryšininkas Algimantas Gureckas pasakė, kas iššaukė Bobelio piktas reakcijas?

Jis savo pareiškime užakcentavo Bendruomenės norą su VLIK-u glaudžiai bendradarbiauti ir Lietuvos laisvinimo darbuose derinti veiklą, sudarant bendras komisijas, leidžiant leidinius, plečiant informaciją svetimomis kalbomis ir t.t. Tačiau jis nurodė ir į kliūtis, kurios tokį bendradarbiavimą stabdo:

1. Apgailestavo K. Bobelio veiklą, skaldant JAV Lietuvių Bendruomenę. Pasiteisindamas "noru dirbti su visais lietuviais", Bobelis pripažįsta oficialų status vadinamiems reorgams. Tuo reikalu Gureckas pareiškė: *"Kiekvienas lietuvis turi teisę dalyvauti LB-nės veikloje ar iš jos pasitraukti, turi teisę kurti savo organizacijas ar grupes LB-nės ribose ar anapus jų ir turi teisę asmeniškai ar organizuotai reikšti savo opoziciją LB-nės vadovybei. Tačiau neleistina pasisavinti Bendruomenės vardą ir savavališkai bandyti veikti jos vardu"*.

2. PLB valdybos pirmininkas Vytautas Kamantas ateityje atsisako asmeniškai tartis su VLIK-o valdybos nariais, nes įvykusiame jo susitikime su Bobeliu ir VLIK-o vicepirmininku Liūtu Griniumi turėjęs vien klausytis jų nepagrįstų puolimų. Nepajutęs iš pasikalbėjimo partnerių jokio noro rūpimus klausimus aiškintis ir ieškoti bendradarbiavimo bazių.

3. VLIK-o valdyba nemandagiai atmetė JAV LB Visuomeninių reikalų tarybos Aušros Zerr raštą, kuriame ji priminė VLIK-ui vienašališkai nesudarinėti komisijų, kurios yra įkurtos bendru sutarimu. *"Tokiu vienašališku kitų veiksnių nuneigimu VLIK-as Lietuvių Bendruomenei siūlomą bendradarbiavimą išverčia reikalavimu VLIK-o darbus ir veiklą tik remti. PLB-nė juos rems tiek, kiek, jos nuomone, jie tikslingi ir naudingi Lietuvos laisvės reikalui"*. Gureckas priminė tačiau, kad Lietuvių Bendruomenė nėra kontroliuojama VLIK-o. *"LB-nės ir VLIK-o bendradarbiavi-*

NAUJOS REZOLIUCIJOS JAV KONGRESE

Yra visa eilė priemonių ir būdų kelti ir ginti Lietuvos ir kitų Baltijos valstybių bylos reikalą laisvajame pasaulyje. Viena iš tokių priemonių ir būdų yra Baltijos kraštų bylos klausimo judinimas per JAV Kongresą. Kaip ten bebūtų, JAV Kongresas yra Baltijos kraštų bylos reikalui jautriausias, sukalbamiausias ir prieinamiausias. Antra, JAV Kongreso balsą noromis ar nenoromis išgirsta JAV prezidentas ir Valstybės departamentas. Be to, visus JAV Kongreso pareiškimus bei nutarimus atidžiai seka Kremlius.

Baltijos kraštų bylos kėlimo ir gynimo per JAV Kongresą iniciatoriai buvo Rezoliucijoms Remti Komiteto

---

mas yra galimas tik susitarimo pagrindu".

A. Gureckas savo pareiškimus parėmė faktais, pav. apie padengimą dalį išlaidų, padarytų Lietuvių žmogaus teisių komisijos, kuri įsteigta bendru veiksnių susitarimu. Tačiau, gen. Stasio Raštikio žodžiais, *"niekas neįrodys teisybės tiems, kurie nenori jokių įrodymų"* (Kovose dėl Lietuvos, 15 p.). Tie įrodymai, pasirodo, nepaveikė ir VLIK-o valdybos, kuri visais parašais (išskyrus J. Daugėlą) padarė pareiškimą, jog *"VLIK-o valdybos pirmininkas ponų Gurecką paprašė posėdį apleisti dėl: a. savo kompetencijos peržengimo, b. visuomeniškos veiklos perkėlimo į asmeniškumų plotmę, c. pirmininko įžeidimo be pagrindo".*

Nors VLIK-o valdyboje yra du teisininkai, E. Armonienė ir dr. J. A. Stiklorius, tačiau savo pareiškime paduodamus kaltinimus valdyba neparėmė nė vienu sakiniu iš A. Gurecko pareiškimo. O kas liečia PLB ryšininko kompetencijos ribas, tai savo 1979.X.19 raštu oficialiai pasisako PLB valdybos vykdomasis vicepirmininkas Vaclovas Kleiza: *"A. Gureckas pareiškimą padarė su PLB valdybos pritarimu ir atstovavo jos nuomonei".*

Visame tame erzelio tirštinime dabartiniam VLIK-o pirmininkui galima duoti vieną "kreditą": nors prie tėvystės viešai ir neprisipažįsta, tačiau "reorgus" tėviškai globoja, išvesdamas juos į viešus forumus, "Naujienų" orkestrui grojant maršus. Prisimintina dr. K. Valiūno vadovaujamo VLIK-o sukviesta veiksnių konferencija Čikagoje 1974, kurią dr. K. Bobelis ir jo globojami "reorgai" sugriovė. Per Stuko ir Margučio radijus dr. Bobelis yra išreiškęs pozityvias ir Bendruomenės adresu taikias idėjas. Tačiau ar "noru dirbti su visais lietuviais" pretekstu į VLIKo sukviestą veiksnių konferenciją priimtų grupelę "reorganizuoto VLIK-o" atstovų, kurie būtų pareiškę, jog jo vadovaujamo VLIK-o nepripažįsta?

Ar nebūtų naudingiau pozityvius žodžius paremti pozityviais darbais ir vietoje kitus vadinus gyvulių vardais suderintoje veikloje siekti didžiojo Lietuvos išlaisvinimo tikslo?

R

pradininkai, organizatoriai ir darbuotojai, pravesdami garsiąją *H. Con. Rec. 416* (89th Congress) rezoliuciją ir Atstovų rūmuose, ir JAV Senate. Ta rezoliucija buvo pravesta vienbalsiai Atstovų rūmuose 1965 birželio 21 d. ir Senate 1966 spalio 22 d. Minėtoji rezoliucija galioja ir galios tol, kol Lietuva, Latvija ir Estija atgaus laisvę ir nepriklausomybę. Rezoliucijoms Remti Komitetas įdavė puikų ginklą visiems mūsų veiksniams į rankas. Reikia apgailestauti, kad mūsų veiksniai labai mėgėjiškai tenaudoja tą ginklą.

Naujos rezoliucijos

Stiprių rezoliucijų žygis JAV Kongrese buvo pradėtas 1975 metais. To žygio pradininku buvo kongresmanas *Alphonzo Bell* (R. — Calif.), įnešdamas nepaprastai stiprią rezoliuciją *H. Con. Res. 368* Baltijos valstybių bylos reikalu ir padarydamas tuo klausimu specialų pareiškimą Atstovų rūmuose (1975 metų liepos 30 d., *Congressional Record*, E4284-E4285 pusl.). Į tą žygį vėliau įsijungė apie 100 kongresmanų bei senatorių. Kongresmano A. Bell pradėtą žygį toliau tęsia kongresmanas *Robert K. Dornan* (R. - Calif.). Šiame Kongrese kongresmanas Robert K. Dornan yra įnešęs tikrai stiprią rezoliuciją *H. Con. Res. 134*, kurią remia ir eilė kitų legislatorių.

Kongresmanas *Edward J. Derwinski* (R. - Ill.) įnešė į Atstovų rūmus stiprią rezoliuciją — *H. Con. Res. 96* — 1979 balandžio 4; kiek vėliau, 1979 birželio 26 d., jis įnešė kitą rezoliuciją — *H. Con. Res. 147*. Paskutinės rezoliucijos paruošėjais buvo ALT ir VLIK darbuotojai. Toji rezoliucija vėliau buvo vienu ar kitu žodžiu pakeista ir jai duotas kitas vardas — *H. Con. Res. 200*. Ji buvo priimta Atstovų Rūmų užsienio reikalų komisijos (Committee on Foreign Affairs) 1979 spalio 24 d. ir vėliau Atstovų rūmuose. Galutinis žingsnis — jos priėmimas ir JAV Senate. Reikia manyti, kad Senatas ją prims.

H. Con. Res. 200 pagrindinė dalis nėra sudėtinga. JAV Kongresas ragina JAV prezidentą per savo delegaciją iškelti Baltijos kraštų bylos klausimą 1980 metų Madrido konferencijoje; antra, pasisakoma prieš keistą Sovietų Sąjungos pilietybės naują įstatymą. Reikia manyti, kad Amerikos Lietuvių Tarybos darbuotojai nėra pilnai susipažinę su garsiosios *H. Con. Res. 416* rezoliucijos turiniu. JAV Kongresas ta rezoliucija ragina JAV prezidentą kelti Baltijos kraštų bylos klausimą Jungtinėse Tautose ir kituose tarptautiniuose forumuose (international forums). Taigi, *H. Con. Res. 416* yra pilnesnė už *H. Con. Res. 200*. Pirmoji rezoliucija apima visas tarptautines konferencijas, o ne vieną specifinę konferenciją.

Antroji *H. Con. Res. 200* rezoliucijos dalis liečia visą eilę tautinių grupių. Sovietų Sąjungos naujo ir kartu keisto pilietybės įstatymo reikalu turėtų veikti kartu visos paliestos tautinės grupės. Vienas legislatorius tuo klausimu pareiškė: "Prez. Carteris turėtų sovietams pasakyti, kad tą keistą įstatymą panaikintų. Valstybės sekretorius Vance turėtų painformuoti Gromyko, kad už kiekvieną suareštuotą Amerikos pilietį Sovietijoje amerikiečiai areštuos du rusus Amerikoje".

AMERIKOS LIETUVIŲ TARYBA

2606 W. 63rd ST. CHICAGO, ILL., PHONE 778-6900 / 778-6901

1975 m. spalio mėn. 30 d.

Didžiai Gerb. Daktare,

Žinodami Jūsų didelį rūpestingumą Lietuvos reikaluose, persiunčiame Jums vieną atsišaukimą į lietuvių visuomenę dėl dabar Atstovų Rūmuose norimos pravesti rezoliucijos Lietuvos klausimu.

Kaip iš pridedamo teksto matysite, reikia veikti neatidėliojant. Derwinskio rezoliucija 401 jau priimta pakomisijoje ir jai privačiai gautas preilankumas daugumos Užsienio Reikalų komiteto narių.

Senatorius Percy per savo specialiai atsiųstą pavaduotoją mus perspėjo, kad lietuviai dabar neturėtų kelti reikalavimo, kad Lietuvos klausimas būtų iškeltas Jungtinėse Tautose, nes dauguma jų narių pataikauja okupantams Sovietams ir būtų numatomas mums nepalankus sprendimas, kas Lietuvos reikalui būtų žalinga. Todėl tą klausimą kelianti kongresmano Bell rezoliucija dabar mums nenaudinga, o kongr. Derwinski rezoliucijos priėmimas Lietuvos reikalui gerai pasitarnauti. Todėl maloniai prašome pasiųsti laiškus ne tik Illinois kongresmanams--Užsienio Reikalų komiteto nariams, bet ir komiteto pirmininkui Thomas E. Morgan ir, galimai, dar kam iš komiteto narių.

Iš anksto už tai reiškiame padėką.

Su pagarba

K. A. Stašys

Kun. Adolfas Stašys
Amerikos Lietuvių Tarybos
Sekretorius

Dokumentas, rodąs, kaip Amerikos Lietuvių Taryba stabdė kongresmano Alphonzo Bell pasiūlytos Lietuvos laisvės bylai nepaprastai naudingos H. Con. Res. 368 pravedimą.

Visą akciją už *H. Con. Res. 147* ir vėliau — *H. Con. Res. 200* vedė ir veda Amerikos Lietuvių Tarybos ir VLIK-o vadovybės. Gaila, kad tie pareigūnai net nežino, kad yra kelios rezoliucijų rūšys: Atstovų rūmuose: — *H. R., H. J. Res., H. Con. Res.* ir H. Res.; Senate — *S., S. J. Res., S. Con. Res.* ir *S. Res.* Amerikos Lietuvių Tarybos vadovybė buvo išsiuntinėjusi laiškus savo skyriams, ragindama kreiptis į savo kongresmanus ir kviesti juos remti *H. R. 147.* Eilė legislatorių, gavę iš lietuvių tokius laiškus, išplėtė akis. Mat, *H. R. 147* norima panaikinti the *National Security Council.* Be abejo, visa masė legislatorių nėra už *the National Secutiry Council* panaikinimą. Tik vienas ar pora legislatorių yra pakrypę nepaprastai į kairę pusę, jų tarpe — kongresmanas *Charles E. Bennett,* demokratas iš Floridos, to įstatymo projekto (*H. R. 147*) autorius.

VLIK-o informacija irgi buvo keista. VLIK-o angliškame biuletenyje (ELTA Information Bulletin, No. 7 — July, 1979) pirmame puslapyje rašoma: "U.S. Congress adopts resolution on Baltic States". Antrame puslapyje minima *H. C. 147.* Bet tokių rezoliucijų iš viso nėra!

Ir ALT ir VLIK vadovybės turėtų surasti asmenų, kurie pilniau susigaudo JAV Kongreso darbuose. Priešingu atveju, savieji pastatomi į kvailą padėtį; antra, kitataučiams pateikiama žiauriai netiksli informacija, ir patys informatoriai susikompromituoja kitataučių akyse.

Legislatorių siūlymai

Masė JAV Kongreso narių pasisako už laisvę ir nepriklausomybę Lietuvai, Latvijai ir Estijai. Jie tik laukia mūsų pačių pilnesnės ir apčiuopiamesnės akcijos.

Kongresmanas *Edward J. Derwinski* (R. - Ill.), kurio pastangomis baigiama pravesti *H. Con. Res. 200,* yra už stipriųjų rezoliucijų žygį. Jo pirmoji rezoliucija šiame Kongrese — *H. Con. Res. 96* — įnešta kartu su kongresmanais P. M. Crane, McClory ir O'Brien, rikiuojasi į stipriųjų rezoliucijų eilę. Įnešdamas kitą ir silpną rezoliuciją *(Hon. Con. Res. 147),* jis rašė: "*... nėra įmanoma siekti pravesti rezoliucijos, kuri visiems būtų priimtina*". ALT - VLIK darbuotojai su savo rezoliucija pasirinko lengviausią kelią.

Vienas iš stiprių rezoliucijų rėmėjų JAV Kongrese yra kongresmanas John M. Ashbrook (R.-Ohio). Jis siūlo pabaltiečiams kreiptis į visus prezidentinius kandidatus, kviečiant juos aiškiai pasisakyti, kur jie stovi stiprių rezoliucijų klausimu. Viename laiške jis rašo: "*Jūs turėtumėte užklausti kiekvieną* (prezidentinį) *kandidatą, ar jis, jei būtų išrinktas, būtų pasiryžęs iš tikro tai vykdyti* (t. y. oficialiai kelti Baltijos valstybių klausimą Jungtinėse Tautose ir kituose tarptautiniuose forumuose). *Prezidentas, kuris ryžtųsi tą reikalą padaryti savo užsienio politikos dalimi, iš tikro būtų stipri asmenybė*".

LIETUVIŲ FRONTO BIČIULIŲ CREDO

Apsvarstymai ir pastabos

Nesenai pasirodė LFB tarybos paskelbti Lietuvių Fronto Bičiulių sąjūdžio CREDO metmenys ("Į Laisvę" nr. 74). Tai pamatinės — bendros LFB nuorodos, kaip turėtų tvarkytis lietuvių tauta nepriklausomoje savo valstybėje. LFB nariai yra pasižymėję dideliu judrumu ir efektinga veikla tremties lietuviškoje visuomenėje, tad įdomu CREDO mintis panagrinėti.

CREDO yra ne politinės partijos balsuotojams pristatoma programa, o tik subendrintos idėjos, arba, kaip autoriai išsireiškė, "žvilgsnis . . ., nukreiptas į idealų aukštumas . . . kur pagrindiniai uždaviniai labiau aiškėja". Kelios tos metmenų mintys pateikia siūlomus nepriklausomos Lietuvos valstybės santvarkos pagrindus.

Pagrindinės CREDO mintys

Nėra reikalo komentuoti idėjų, kurios daugumai lietuvių priimtinos, suprantamos ir konkrečiai išreikštos, kaip tai pasisakymai už savarankiškumą, demokratinę Lietuvos valstybės santvarką, tarptautinį teismą ar prieš diskriminaciją. Pamėginsime tad interpretuoti, komentuoti ir analizuoti CREDO pasisakymus, kurie išryškina LFB socialinės demokratijos sampratą.

Pirmoj eilėj krinta dėmesin pastangos derinti individo interesus su bendra gerove. Praktikoje nei vienai valstybei nėra tinkamai pasisekę to pasiekti. Idealios situacijos gal niekada ir nebus. CREDO autoriai vienur teigia, kad jų pramatyta demokratija "nepažeisdama asmens pirmumo, taip pat nesikėsina varžyti šeiminę, religinę, profesinę bendruomenę, kaip būtiną aplinką asmeniui reikštis". Kitoje vietoje pasisakoma už bendros gerovės principus ir valstybės derinimo planą: "Bendroji gerovė yra aukščiau už atskiros grupės, atskiros profesijos, atskiros privilegijuotos unijos ar atskiro luomo gerovę". Nežiūrint kaip teoretiškai aiškintume tokioje politinėje sistemoje individo ir valstybės santykį, praktiškas šių idėjų pritaikymas suks valstybę į kolektyvizmą — valdžios planavimą daugelyje viešojo gyvenimo sričių, kuriose valstybės pilietis turės veikti. Tai ypač turės atsiliepti krašto ūkiniame gyvenime.

Bent šių eilučių autoriui išliko neaiškus pats kultūrinės kūrybos laisvės valstybėje aiškinimas. Pasisakoma už sąžinės laisvę ir prieš žmogaus persekiojimą dėl jo įsitikinimų ar jo kūrybos. Nedaug pasakyta, kiek valdžia remtų, planuotų ar nustatytų gaires viešosios kūrybos sričiai ir jaunimo švietimui. Individuali sąžinės laisvė rišasi su viešąja kultūrinės kūrybos veikla kaip tai radijo, televizijos, švietimo, spaudos, teatro ar tautinio meno veikla.

Visam viešajam valstybės gyveni-

mui tvarkyti gal atsakymo reikia ieškoti CREDO laisvės ir atsakomybės derinimo aiškinime: "tik žmogus yra laisvas, nes tik jis egzistuoja, pats apsispręsdamas, rinkdamasis gyvenimo kelią", teigia CREDO ir toliau nustato, kad "ne pati laisvė visa pateisina, o greičiau laisvė įprasmina tai, kas vertingo ja pasiekiama". Suprastume tad, kad pilietis gali laisvai sau rinktis gyvenimo kelią, jei jis siekia ko nors vertingo. Pagal ankstyvesnę CREDO definiciją, socialinėje demokratijoje valdžia turės nustatyti, kas viešajame gyvenime vertinga bendrajai gerovei. Išeitų, kad visose viešojo gyvenimo apraiškose, taip kaip ūkinėje santvarkoje, individo laisvė turės būti derinama su bendrąja gerove.

Malonu konstatuoti, kad CREDO parodo vientisumą savo mintyse, apribodamas piliečių veiklos laisvę dėl bendro gėrio ne tik ūkiniame valstybės gyvenime, bet ir beveik visoje viešojo krašto santvarkoje. Pavyzdžiui, JAV' kairieji liberalai ir skandinavų socialdemokratai yra tik už ūkinį planuotą bendrą gerbūvį, palikdami visišką individo laisvę kitose viešojo gyvenimo srityse.

Nežiūrint CREDO prielaidos, jog žmogus bus laisvas, pats apsispręsdamas ir rinkdamasis gyvenimo kelią tam bendram gėriui siekti, praktikoje tačiau kas nors įstatymiškai turės suformuluoti to gėrio sąvokas ir visi piliečiai turės jų paisyti. (Ar nėra galimybės, kad pati tauta demokratišku keliu gali pasisakyti už bendruosius gėrio principus? — Red.). Bet koks šių idėjų įgyvendinimas susidurs su didele bendrojo gėrio definicijos problema. Gėris, individo ir valstybės, yra aptariamas pagal pasaulėžiūrą, turinčią savą vertybių skalę ir principus. CREDO, nežiūrint bendro gėrio sąvokos svarbos, mažai pasisako tuo reikalu, nors vienoje vietoje suminima, jog "krikščioniškas humanizmas, kuriuo remiasi Lietuvos Fronto bičiuliai, vadovaujasi aukos meile artimui, nes be šitokios meilės tarnyba žmonėms lieka tušti žodžiai". Kitur dažniau minimi socialinės demokratijos principai, kurie tačiau mažai išryškina to bendro gėrio sąvoką.

Susumuojant, trumpas LFB Tarybos CREDO mums duoda tokius sąjūdžio idėjų pareiškimus:

1. "Socialinės demokratijos idėja yra pagrindinė mūsų socialinės veiklos kryptis, kuri demokratiją praplečia į socialinę ir ūkinę sritis". Siekiant bendro gėrio,

(a) krašto ūkis valdžios planuojamas ir (b) viešoji piliečių veikla koordinuojama valdžios, kad laisvė ir atsakomybė sutartų ir viena antrą papildytų.

2. CREDO, pasisakydamas už planuotą bendrą gėrį beveik visose viešojo gyvenimo srityse, tuo pačiu angažuojasi detaliau pristatyti viešumai LFB pasaulėžiūrą, pagal kurią šis gėris būtų suprantamas lietuvių visuomenei.

CREDO — naujas LFB posūkis

1936 metais LFB ideologijos pirmatakai teigė, kad "kūryba vyksta dvasinėje sferoje, nepareinamai nuo valstybės. Todėl valstybė negali turėti nei savos atskiros pasaulėžiūros". (Į Organiškos valstybės kūrybą, "Naujoji Romuva", 1936.II.23). Pagal organiškos valstybės savipratą, "Organiškoje bendruomenėje kiekvienas narys gyvena visumai ir visuma

gyvena kiekvienam nariui. Atskirų bendruomenės narių veikimo koordinavimas ir įglaudimas į visumą yra sąlyga klestėti ir atskiriems asmenims . . .".

Po II-jo pasaulinio karo LF bičiuliai ir kiti tremtiniai, pergyvenę autokratizmą ir dviejų diktatūrų okupacijas, su didžia viltimi žiūrėjo į demokratinę santvarką Amerikoje ir beatsikuriančioje Europoje. Užtat 1958 metais LFB paskelbta "Į pilnutinę demorkatiją" savo idėjomis buvo artimesnė vakarų pasaulio demokratijoms. Ten, pavyzdžiui, teigiama, jog, "totalizmas nekartą demokratijai yra priekaištavęs, kad ji, pasisakydama už asmens laisvę, skelbianti anarchiją ir tuo būdu stumianti valstybę į suirutę. Tačiau šioks priekaištas yra paremtas nesusipratimu. Laisvės principas demokratijoje yra visuotinis". Toliau, "demokratinė santvarka nėra ir negali būti uniforminė" arba "tatai (visuomeninis įvairumas) pasiekiama plačiai taikant savivaldą valstybės gyvenimo svarbiosioms sritims".

Pagyvenę tačiau vakarų pasaulyje, LF bičiuliai pastebėjo daug trūkumų labai jau laisvose kai kurių kraštų demokratinėse sistemose. Užtat, atrodo, kad su CREDO LF bičiuliai grįžo prie organiškos valstybės kelių pagrindinių minčių ir, akcentuodami bendrą gėrį, atsisako vakarų demokratijų kurpaliaus. Tuo pačiu, kaip minėta, gėrio supratimą siekia pagrįsti kokia nors pasaulėžiūra: ar tai socialine demokratija ar krikščionišku humanizmu.

Įdomu pastebėti, kad ir Pasaulinė Krikščionių Demokratų Sąjunga (Union Mondiale Democrate Christiane) savo pasaulėžiūrą pagrindžia krikščionišku humanizmu (UMDC Curacao, NWI suvažiavimo nutarimai 1975 m.). Iš antros pusės, kadangi tarp krikščionių demokratų partijų programų įvairiuose kraštuose yra didelis skirtumas, giliau nepastudijavus, sunku pasakyti, ar LFB CREDO metmenų socialinė demokratija, paremta krikščioniško humanizmo principais, sutampa su kai kurių UMDC narių programomis.

CREDO vienpusiškumas

Kadangi CREDO metmenys pateikia bendrines mintis, kurių ateities praktinis įgyvendinimas mums turi rūpėti, norisi susidaryti vaizdą, kokios priežastys ar viltys veikė autorius, formuluojant LFB CREDO. Kaip prie jų buvo prieita, reikia atsakymo ieškoti iš dalies komentaruose, vedančiuose į CREDO metmenis, paskelbtuose tame pačiame "Į Laisvę" numeryje.

Komentarus skaitant, susidaro įspūdis, kad CREDO buvo formuluojamas kaip siektinas idealas, neatsižvelgiant į visas įvairių pasaulio politinių sistemų geroves ir trūkumus. Ginant tą idealą, jaučiamas šališkumas. Vakarų valstybių valdymosi sistemų negerovės kuone sulyginamos su komunistinių diktatūrų trūkumais; per didelė kai kuriuose sektoriuose laisvė Vakaruose pristatoma beveik tokia pat blogybe kaip ir sovietų vergija; visiškai nesuminėti vadinamieji nesusirišusieji (neutralūs) kraštai, kurie sudaro 3/4 pasaulio valstybių ir kurių dauguma propaguoja socialinę demokratiją; nepastebėta, kad šiandien didelėj daugumoj tų kraštų, kurie oficialiai skelbiasi esą už socialinę demokratiją, nėra laisvų rinkimų nei spaudos laisvės.

Tokio šališkumo pasireiškimas būtų suprantamas bet kurioje kitoje politinėje grupėje, bet ne LF bičiuliuose dėl dviejų pagrindinių priežasčių:

1. Galima jausti, jog LF bičiulių tarpe, bent JAV-se, esama įvairiausio nusistatymo blaiviai galvojančių žmonių, susibūrusių rezistenciniam darbui. Pavyzdžiui, JAV-se fronto bičiulių yra balsavusių už Goldwater'į, atstovavusį beveik pačiam dešiniajam Amerikos politinio spektro sparnui, ir tokių, kurie pasisakė už McGovern idėjas, kurios buvo jau arti kairiųjų liberalų;

2. Okupuotoje Lietuvoje dešimtmečiais mūsų tautiečiai ne tik kad negali studijuoti įvairių valdymosi sistemų, bet retas iš jaunesniųjų turi progos praktiškai susipažinti su kitokiomis gyvenimo aplinkybėmis. Apart kitų uždavinių, tremtinių pareiga būtų naudotis esama informacijos ir patirties laisve, stebėti, mokytis ir daryti išvadas. Užsidarymą dogmose, dėmesio stoką realioms gyvenimo aplinkybėms įvairiuose kraštuose bei nenorą stebėti sistemų pritaikymo rezultatų laikyčiau išdavimu bent vieno trmetinių misijos uždavinių. Ypač iš LF bičiulių, taip nuoširdžiai užsiangažavusi išnaudoti tremties metus Lietuvai, norėtume tikėtis daugiau nei paprasto dogmatiškumo.

Gyvenimo pamokos

Politinių ideologijų programos nerašomos konkursui, kuriame būtų parenkamas gražiausias - ideališkiausias credo. Dažnai išsireiškiama, kad politika yra galimybių, arba, kaip kiti sako, kompromisų menas. Tai neideališkai skamba, bet yra dar blogiau, kai siekiama jėga įgyvendinti surašytą, bet neįgyvendinamą idealą. Gražių programų tarpe ir sovietų konstitucija turėtų gauti medalį, bet neįgyvendinamos, kad ir gražios idėjos iš milijonų technokratų padarė ten melagius sau ir kitiems. Valdžios prižiūrimi, jie negali blaiviai reaguoti į tikrovę. Su paslėpta pašaipa kartoja ideologijos šūkius, už nugaros kišdami ranką "blatui". (Ar iš tikro straipsnio autorius mano, kad Sovietų valdžia *stengiasi* "jėga įgyvendinti (konstitucijoje) surašytą bet neįgyvendinamą idealą", pav. religijos, spaudos, susirinkimų ir kitas laisves, taip pat konstitucinę teisę vad. "respublikoms" išeiti iš Sov. sąjungos? Mums atrodo, kad sovietinė konstitucija yra pats didžiausias "Potiomkino kaimas" ne Kotrynai užimponuoti, bet pasauliui apmulkinti. Ir iki aukšto laipsnio tas pasisakė. Tikrovėje, už bandymą naudotis konstitucinėmis teisėmis sovietų imperijoje laikomi žmonės yra persekiojami ir sunkiai baudžiami. — Red.).

Panašias apraiškas randame ir kituose kraštuose, kur politinių ir ekonominių idealų neįmanoma pritaikyti gyvenimo tikrovei. Užtat šiandien pasaulyje turime tiek nedaug kraštų, kuriuose leidžiama piliečiams laisvai apsispręsti laisvu balsavimu. Praktikoje, juo didesni privatiniai ūkiniai suvaržymai, tuo didesnė biurokratijos korupcija: net Sibiro grėsmė nedaug čia padeda.

Juk keista buvo, kai dešimtmečiais kai kurie Vakarų intelektualai ignoravo sovietinę tikrovę, o tik garbino jų konstituciją. Užtat naudinga pažiūrėti į praktiškas įvairių idėjų įgyvendinimo pasėkas ir iš to blaiviai padaryti išvadas, kurios vestų į rea-

lias ir įgyvendintinas valstybės tvarkymosi idėjas.

Tikriausia, dauguma lietuvių tremtinių, gyvenančių JAV-se, sutiks su CREDO nepasitenkinimu perdėm liberalaus krašto trūkumais. Nevienas mūsų yra padaręs nepalankių pastabų kad ir dėl tokių JAV-ių gyvenimo apraiškų:

(a) tikrai nekokia teisinė sistema, jei JAV-se kasmet pavagiama apie milijonas auto mašinų; (b) padorus pilietis negali pilnai džiaugtis šio krašto laisve, kai didmiesčiuose, sutemus, negalima išeiti iš namų pasivaikščioti, bijant užpuolimų; (c) kasmet vienas milijonas *nevedusių* merginų ir moterų tampa nėščiomis. Kas privedė prie tokio moralinio stovio tautą, kuri daugumoje sakosi esanti krikščioniška?; (d) daugumoje mokyklų nėra auklėjimo, o gi narkotikų vartojimas jaunime masiškai plinta; (d) televizija ir radijas turi nepaprastą įtaką Amerikos jaunimui, bet jų tėvai beveik neturi įtakos į tą programų sudarymą ir transliacijas; (e) sunkiai susirgęs žmogus turi paaukoti viso gyvenimo sutaupas, tuo tarpu neperdaug linkęs į darbą jo kaimynas, dar netaupus, gauna panašią medicininką priežiūrą iš valdžios.

Tokie ir panašūs per daug liberalios krašto sistemos reiškiniai tvarkytini, ir CREDO duoda pasiūlymų jiems išvengti. Iš antros pusės, turėtume tačiau atkreipti dėmesį ir į kraštus, kurie turi išplėstą valstybinį planavimą ir peržiūrėti, kaip jiems sekasi siekti bendro gėrio ir kokią kainą už tai moka eilinis pilietis:

(a) didelė dauguma Jungtinių Tautų narių yra diktatūros, kurios bijo, kad liaudis laisvuose rinkimuose nepasisektų prieš vadovaujančių politikų idealus. Tai tos pačios valstybės, kurios nuolat mokina vakarų pasaulio valstybes, kaip reikia tvarkytis, pačios skursdamos ir elgetaudamos pinigų Vakaruose, kad išlaikytų savąsias ekonomines sistemas;

(b) vadinamosios "trečiojo pasaulio" valstybės, daugumoje socialinės demokratijos sistemos, siekia pasaulio įstatymų, kurie sustabdytų jų profesionalų, kaip daktarų ir inžinierių, bėgimą į tą "nemalonų" vakarų pasaulį; (c) tos pačios valstybės siekia Jungtinėse Tautose pravesti tarptautinius susitarimus, kurie leistų joms pačioms kontroliuoti pasauliui pateikiamą informaciją apie jų kraštus. Tose valstybėse spauda daugumoje senai yra cenzūruojama. Dabar jų vadai nori užsitikrinti, kad *niekas* neskelbtų, kas iš tikrųjų vyksta jų kraštuose. Anksčiau net sovietai tokių tarptautinių įstatymų siūlyti nedrįso.

Stebint visokias valdymosi sistemas ir jų sugebėjimą idealus įgyvendinti praktikoje, galėsime susidaryti nuomonę, kurie idealų metmenys yra tik utopija, o kurie gyvenimiški. Juo labiau, kad daugumas tų sistemų šiandien bazuojasi bendro gėrio siekimu.

Kai kurios CREDO siūlomos mintys yra jau panašia forma mėginamos įgyvendinti ne viename krašte, užtat yra galimybė stebėti, kaip tos idėjos veikia praktikoje. Nėra abejonės, kad šiems laikams reikia naujų idėjų.

Linkime CREDP autoriams, pristačius gražias idėjas, sekti ir blaiviai analizuoti tų principų įgyvendinimo galimybes praktikoje. Įvairių pasaulio kraštų patirtis, tikimės, jiems bus kelrodis nustatyti, kas iš

TRYS NUTARIMAI

IV-me Pasaulio lietuvių Jaunimo kongrese

Ketvirtojo PLJ kongreso nutarimus reikia laikyti nepaprastu dokumentu, nes vargu kada praeityje išeivijoje užaugęs jaunimas yra taip aiškiai ir drąsiai išdėstęs savo įsitikinimus ir nusistatymus Lietuvos okupacijos, išeivijos gyvenimo, ryšių su tauta ir kovos dėl Lietuvos laisvės klausimais. Aiškūs ir drąsūs pasisakymai, tačiau, ne visada yra jau ir protingi. Tad naudinga peržiūrėti kongreso nutarimus ir patikrinti, ar jie logiški, pakankamai pažinti ir pagrįsti faktais. Šio komentaro tikslas kaip tik ir yra pažiūrėti į tris pagrindinius nutarimus, siekiant atsakymų klausimus: kiek jaunimas iš tikro suprato problemas, kurias diskutavo, ir kuo savo nusistatymus pagrindė?

Kuo tikime?

Politiniai nutarimai suskirstyti į vienuoliką skyrių. Pirmasis, pavadintas "Kuo mes tikime", yra turbūt įdomiausias tuo, kad jis turi ne tik politinio manifesto atspalvį, bet taip pat išreiškia idėjinę politinių bei tautinių nusistatymų kryptį.

Tikra žodžio prasme "Kuo mes tikime" skyrius nėra nutarimai, bet laisvojo pasaulio lietuvių jaunimo (tikime, ir okupuotos Lietuvos jaunimo) principinių įsitikinimų deklaracija, per daug nesirūpinant jų argumentuotu pagrindimu.

Kuriuo būdu kongreso atstovai tuos politinius įsitikinimus suformulavo? Atsakymą galima rasti skyriuje "Jaunimo politinis sąmoningumas". Čia dėstoma: *Politinį lietuvių jaunimo sąmoningumą formuoja jo lietuviška prigimtis, jo aplinka ir jo asmeniškas jautrumas"*. Susipažinę su ta formule, grįžkime į "Kuo mes tikime?" deklaraciją. Joje sakoma: *"Kiekvienos tautos nariai turi teisę laisvai veikti pagal savo įsitikinimus" ir "tikime, kad Lietuvai išsilaisvinus, jos gyventojai remsis demokratiniais pagrindais, t. y. laisvo apsisprendimo teise, gerbs pagrindines žmogaus teises, skirs valstybinius ir bažnytinius reikalus"*.

Tad kuris iš tų minėtų elementų — lietuviška prigimtis, aplinka ar asmeniškas jautrumas — pagrindinai lėmė tokių įsitikinimų deklaraciją? Atrodo, kad pirmoje vietoje aplinka. Juk esmiškai čia reiškiami vakarietiško liberalizmo pagrindiniai principai. Tos idėjos paprastai skiriamos Rousseau - Locke - Jeffersono demokratinių principų mokyklai. Visai panašius pirncipus rasime JAV-bių konstitucijoje ir "Bill of Rights".

O kiek šių principų formulavimą lėmė, sakysime, lietuviška prigimtis? Turbūt nedaug. Išeivijos jaunimas

---

tų metmenų galima gyvenime realizuoti be priespaudos, o kas tik gražiomis idėjomis pasiliks dar dešimtmečius, laukiant paties žmogaus pasikeitimo.

Jonas Pabedinskas

yra silpnai susipažinęs su politinėm ideologijom aplamai ir su politine - ideologine lietuvių visuomenės diferenciacija specifiškai. Jei būtum paprašęs eilinio kongreso atstovo išdėstyti skirtumus tarp, sakysime, tautininkų, valstiečių liaudininkų, santariečių - šviesiečių ir net krikščionių demokratų, vargu daug ką būtum išgirdęs. Tačiau išeivijos jaunimas iš tiesioginės patirties pažįsta liberalinę demokratiją, ir ji jam patinka. Jis ja tiki ir ji didele dauguma įtaigoja jo politinį sąmoningumą.

Jaunimo gyvenamosios aplinkos politinė atmosfera, ypač Šiaurinėje Amerikoje, yra beveik tobulai gryna. Joje maža ne-liberalinių ideologijų priemaišų. Nors įvairios marksistinės grupės ir jų ideologijos bando įgauti populiarumo, tačiau gausesnių pasekėjų nesulaukia. Ypač jaunimas jas atmeta spontaniškai. Vakarų Europoje esama pasaulėžiūrinių politinių grupių, tačiau ir ten jos didesnio vaidmens nebevaidina.

Formuluodami tuos nutarimus kongreso atstovai, aišku, neprilygo politinių mokslų specialistams. Tačiau to ir nereikėjo. Jaunimo sąmoningumas šioje srityje, atremtas į mokyklose įgytas žinias, savo tiesioginę patirtį gyvenamuose laisvuose kraštuose bei vyresniosios kartos patirtį nacių ir komunistų diktatūrose, buvo pakankamai tvirtas pagrindas "Kuo mes tikime" principams formuluoti.

Kaip visa tai gali atsiliepti jaunimo nusistatymuose lietuviškoje politikoje? Patinka kam ar ne, tačiau yra tikras dalykas, kad jaunoji lietuvių karta nesidairo sau vietos senosiose lietuviškose partijose. Pasaulėžiūriniai partijų išsiskyrimai jaunimui neaktualūs ir neįdomūs. Gal vienas kitas ir prisijungs prie šių organizacijų, tačiau neįtikėtina, kad tos grupės, kurios, pavyzdžiui, sudaro VLIK-ą, susilauktų masinio jaunimo prieauglio.

Žiūrint į okupantą ir jo ideologinius persistengimus, savo nutarimais jaunimas atsakė maždaug taip: mums nesvarbu, kad mūsų tėvus ir mus vadinate "buržuaziniais nacionalistais". Mes esame, kas esame, ir mes tuo didžiuojamės.

Komunistai gali vesti bet kokį ideologinį karą prieš išeivijos jaunimą, bet niekad jo nepaveiks, nes nėra pagrindo net pripažinti komunistų keliamos problematikos. Juk komunistinė ideologija laisvoje idėjų rinkoje nekotiruojama, kaip ir rusiškas rublis laisvojo pasaulio ekonomikoje. Jei kur ta ideologija ir praeina, tai tik kaip smurtas ar kaip netikras pinigas. Šia prasme lietuvių jaunoji išeivijos karta žymiai pranašesnė už kai kuriuos Vakarų kabinetinius intelektualus, kurie, akis nukreipę į sovietų konstituciją, nebemato sovietinio gyvenimo tikrovės. Reikia pripažinti, kad vyresnioji išeivijos karta čia savo pareigas yra patenkinamai atlikusi.

Ryšiai su tauta

Lietuvių išeivijoje yra įvykę skilimų dėl išeivijos ryšių su tauta formų. Į šiuos nesutarimus jaunimas beveik neįsivėlė. Vargu koks šviesesnis jaunuolis aplankiusį okupuotą Lietuvą asmenį būtų pravardžiavęs "išdaviku" ar "komunistu". Ketvirtajame kongrese jaunimas pirmą kartą stipriai ir drąsiai pasisakė dėl kelionių į Lietuvą ir dėl susitikimų su svečiais iš anapus. Pasisakė teigiamai, tačiau okupantas tuo pasisakymu nesidžiaugia. Įdomu yra tai, kad šis klausimas III-me kongrese pil-

numoje nebuvo svarstytas, nors viename diskusiniame būrelyje ir buvo priimta rezoliucija, pritarianti kelionėms į Lietuvą. Gi IV-jo kongreso nutarimuose pakartotinai tuo klausimu yra pasisakyta. Vienas pasisakymas skamba taip:

Remiame išvystymą dinamiško dialogo su Lietuvos jaunimu per pogrindžio spaudą, asmeniškus ryšius ir kitus būdus. Asmeniški jaunimo ryšiai yra svarbūs išeivijos lietuviams, nes jie tobulina lietuvių kalbą ir stiprina lietuvišką identitetą, sudaro sąlygas artimiau susipažinti su asmenimis, gyvenančiais sovietinėje santvarkoje, tuo įprasmindami priespaudos ir rezistencijos sąvokas užsienio lietuvių jaunimui.

Pasisakymas, kaip matome, yra aiškus ir stiprus. Tačiau vis dėlto tektų kelti klausimą, kiek šioje problemoje pats jaunimas yra sąmoningas. Kad ir neturint tikslesnių duomenų, tačiau reikia manyti, kad jaunimas šiuo klausimu yra neblogai orientuotas. Labai didelė dalis pati lankėsi Lietuvoje, kita dalis sutikusi atvykusius ir turbūt visi susidūrę su ta problema tarpine patirtimi. Taigi šis nutarimas buvo racionaliai pagrįstas.

Tačiau ir čia norėtųsi įsiterpti su viena pastaba. Būkime atviri ir pripažinkime, kad nuvažiavimas į Lietuvą nevisada automatiškai stiprina išeivijos jaunuolio "lietuvišką identitetą" ir ne visiems nuvažiavimai įprasmina "priespaudos ir rezistencijos sąvokas". Juk pati pogrindžio spauda skundžiasi, kad atvykę turistai nevisada pakankamai atkreipia dėmesio į priespaudą, tautos suvaržymą, žmogaus teisių pažeidimus, o tik pasidžiaugia naktiniais klubais, priemiesčių statybomis ir "pilnomis maldininkų bažnyčiomis", išleidę iš akių religijos persekiojimo esmę. Šie priekaištai yra pagrįsti, tik džiugu, kad IV-sis kongresas šią problemą irgi suprato. Skyriuje "Informacija" jaunimo sąjungos valdyba yra įpareigota važiuojantiems į Lietuvą paruošti informaciją "ko galima tikėtis, kokia laikysena būtų patartina".

Kongreso nutarimuose nėra užuominų apie galimą komunistinę indoktrinaciją, lankantis Lietuvoje ar lankant Vilniaus universiteto kursus. Iš tikro tokio realaus pavojaus nėra, nes nuvykusio surakinimas komunistinės "laisvės" pančiais tuoj pat išsklaido net turėtas šiokias tokias iliuzijas. Tačiau būtume naivūs manydami, jog okupantas net *nebando* atvykusio indoktrinuoti. Dar blogiau, jei nuvykęs į Lietuvą nepajaučia Maskvos letenos. Tačiau esmiškai šis nutarimas geras ir gerai apgalvotas.

Žvilgsnis į veiksnius

Skyriuje "Jaunimo ryšiai su kitomis politinėmis organizacijomis" kongresas pasisakė dėl santykių su trim pasauliniu mastu veikiančiais veiksniais: Pasaulio Lietuvių Bendruomene, diplomatine tarnyba ir VLIK-u.

Pirmuoju sakiniu pasisakoma PLB-nės klausimu: "*Matydami Pasaulio Lietuvių Bendruomenės pajėgumą įvairiose srityse, raginame PLB įsteigti politinę komisiją, su kuria PLJS būtų pilnai įpareigota artimiau bendradarbiauti*". Čia pasakomi du dalykai: (1) kad jaunimas pažįsta PLB-nę ir jos darbus vertina. Tai atstovautų beveik viso Šiaurės bei Pietų Amerikos ir Australijos jaunimo įsitikinimams. Bet reikia pripažin-

ti, kad Europos jaunimas PLB-nės darbus mažiau vertina. Gal jo nepasiekia išsamesnė informacija; (2) jaunimas jaučia, kad pasaulinės apimties lietuviškoje veikloje yra didelių ir svarbių spragų. Šis teigimas nereiškia, kad jaunimas yra gerai susipažinęs su išeivijos pastangomis kelti Lietuvos klausimą pasaulio viešojoje opinijoje ir tarptautiniuose forumuose. Tačiau, iš antros pusės, nėra paslaptis, kad tas jaunimas, kuris šiek tiek nusimano šiuose dalykuose, tapo gan kritiškas oficialiam pagrindiniam politiniam veiksniui — VLIK-ui. Šiam teigimui paremti užtenka palyginti III-jo ir IV-jo kongreso nutarimus, liečiančius VLIK-ą. II-sis kongresas *įpareigojo* PLJ sąjungą per politinį koordinatorių palaikyti "artimus ryšius" su VLIK-u ir net sušaukti bendrą politinę konferenciją. IV-sis kongresas tik *siūlo* "PLJS politinės veiklos komisijai palaikyti *informacinius ryšius* su VLIK-u bei kitais politiniais vienetais" (pabraukimai mano — L.K.).

Galop reikia paminėti jaunimo draugišką nusiteikimą diplomatinės tarnybos atžvilgiu: "*Pareikšdamas panašų (kaip PLB-nei) pasitikėjimą ir įvertindami Lietuvos diplomatinės tarnybos svarbų darbą, reiškiame jai solidarumą ir ją moraliai remiame bei skatiname PLJS valdybą su ja užmegsti glaudžius ryšius*". Šį nutarimą turbūt paskatino dvi priežastys. Pirma, Lietuvos diplomatinės tarnybos žmonės sutinkami daugelyje kraštų. Jaunimas daugel jų tiesioginiai pažįsta, jų darbus žino ir supranta jų simbolinę reikšmę. Antrą, gal didesnę įtaką į šį nutarimą turėjo Lietuvos atstovo prie Vatikano Stasio Lozoraičio, jr. atsilankymas studijų dienose. Jo pareikštos mintys buvo įdomios, jis pasiliko ilgesniam laikui kongrese, bendravo su jaunimu, aiškindamas įvairius klausimus. Jaunimui p. Lozoraitis pasirodė kaip tikrai gabus diplomatas.

Kryptis ir spragos

Nors šis kongresas neturėjo būti "nutarimų kongresas", bet toks išėjo. Nutarimų daug, ir reiktų daug ilgesnio straipsnio visus juos išanalizuoti. Tačiau vyresnioji karta nutarimų visuma turėtų būti patenkinta. Pagrindiniuose nusistatymuose su demokratiškai nusiteikusia tėvų karta nesame išsiskyrę. Spragų neatsiras. Vidurinė, Kamanto - Gečio - Zerr-Česonio, karta tapo stipriu cementu.

Kongreso studijų dienose lietuviškai problematikai buvo parodyta entuziazmo, o nutarimams — drąsos ir išminties. Nebuvo akli ir trūkumams. Svarbiausia spraga — jaunimo politinio sąmoningumo neišvystymas. Bet džiugu, kad jaunimas pats tai jaučia ir nori pasikeisti. Skyriuje "Jaunimo politinis sąmoningumas" kongreso atstovai sako:

Lietuvių jaunimo išeivijoje politinio sąmoningumo ugdymas buvo ir tebėra per mažai efektyvus. Pastebima, kad lietuvių jaunimas mažai domisi politine veikla. Gilesnis politinis sąmoningumas ne vien stiprintų Lietuvos laisvinimo pastangas, bet duotų pagrindus ateities kartoms, galinčioms prisidėti prie lietuviškų darbų Lietuvai atgavus nepriklausomybę.

Vyresnieji visą laiką siekė jaunimą kiek galima arčiau išlaikyti lietuviškoje orbitoje ir įjungti į kovos dėl Lietuvos laisvės darbus. Šiuo pasisakymu pats jaunimas savo veik-

VAIZDAI iš Lietuvių Fronto Bičiulių stovyklos 1979.VI.30 — VII.8 Kennebunkporte

Du paskaitininkai, dr. J. Sungaila ir dr. K. Ambrozaitis, įtikinėja vienas antrą.

D. Norvilaitės paskaitos klausosi jaunimo simpoziumo moderatorius E. Sužiedėlis.

---

los tiksluose nueina toliau, — į išlaisvintos Lietuvos perspektyvą. Į šiuos jaunimo nutarimus specialų dėmesį turėtų atkreipti lietuvių politinės organizacijos, veiksniai ir jų vadai ir padaryti realias išvadas.

L. K.

Studijų paskaitininkai — dr. Benediktas Mačiuika, dr. Vincas Maciūnas ir dr. Zenonas Rekašius

Literatūrinę programą atliko poetai, tėvas Leonardas Andriekus ir Stasys Santvaras

Atvangai po paskaitos, linksmas centro valdybos pirm. Juozo Ardžio (kairėje) žodis; klausosi P. Algis Raulinaitis, tarybos prezidiumo pirm.

Stovyklos detalė: su kavos puodukais (iš kairės) J. Vasaris, J. Pažemėnas, R. Jautokaitė, O. Vaitkuvienė, S. Jautokaitė ir J. Mikonis.

Diskusijose po paskaitos kalba dr. Juozas Girnius, klausosi rašytojas Vytautas Volertas, studijų programos organizatorius.

Visos stovyklos nuotraukos

Vytauto Maželio

Lino Kojelio paskaitos klausosi Milda Lenkauskienė.

RUOŠKIMĖS GRĮŽTI

Tremties dienose Vokietijos Naujųjų Metų sveikinimus dažnai reikšdavome linkėjimu kitais metais susitikti Vilniuje. "Politiniai realistai" dabar iš tokių linkėjimų mėgsta pasišaipyti kaip iš realybės neapčiuopusių naivių žmonių svajonių. Tačiau žydų bendruomenės pasaulyje — vienur kylančios, kitur persekiojamos ir naikinamos — "kitais metais susitiksime Jeruzalėje" formulę naudojo veik 2000 metų. Ir tai nebuvo desperacinis savęs apgaudinėjimas, bet egzistencinis užsiangažavimas grįžti į Jeruzalę ir atkurti savo valstybę. Jie grįžo, ir valstybę atkūrė. Gaila tik, kad atkurtoji valstybė draugišku mostu nebeprisimena bolševikų kryžiuojamos Lietuvos, kurioje žydų bendruomenės per šimtmečius buvo patyrusios lietuvių svetingumą ir globą.

Ar išeivijoje lietuvių egzistencinis užsiangažavimas grįžti į Lietuvą irgi gyvas?

Pastangose už teisę grįžti atoslūgio ženklai neryškūs. Priešingai — gal džiuginantys. Juk Vlikui iš pastarųjų poros dešimtmečių vargingo planiravimo perėjus į nuosmūkio suktuką, Pasaulio Lietuvių Bendruomenė su pilnu atsakomybės jausmu imasi rezistencinių uždavinių vykdymo. Centrinė informacijos tarnyba, apie kurią daugel metų kalbėta, dabar tampa tikrove. Lietuvių Bendruomenės planavimu, pasaulio lietuvių jaunimui Lietuvos išlaisvinimas tapo centrinė problema. PLJ IV-jo kongreso nutarimai nuokauto smūgiu paguldė okupanto viltis iš laisvės kovos išjungti svetur gimusią lietuvių kartą.

Okupacijos žlugimas ir Lietuvos laisvės atgavimas yra tiek pat tikras faktas, kaip ir rytdienos saulės patekėjimas. Tam faktui tapti kūnu nesutrukdys nei priešo brutalumas, nei jo pataikūnų retorika. Tuo konkrečiai tiki tremties kultūrininkai, pirmoje vietoje lietuviškos raštijos kūrėjai, rašą ne išeivijai, bet visai lietuvių tautai. Ateis diena, kada lietuvio autoriaus knyga iš užsienio keliaus į Lietuvą ne kaip kontrabandinė prekė. Tuo tiki Lietuvių Fondas, telkiąs jau antrą milijoną išlaisvintai Lietuvai. Lietuvių Fronto bičiuliai savo "Į pilnutinę demokratiją" ir "Credo" reiškia savo bekompromisinį tikėjimą Lietuvos laisve.

Tai vis konkretūs pasiruošimai iš tremties grįžti namo. Tačiau tokių faktų reikėtų daugiau.

PRIEŠ VASARIO 16-ją

Vieną kartą metuose švenčiame Vasario Šešioliktąją, kuri savo idealu yra, ar bent turėtų būti, mūsų valstybinės ir tautinės — kultūrinės rezistencijos prasmė ir įkvėpėja. Joks kitas faktas negali labiau džiuginti geros valios lietuvio kaip gyvosios Nepriklausomybės dvasios apsireiškimai šioje ir anoje laisvės ribų pusėje.

Praeina Vasario 16 minėjimai, ir jų atgarsiai ilgą laiką užpildo mūsų laisvosios spaudos skiltis. Iš jų matome, kad ši brangi šventė minima visose laisvųjų lietuvių bendruomenėse, mokyklose, kai kuriose organizacijose, radijų programose, spaudoje. Žinia pasiekia ir kitataučių pasaulį. Ne viešomis iškilmėmis, bet rezistenciniu gyvenimu ir darbais Vasario 16-ją mini ar abejose kalėjimų sienų pusėse esą pavergtieji lietuviai.

Kalbant apie Vasario 16-sios minėjimus, džiaugsmą kelia pozityvūs ir kūrybingi minėjimų momentai, rūpestį — nepajėgumas pakilti virš rutinos ribų, nuosmūkį — sektantiški išpuoliai prieš pačią Vasario Šešioliktosios prasmę.

Nepriklausomybės dvasios gyvastingumas liktų visai nesuprastas, jei jo apsireiškimai būtų suvesti vien į Vasario 16-sios minėjimus. Priešingai, minė-

---

Išlaisvintos Lietuvos valstybinės santvarkos galimų variantų reiktų bent kelių, ne vien tik frontininkų. Lietuvos sienų problemų svarstymas įklimpęs vlikinėje komisijoje. Bet vargu reiktų siekti vieno kokios nors institucijos sankcionuoto projekto. Tegu tuo klausimu studijas skelbia specialistai. Reikalui atėjus, iš jų bus paimta, kas reikalinga. ALIAS praeityje yra skelbęs konkursus pastatų projektams svetimuose kraštuose. Ar ne laikas paskelbti konkursą laisvės kovotojo paminklo ir laisvės kovų muziejaus Vilniuje projektų paruošimui. Ruoštinas lietuviškų bibliotekų į išlaisvintą Lietuvą perkėlimo planas. Organizuotinos studijų serijos išlaisvintos Lietuvos industrializacijos, žemės ūkio, švietimo, teisinės santvarkos, socialinės globos, užsienio politikos, santykių su kaimynais ir kitais klausimas.

Visa tai būtų daroma ne tautai primesti savo valią, bet atiduoti duoklę į bendrą lietuviškųjų problemų sprendimų aruodą. Išeivijos pasiruošimai grįžimui būtų konkreti tikėjimo Lietuvos laisve demonstracija. Ir tai stiprintų rezistencinę tautos moralę.

jimai turėtų tapti tik nuorodomis į Nepriklausomybės dvasios visuose pasaulio lietuviuose plazdenimą, pasireiškiantį per likusias 364 metų dienas.

Esame viena tauta šioje ir anoje geležinės uždangos pusėje, tačiau tik tiek, kiek tas vienumas yra paliudytas tų pačių tautinių tikslų, tos pačios kūrybos, tų pačių pastangų ir darbų. O tokių liudijimų turime gausą. Tautos rezistencinei dvasiai stiprinti ir pasauliui apie padėtį okupuotame krašte informuoti Lietuvoje leidžiama gausi pogrindžio spauda. Šioje pusėje į ją stipriais gūsiais atsiliepia tautinės kultūros ir ypač literatūros svetimomis kalbomis kūrėjai. Lietuvos Helsinkio grupei išsiformuojant, jos darbams tęsti Lietuvoje susikūrė "Katalikų komitetas tikinčiųjų teisėms ginti". Jį sudaro penki drąsūs kunigai: Alfonsas Svarinskas (pirm.), Sigitas Tamkevičius, Vincentas Vėlevičius, Juozas Zdebskis ir Jonas Kauneckis. Ar ne tą patį šventą darbą su panašiu pasiaukojimu, tik nelydimas tų pačių pavojų, mūsų pusėje dirba kun. Kazimieras Pugevičius?

Solidarumui su kovojančia tauta reikšti ir Nepriklausomybės dvasiai savoje visuomenėje ugdyti darome tris visuomeninio pobūdžio siūlymus:

a. Vasario 16-jų kalbėtojais kviečiami rašytojai, intelektualai, idealistai visuomenininkai, kurie pajėgtų stiprinti tikėjimą, kelti drąsą, kaupti visuomeninį idealizmą. Pirmasis dėmesys kreiptinas į jaunąją ir viduriniąją kartą, kuri visuomeninį, o gal ir valstybinį darbą išlaisvintoje Lietuvoje, dar dirbs ir už 30-50 metų;

b. Jei ne varpais kaip kregždes, kiekvieną kovo 19-tą grįžtančias į San Juan Capistrano, tai žodžiais iš sakyklų visose lietuvių bažnyčiose, pagrindinėmis antraštėmis visuose lietuviškuose laikraščiuose, pranešimais visuose lietuviškų organizacijų susirinkimuose turėtų būti sutinkamas kiekvienas išėjęs "LKB Kronikos", "Aušros" ir kitų pogrindinių leidinių numeris, o taip pat tiesioginiai laisvės kovą remią šioje pusėje leidiniai, k.t. Vardžio, Remeikio, Misiūno ir kitų svetimomis kalbomis autorių knygos.

c. PLJ sąjunga, ieškodama konkrečių savo veiklai darbų, akis turėtų kreipti ne tik į jaunimo kongresų ruošimą, bet ir į ištvermingą informacijos apie Lietuvą visame pasaulyje skleidimą. Pradžią galėtų padaryti ateitininkiškas jaunimas platindamas "LKB Kroniką" pasaulio katalikų Bendrijoje. "Jeigu mes už juos nešauksime", poeto Henriko Nagio žodžiais, "Aukštaitijos, Suvalkų ir Žemaičių žemės, Dzūkų ir Vilnijos laukai ir akmenys šauks".

Malonus skaitytojau,
apsimokėk prenumeratą. Prenumeratos mokesčiu ir auka palaikai "Į Laisvę" gyvybę.

Į LAISVĘ AUKOS 1979 METAIS

Mecenatai: 300.00 dol. — dr. A. Razma; 200.00 dol. — dr. K. Ambrozaitis, dr. P. Kisielius; 100.00 dol. — dr. A. Sležas, A. Pladys, dr. V. A. Dambrava.

Garbės prenumeratoriai: 50.00 dol. — dr. J. Jurgilas, Vyt. Maželis; 35.00 dol. — Vyt. Barisas; 28.00 dol. — C. P. Baltrukonis; 25.00 dol. — JAV Vakarų apygarda, kun. V. Dabušis, prel. A. Juras, J. Urbonas, A. Balsys, A. Pocius; 20.00 dol. V. Kazlauskas, J. Ardys, P. Karalius, dr. J. Kižys, kun. A. Račkauskas.

Rėmėjai: 10.00 dol. — dr. K. Balukas; 9.00 dol. — St. Čepas; 8.00 dol. — K. Bružas, A. Grigaitis, B. Polikaitis, J. Vidmantas, S. Vilinskas; 7.00 dol. — St. Pundzevičius; 6.00 dol. — V. Milukas; M. Sodonis; 5.00 dol. — K. Gimžauskas, M. Kevalaitis, P. G. Pamataitis, St. Skripkus; 4.00 dol. — E. Milkauskas, B. Neverauskas, dr. J. Sungaila, S. A. Vaitkus, Z. Valavičius; 3.00 dol. — L. Barauskas, V. Bulota, dr. S. Čepas, kun. M. Čyvas, J. Damušis, St. Džiugas, A. Gailiušis, J. Gepneris, J. Gruzdas, F. Ignaitis, J. Janulaitis, G. Juodikienė, V. Kamantas, I. Kazlauskas, M. Kirkilas A. Kulnys, J. Kuprionis, J. Litvinas, P. Litvinas, kun. V. Martinkus, P. Matekūnas, J. Matulaitis, J. Muraška, J. Norkaitis, V. Palūnas, Z. Prūsas, dr. P. Rasutis, A. Reventas, S. Rudys, J. Salys, V. Sendžikas, J. Šiaučiūnas, L. Šimkus, A. Skučas, J. Veblaitis, J. Žadeikis, J. Žaliaduonis; 2.00 dol. — G. Dragūnas, S. Smalinskienė; 1:00 dol. — S. Budrytė, V. Butkis, dr. P. Grinis, Br. Juška, V. Kuzmickas, J. Pažemėnas, I. Račiūnas, E. Vaičiulis, J. Velutis, A. Viliušis, B. Znotinas.

Venecuelos lietuviai "Į Laisvę" bendradarbės ir platintojos Aleksandrso Vaisiūnienės dėka, įsigydami žurnalą, apmoka oro pašto išlaidas ir visada prideda auką. 1979 metais tuo būdu "Į Laisvę" parėmė: B. Deveikis, H. Gavorskas, dr. A. de Martinez, R. Deveikytė de Senior, P. Kriščiūnas, J. Kukanauza, dr. V. Gutauskas, E. Gutauskienė, J. Dirvelis, dr. Hermanavičius, J. Mankeliūnas, V. Mažeika, A. Šulcas, V. Moigis, G. Orentas, G. Statkuvienė, V. Tamašauskas, O. Vilimienė, dr. F. Zubras; stambesnes sumas paaukoję Bronius Deveikis, Henrikas Gavorskas, dr. Angelė de Martinez ir visokeriopa žurnalo rėmėja Aleksandra Vaisiūnienė skelbiami **"Į Laisvę" garbės rėmėjais.**